

HELSINGIN KAUPPAKORKEAKOULU
Markkinoinnin ja johtamisen laitos

MILLAISTA JOHTAJAKUVAA LEHDISTÖ TUOTTA?

Suomen Kansallisoopperan johto Helsingin Sanomien käsittelyssä

HELSINGIN
KAUPPAKORKEAKOULUN
KIRJASTO

10751

Organisaatiot ja johtaminen
Pro Gradu -tutkielma
Nelli Erma k78548
Kevät 2008

Hyväksytty laitoksen johtajan päätöksellä 28.1 2008

arvosanalla erinomainen, 80p.

Tarkastajat:

KTT, Jarmo Tienari
KTM, Elina Henttonen

Organisaatiot ja johtaminen, pro gradu -tutkielma
Nelli Erma

3.1.2008

MILLAISTA JOHTAJAKUVAA LEHDISTÖ TUOTTAA?

- Suomen Kansallisoopperan johto Helsingin Sanomien käsittelyssä

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Helsingin Sanomien artikkeleita 15.–25.2.2007 käyttäen, millaista kuvaa Suomen Kansallisoopperan pääjohtaja Erkki Korhosesta ja hallintojohtaja Pekka Kaurasesta luodaan lukevalle yleisölle. Tutkimuksen innoittajana toimi ylikapellimestari Mikko Franckin irtisanoutuminen ja sen aiheuttama mediamylläkkä. Lisäksi selvitetään myös Franckista luotua mielikuvaa vastakohtana johtajakaksikolle.

Tutkimuksen aineistona on käytetty kyseiseltä ajanjaksolta Helsingin Sanomista löytyneitä Oopperaa käsitteleviä artikkeleita. Tutkimusmenetelmän viitekehyksenä on analyyttinen diskurssianalyysi, jonka kautta tekstien sosiaalisesti konstruktivista luonnetta hahmotetaan. Tarkempi menetelmä tekstien analysoinnille on mm. käytettyjen retoristen keinojen analysointi. Artikkelit on käyty läpi hyvin yksityiskohtaisesti, ja tehtyjen päätelmien uskottavuuden lisäämiseksi ne on aina pyritty havainnollistamaan aineiston siteeraamisen avulla.

Tutkimus osoitti, että Helsingin Sanomien toimittajat olivat ottaneet asian käsittelyssä voimakkaasti kantaa Franckin esiintuoman näkökulman puolesta ja ryhtyneet jopa ajamaan tämän asiaa. Kansallisoopperan johtajat tuotettiin teksteissä järjestelmällisesti epäpätevinä moninaisin kielellisin keinoin. Samaan aikaan Mikko Franck nähdään kaikilta kyvyiltään yliverlaisena johtajiin verrattuna. Diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan oteta kantaa toimittajien motiiveihin toimia näin.

Avainsanat: johtaminen, johtajuus, diskurssianalyysi, retoriikka, Suomen Kansallisooppera, Helsingin Sanomat, mielikuvat, maine, johtajakuva, median valta, sosiaalinen konstruktivismi

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
1.1 Tutkimusasetelma.....	4
1.2 Tutkimusmenetelmä.....	5
1.3 Tutkimuksen rakenne.....	5
2. RENKI VAI ISÄNTÄ? MEDIA TOIMINNASSA	7
2.1 Media käyttää valtaa.....	7
2.1.1 Mistä uutiset tulevat?.....	7
2.1.2 Objektiivisuuden velvoite.....	8
2.1.3 Miten yleisöön vaikutetaan?	10
2.1.4 Toinen oikeuslaitos.....	12
2.1.5 Median mielen muuttuminen.....	13
2.2 Uusia suuntia.....	15
2.2.1 Mä haluan viihdyttää... ..	16
2.2.2 Rohkeat (henkilö)kuvat	18
2.3 Media on väline.....	19
2.3.1 Elämää julkkisten kautta.....	19
2.3.2 Kuka vie ja kuka vikisee?	20
2.3.3 Viestintä on hallintaa	22
2.4 Yhteenvedo aikaisemmasta tutkimuksesta.....	23
3. MENETELMÄNÄ DISKURSSIANALYYSI.....	25
3.1 Diskurssi ja diskurssianalyysi	25
3.1.1 Terminologia	28
3.1.2 Diskurssianalyysin välineitä	29
3.2 Tutkimuksen suorittaminen.....	35
3.3 Tutkimuksen luotettavuus	38
4. JOHTAJUUS SUOMEN KANSALLISOOPPERASSA MEDiatekstiEN VÄLITTÄMÄNÄ	40
4.1 Suomen Kansallisooppera	40
4.1.1 Oopperan alkuvaiheet Edvard Fazerin johdossa	41
4.1.2 Sota-ajoista Segerstamiin	44
4.1.3 Kohti uutta oopperataloa ja Korhosta.....	47
4.2 Oopperajohto Helsingin Sanomissa	50
4.2.1 Kriisiä ja draamaa otsikoissa - ja vähän muuallakin	50
4.2.2 Linjaton, saamaton, pätemätön, inhokki; johtajakuva teksteissä.....	53
4.2.3 Mikko Franck ammattimaisena	65
4.2.4 Henkilökunnan ja laitoksen taiteellinen taso	69
4.2.4.1 Henkilöstön turvattomuus	71
4.2.5 Jotain hyvääkin	72
4.2.6 Valta ja sen puute	77
4.2.7 Historiallinen konteksti.....	79
4.2.8 Toimittajien rooli	80
4.2.9 Yhteenvedo.....	82
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	84

LÄHTEET..... 89

LIITTEET

1. Taulukko: Kuka puhuu?

2. Taulukko: Tutkimusaineiston erittely

TUTKIMUSAINETO

1. JOHDANTO

”...nykyinen johto ja hallinto ovat epäonnistuneet tehtävässään.”

”...talon johtamisessa jokin asia on pahasti vialla.”

”...kertoo pettyneensä K:n linjattomuuteen, yleiseen saamattomuuteen ja täydelliseen luottamuksen puutteeseen.”

”...henkilökunta on pidetty informaatiopimennossa.”

Miltä tuntuisi, jos työkaverisi puhuisi näin sinusta, hyvä lukija? Valtakunnallisessa sanomalehdessä? Vieläkö ehtisit päästä johonkin toiseen firmaan töihin ennen kuin sana leviää?

Tietyt ihmiset ovat siinä asemassa, että heidän ammattitaitoaan ja tekemisiään arvostellaan julkisesti hyvinkin kovakouraisesti. Esimerkiksi valtiollisissa viroissa media vallan vahtikoirana kaivaa esiin yksittäisten ihmisten edesottamukset ja asettaa heidät tilivelvollisiksi yhteisten asioiden hoidosta. Näin myös Suomen Kansallisoopperassa, joka on valtion pitkälti tukema julkinen instituutio. Oheiset esimerkit on poimittu artikkeleista, jotka maamme suurin päivälehti Helsingin Sanomat julkaisi talon ylimmästä johdosta – pääjohtaja Erkki Korhosesta ja hallintojohtaja Pekka Kaurasesta – alkuvuonna 2008.

On toki kansallisen edun mukaista, että media tuo esiin yhteisten asioiden hoitoon liittyviä väärinkäytöksiä ja tarjoaa foorumin niistä keskusteluun. Yksittäisen henkilön näkökulmasta tällainen julkinen tuomitseminen saattaa kuitenkin olla tuhoisaa. Medialla on valta luoda hyvinkin valikoitunut ja yksiulotteinen kuva henkilön toimista, etenkin jos tällä itsellään ei ole mahdollisuutta minkäänlaiseen julkisuutensa kontrollointiin.

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on perehtyä Suomen Kansallisoopperan ”johtajuuskriisiin” ja sen julkiseen käsittelyyn, jonka katson alkaneen Oopperan ylikapellimestari Mikko Franckin eroilmoituksesta 14. helmikuuta 2007. Poimin aineistokseni Helsingin Sanomien Oopperaa

käsittävät artikkelit 15.–25.2.2007, jona aikana lehti muun muassa uutisoi Franckin irtisanoutumisen, raportoi henkilöstön käsityksiä talon tilanteesta, arvosteli nykyisen johdon toimia, kertoi Oopperan koko johdon osallistumisesta henkilökunnan lomautusten ohella talon säästökuuriin luovuttamalla kuukauden palkkansa sekä spekuloi Franckin ja mahdollisesti vaihtuvan johdon seuraajilla. Ottaen huomioon Helsingin Sanomien aseman maan laajalevikkisimpänä päivälehtenä ja tietynlaisena valtajulkisuutena, päädyin rajaamaan aineistoni pelkästään kyseisen lehden artikkeleihin.

1.1 Tutkimusasetelma

Tämän tutkimuksen motivaationa on kiinnostus kieleen. Uskon, ja näin puhuu myös diskurssianalyttinen tutkimus (kts. esim. Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993; Fairclough, 2003), että kieli ei ole vain asioiden kuvaamisen väline, vaan sillä myös jatkuvasti tuotetaan maailmankuvia. Vaikka olisi rajattomasti aikaa ja vilpitön halu kuvata jotakin asiaa objektiivisesti, luultavasti ei kuitenkaan pystyisi kuvailemaan sitä kuulijalleen täysin sitä vastaavasti, mitkä asian ominaisuudet ovat reaali maailmassa, tai minkälaiseksi sen itse näkee, johtuen esimerkiksi omien havaintojen rajoittuneisuudesta ja sanojen merkityseroista ihmisestä riippuen. Hyvästä yrityksestä huolimatta tulee tuottaneeksi värittyneen kuvauksen jostakin ilmiöstä.

Harvalla meistä on rajattomasti aikaa, ja mediassa palstamillimetrit ovat sitäkin niukemmat. Uutistekstit halutaan tuottaa tietyn mittaisiksi, mikä aiheuttaa rajoituksia ilmiöiden kuvailulle. Lisäksi ei ole mitään syytä olettaa, että asia pyrittäisiinkään uutisessa kuvaamaan ”objektiivisesti”. Yleisö kuitenkin ottaa uutisen enemmän tai vähemmän luotettavana tietona, mistä syystä on mielestäni tärkeää tutkia, minkälaista maailmankuvaa media yleisölleen välittää. Rajatunmin tämän tutkimuksen pääkysymyksenä: *minkälaista kuvaa Helsingin Sanomat tuotti Kansallisoopperan johtajista helmikuun lopussa 2007?*

Aion tutkia puhetta sekä Kansallisoopperan johtajista että johtamisesta, sillä niiden erottaminen olisi keinotekoisia ja työlästä. Kun puhuja kuvailee, mitä ja miten johtaja tekee (eli johtamista), hän tulee väistämättä luoneeksi mielikuvaa myös johtajasta henkilönä. Lisäksi olen kiinnostunut

siitä, millaisin keinoin kuvaa luodaan. Toivon, että tämän tiedostamisesta olisi se hyöty, että kirjoittajat tulisivat punninneeksi tekstejään, ja toisaalta osaisivat tietoisemmin käyttää kielen mahdollisuuksia.

Johtajien lisäksi tapahtumien keskiössä on ylikapellimestari Franck. Vaikka hän on artikkeleissa tavallaan johtajien vastapuoli, kuuluu hänkin Oopperan johtoryhmään. Siksi haluan johtajien kritisoinnin vastakohtana tutkia, *miten Franckin parempaa statusta luodaan*.

1.2 Tutkimusmenetelmä

Koska kiinnostukseni kohdistuu kieleen sosiaalisen konstruktion välineenä, oli loogisin vaihtoehto tutkielmani teoreettiseksi viitekehykseksi diskurssianalyysi. En halunnut ottaa aineistoni suhteen mitään etukäteistä positiota pyrkiessäni niin puhtaaseen havainnointiin kuin mahdollista, joten kehykseni tarkentui *analyyttiseksi diskurssianalyysiksi*. Analyyttisen diskurssianalyysin erottaa kriittisestä sen tiukka aineistolähtöisyys. Tutkija pyrkii siinä olemaan mahdollisimman avoin aineistolleen, ja ottaa vasta analyysin jälkeen kantaa sosiaalisen järjestyksen rakentumiseen. (Jokinen & Juhila, 1999)

Analyyttinen diskurssianalyysi on kuitenkin vasta viitekehys. Varsinaiset tutkimusmetodini keskittyivät sen ympärille, millaisin keinoin todellisuutta luodaan kielen avulla. Päästäkseni tämän asian ytimeen etsin kielellisiä keinoja, joilla jostakin väitteestä luodaan tosi. Tässä välineenäni oli etenkin *retoriikka*, erityisesti vakuuttavan retoriikan keinojen, *faktuaalistamisstrategioiden*, paikallistaminen. Tässä huomio kohdistuu juuri niihin kielellisiin keinoihin, joilla puhuja, tässä tapauksessa esimerkiksi haastateltava tai toimittaja, pyrkii konstruoimaan faktoja, ”luomaan totuutta”. (Jokinen, 1999)

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkielma koostuu viidestä luvusta, joiden jälkeen löytyvät lähdeluettelo, liitteet ja tutkimusaineisto. Liitteistä ensimmäinen sisältää taulukon niistä puhujista, joiden äänet kuullaan Helsingin Sanomien artikkeleissa, ja toinen liite luetteloi tutkimusaineiston.

Seuraavassa toisessa luvussa esittelen kirjallisuutta median tiimoilta. Aluksi käsittelen mediaa toimijana ja sen tapoja vaikuttaa yleisöönsä, sitten tutkimuksen kannalta relevantteja muutoksia viimeaikaisessa mediaympäristössä, ja lopuksi yksilöiden keinoja vaikuttaa median kautta.

Kolmannessa luvussa puhutaan enemmän tutkimuksen metodologiasta. Esittelen siinä diskurssianalyysiä hieman laajemmin sekä muutamaa käytännön tutkimuskeinoani. Tästä luvusta löytyvät myös selvitykset tutkimukseni tekemisestä ja sen luotettavuudesta.

Neljännän luvun alussa on tiivis katsaus Suomen Kansallisoopperan historiaan. Olen tässä osassa halunnut erityisesti painottaa Oopperan taloudellisia ja johtamisongelmia menneinä vuosikymmeninä, sillä ne toimivat jonkinlaisena taustana tutkimukseni aikaisille tapahtumille. Valtaosa tästä luvusta on kuitenkin omistettu omalle tutkimukselleni, jossa käsittelen Oopperan tilannetta lehtiteksteissä useista eri näkökulmista.

Viidennessä ja viimeisessä luvussa vedän johtopäätöksissä yhteen luvuissa kaksi ja neljä esiin tulleita seikkoja ja pyrin tarjoamaan jonkinlaista uutta näkökulmaa tutkimusaiheeseen.

2. RENKI VAI ISÄNTÄ? MEDIA TOIMINNASSA

Julkisuuteen halutaan ja sinne joudutaan. Toiset käyttävät julkisuutta hyväkseen, toiset tulevat käytetyiksi. Mediahuomiolla on valta tuhota uria ja tehdä sankareita, mutta sitä voidaan myös tietoisesti käyttää omien tarkoituksien ajamiseen.

Tässä luvussa tarkoitukseni on suhteellisen tiiviisti esitellä joitakin näkökulmia medianäkyvyyteen. Aloitan katselemalla asiaa mediaorganisaatioiden ja toimittajien näkökulmasta, ja luvun lopulla siirrän huomioni johtajiin ja muihin julkisuuden henkilöihin, joille ehkä on mahdollista myös hallita omaa julkisuuttaan. Tutkielmani aiheen vuoksi olen keskittänyt huomioni erityisesti lehdistöön, enkä tässä käsittele erikseen sähköisten medioiden erityispiirteitä.

2.1 Media käyttää valtaa

2.1.1 Mistä uutiset tulevat?

Uutistoimitusten tiedonkeruu on organisoitu siten, että tiettyjä instituutioita, joiden voidaan olettaa tuottavan mielenkiintoisia uutisaiheita, pidetään ”silmillä”. Tällaisia instituutioita ovat erityisesti tietyt yhteiskunnalliset elimet, joiden toimet tulevat näin herkästi uutisoiduiksi. Kääntäen siis yllä olevaan kysymykseen voi vastata, että uutiset tulevat erityisen usein instituutioista. (Croteau & Hoynes, 2003)

Kreftingin (2002) mukaan tapahtuman uutisarvo muodostuu sen aiheuttamasta uhkasta vallitsevalle yhteiskuntajärjestykselle. Tarkemmin sanoen uhka kohdistuu yhteiskunnan materiaaliseen, normatiiviseen tai poliittiseen tilaan, esimerkiksi luonnonkatastrofin tai vallan uudelleenjärjestelyn muodossa. Uutisten voisi siis sanoa toisaalta tulevan mullistuksista.

Fairclough (1997) lainaa Herman & Chomskya (1988) väittäessään, että uutiset rakennetaan erilleen historiallisesta kontekstistaan. Toisin sanoen uutisten tapahtumat tuotetaan ainakin

jossain määrin irrallisina aiemmista tapahtumista tai seuraamuksista, eli ne tulevat ennemminkin tästä hetkestä kuin historiallisesta jatkumosta.

Minkälaisista aineksista journalistit sitten rakentavat uutiset? Tienari, Vaara & Kuronen (2006) ovat tutkineet talousjournalismia ja huomanneet toimittajien tuottavan tekstiä erityisten retoristen strategioiden ja tekniikoiden kautta. Ensinnäkin, journalistit huomioivat yleisönsä kirjoitusvaiheessa siten, että he pyrkivät vastaamaan yleisön odotuksiin, toisin sanoen kirjoittavat sitä mitä arvelevat lukijoiden heiltä odottavan. Tällä tavalla toimittajat tulevat samalla ylläpitäneeksi perinteisiä käsityksiä asioista sen sijaan, että toimisivat mielipidejohtajina.

Toiseksi, toimittajat ennustavat mielellään tulevaisuutta. He pääsevät tutkimaan aiheisiinsa liittyviä tekijöitä ja antavat niiden perusteella valistuneita arvioita yhteisöjen tai yksilöiden tulevista kohtaloista. Samaan aiheeseen liittyen toimittajat ovat myös usein kiinnostuneita väistämättömistä tapahtumaketjuista, etenkin päästessään toteamaan omat aiemmat ennustuksensa toteutuneiksi. Tapahtumista muodostuu näin näennäisen luonnollisia jatkumon osia. (Tienari, Vaara & Kuronen, 2006)

Talousjournalisteja suuresti kiinnostavia tapahtumia ovat etenkin erilaiset yrityksiä kohtaavat haasteet ja kamppailut (Tienari, Vaara & Kuronen, 2006), mikä tuntuu liittyvän myös aiemmin todettuun uutisarvon määräytymiseen sen aiheuttaman uhkan mukaan. Kuten myöhemmin tässä luvussa tarkemmin selvitän, journalistit ovat tässä kiinnostuneita myös draaman mahdollisuuksista.

2.1.2 Objektiivisuuden velvoite

”Objektiivisuutta” pidetään usein itsestäänselvytenä, jota lukijat lehdistöltä odottavat. Läheskään aina se ei kuitenkaan toteudu. Aiemmin faktajournalismin yksiselitteinen tarkoitus oli faktojen paljastaminen, eikä niissä nähty problematisoinnin varaa (Croteau & Hoynes, 2003). Esimerkiksi Walter Lippmann esittää teoksessaan *Public Opinion* vuodelta 1922, että lehdistön tehtävä on informoida kansaa oikealla, tutkitulla tiedolla, jota on systemaattisesti kerätty eri tahoilta. Tämä asiantuntijatieto tulisi välittää kansalle, joka siihen perustuen kykenisi

muodostamaan keskustellusta asiasta todenmukaisen, parhaan mahdollisen mielipiteen. (Mörä, 2004)

Ensimmäisen maailmansodan aikana monet amerikkalaiset journalistit olivat Croteau & Hoynesin mukaan osallistuneet tai tulleet osallistuneiksi sotapropagandaan, mikä osoitti heille, kuinka helposti ”faktatieto” oli manipuloitavissa. Tämän ymmärtäminen aiheutti lehdistössä kyynistymistä, samoin kuin noihin aikoihin noussut uusi ammattikunta, lehdistösuhteiden hoitajat, jotka kykenivät samanlaiseen tiedon manipulaatioon. Lehdistö joutui todella pohtimaan omaa kykyään välittää neutraalia tietoa, ja alan ammattitaidon varmistamiseksi uusia toimittajia ryhdyttiinkin kouluttamaan uuden ”tieteellisen” metodin, objektiivisuuden, sääntöjen mukaan. Objektiivisuus voidaan nähdä kokoelmana käytäntöjä, joihin toimittajat nykyään koulutetaan. Työkaluna ajatellen objektiivisuus on metodi, jolla toimittajat pyrkivät erottamaan faktat arvoista. (Croteau & Hoynes, 2003)

Objektiivisuudesta on esitetty myös eriäviä mielipiteitä. Tuomo Mörä (2004) on tutkinut amerikkalaisen kulttuurin- ja viestinnätutkijan James Careyn ajatuksia journalismista. Vallitsevien länsimaisten käytäntöjen vastaisesti Carey on sitä mieltä, että objektiivisuuden liiallinen korostaminen voi olla vahingollista demokratialle. Careyn mielestä ala on vienyt sitoutumattomuuden ja objektiivisuusihanteen jo liian pitkälle sitoutuen vain abstraktiin totuuteen sen sijaan, että toimittajat olisivat itsenäisiä tapahtumien tutkijoita ja tulkitsijoita. Careyn mukaan nykyjournalistin työssä korostuu enemmänkin ilmaisun tekninen osaaminen kuin toimittajan todelliset intellektuaaliset kyvyt.

Niin tai näin, toimittajilla on edelleen oikeus nähdä ja välittää asiat haluamallaan tavalla. Toimittajat esittävät asiat usein mutkattomampina kuin ne ovatkaan, kärjistävät sekä rajaavat aihetta olematta velvoitettuja käsittelemään kaikkia aiheeseen liittyviä näkökulmia ja puolia (Juholin & Kuutti, 2003). Käsiteltävän asian representaatiossa toimittajat tekevät valintoja siitä, mitä kuvaukseen sisällytetään ja mitä jätetään pois, mitkä asiat tuotetaan tärkeämpinä kuin toiset (Fairclough, 1997). Myöskään julkaistavan tiedon totuudellisuutta ei välttämättä tarkisteta: lähteen siteeraaminen on eräänlainen rituaali, jossa media vain välittää sanotun ja jättää vastuun viestin totuudenmukaisuudesta lähteelle. Näin alun perin vain mielipiteiksi tarkoitettut

lausunnotkin saattavat päätyä ”totuuksiksi”. (Juholin & Kuutti, 2003) Erilaisten puheäänien esittäminen ”tasapuolisesti” on erityisesti uutisteksteissä tarpeellista objektiivisuuden vaikutelman luomiseksi, vaikka tarkempi analyysi saattaa osoittaa, ettei representoituja puheääniä kohdellakaan samanarvoisina (Fairclough, 1997).

2.1.3 Miten yleisöön vaikutetaan?

Chen & Meindl (1991) toteavat, että useiden mediatutkimusten perusteella uutismedialla on suuri vaikutusvalta kuluttajien mielipiteisiin, etenkin asioissa, joista nämä eivät etukäteen ole tietoisia. Tämä tuntuu arkijärjellä hyvinkin perustellulta, ja samaan tulokseen ovat päätyneet myös monet muut tutkijat. Esimerkiksi Pernaa, Pitkänen & Railo (2006) väittävät, että kansalaisten käsitys politiikasta muodostuu suurelta osin mediajulkisuuden perusteella. He myös huomauttavat, että koska median julkisuusskriteerit ovat viihteellistyneet, myös politiikkaa koskevat uutiskriteerit ovat viihteellistyneet. Juholin & Kuutti (2003) taas jakavat median vallan näkyvään ja näkymättömään. Näkyvää valtaa on tässä median logiikka, sen tapa tehdä valintoja ja käsitellä aiheita. Näkymätön valta sen sijaan on vaikeammin identifioitavissa. Sillä tarkoitetaan toimittajien piilovaikuttamista siihen, miten yleisö käsitellyn asian näkee. Toimittajan kirjoittama juttu saattaa näennäisesti olla tasapuolinen eri näkökulmille, mutta rakennettu niin, että käsittelytapa suosii jotakin vaihtoehtoa. (mt.)

Edellä mainitun toteaa myös Fairclough (1997), jonka mukaan useissa tutkimuksissa on havaittu, että viestimien tarjoama tieto on (neutraalin tai objektiivisen sijaan) ideologisesti muotoutunutta. Näin erityisesti, mikäli esiintyvät representaatiot ylläpitävät vallitsevia hallinta- ja riistosuhteita esimerkiksi vetoamalla luonnollistettuihin kielenkäyttötapoihin tai ”itsestäänselvyyksiin”. Myös Krefting (2002) on tutkimuksessaan tunnistanut artikkelien näkökulmaamisen arvolatauksen tuottamiseksi ja lisää, että uutisjuttujen lyhyiden vuoksi vakuuttamisessa käytetään etenkin yleisesti tunnettuja totuuksia sopivista aiheista (”commonly shared understandings of relevant issues”, mt. 106). Näistä päätellen siis media ei välttämättä ole kovin kyvykäs objektiivisesti arvioimaan valtaa pitäviä tai vallitsevia ideologioita.

Kenen viesti sitten mediassa pääsee läpi? Kuka yleisöä puhuttelee? Etenkin yhteiskunnallisissa ja poliittisissa aiheissa käytettyjen puheäänien moninaisuus on suuri, muttei kontrolloimaton: uutisjutut sisältävät puheääniä kontrolloivia mekanismeja. Kaikkien puheäänien representointi ei suinkaan ole tasapuolista, sillä vaikka määrällisesti näyttäisi siltä, että ne saavat yhtä paljon tilaa, toisia puheääniä korostetaan toisten kustannuksella, toisia käytetään toisten kehyksinä ja jotkut saavat painoarvoa olemalla osa toimittajan omaa puhetta. (Fairclough, 1997) Media siis vaikuttaa yleisöön myös valikoimalla puhujansa. Palaan myöhemmin keskusteluun siitä, kuka mediaa ”käyttää”.

Toimittajan mahdollisuus vaikuttaa yleisöön on jo edellä esitetyn perusteella melko suuri. Toimittajat saattavat pyrkiä vaikuttamaan yleisöön jopa täysin tietoisesti muokkaamalla heidän näkemyksiään toivomaansa suuntaan. Esimerkiksi Fairclough (1997) näkee journalismin yhteiskunnallisena tehtävänä sen, etteivät toimittajat vain selosta tapahtumia, vaan toimivat tulkitsijoina ja selittävät asian yrittäen saada yleisön näkemään sen tietyllä tavalla ja toimimaan sen mukaisesti. Tältä osin Fairclough lienee siis objektiivisuuden suhteen samoilla linjoilla kuin aiemmin esittelemäni James Carey, jonka mielestä lehdistön tulisi toimia kokijoina ja tulkkeina objektiivisen raportoinnin sijaan. Fairclough kuitenkin huomauttaa, että koska toimittajan lausunto saa helposti uutisessa erityisen suuren painoarvon, ne pyritään muotoilemaan varovaisesti, ”suojustamaan” vähentämällä sanotun painoarvoa kielellisin keinoin (mt.).

Edellä sanottuun viitaten on vaikea enää kuvitella, että uutistekstit olisivat objektiivisia todellisuuden peilikuvia. Fairclough (1997) itse toteaaakin, että ne ovat todellisuuden muunnelmia, joiden muotoutumiseen vaikuttavat esimerkiksi tuottajansa asema ja päämäärät. Nämä muunnelmat syntyvät niistä valinnoista, joita toimittajat tekevät: esimerkiksi mitä kerrotaan ja mitä jätetään pois, mitä korostetaan, mikä ilmaistaan suoraan ja mikä epäsuorasti. Toisinaan toimittajat ”pakottavat” lukijan hyväksymään tulkintansa maailmasta. Tämä tapahtuu silloin, kun tulkintakehys otetaan tekstissä annettuna, ja lukijan täytyy ottaa se käyttöön ymmärtääkseen tekstiä, vaikkei muutoin välttämättä sitä hyväksyisikään. (mt.) Toimittajien tavat vaikuttaa yleisöön vaihtelevat siis paitsi toimittajan näkökulmasta akselilla tiedostamaton - tietoinen, myös yleisön osalta huomaamattomasta tunnistettavaan.

2.1.4 Toinen oikeuslaitos

Pernaa, Pitkänen & Railon (2006) mukaan poliittiseen journalismiin on tullut uutena piirteenä tarve jakaa tuomioita ja kommentoida poliitikkojen moraalisia arvoja. Samalla toimijat pyritään jakamaan tunteisiin vetoavasti hyviin ja pahoihin ja puhumaan yleisö omalle tai tietyn poliitikon puolelle. Mielestäni omassa tapauksessani, Suomen Kansallisopperassa, nämä poliitikoista tehdyt havainnot ovat hyvin sovellettavissa, sillä kyse on julkisesta laitoksesta ja sen hallinnollisista viroista.

Samoin katson sovelluskelpoiseksi Linda A. Kreftingin (2002) kirjoituksen naisjohtajien käsittelystä lehdistössä. Eräs tutkimuksen päähavainnoista on se, että lehdistöllä on suuri valta nostaa joku johtaja ylös tai painaa alas suoriutumisen tai muun tekijän mukaan. Tähän liittyy myös Chen & Meindlin (1991) hyvin looginen havainto, että yrityksen tuloksen muuttuessa negatiiviseksi johtajasta kirjoitettujen positiivisten lausuntojen määrä väheni ja negatiivisten lisääntyi julkisuuskuvan sopeutuessa suoriutumiseen.

Juholin & Kuutti (2003) pohtivat keskustelua tuomiovallan siirtymisestä medialle. Heidän mukaansa medialla on tärkeä tehtävä turvata esimerkiksi poliitikkojen vastuullisuus ja tilivelvollisuus suurelle yleisölle, mutta myös suuri valta toimijoiden tuomitsemisessa. Usein median jakamat ”pikatuomiot” jäävät paremmin ihmisten mieliin kuin esimerkiksi oikeudellisen tutkimuksen perusteella annettu päinvastainen tuomio, ja etenkin kovin rankan julkisen kohtelun jälkeen yksityishenkilön tai organisaation maineen palauttaminen voi olla vaikeaa, ellei mahdotonta.

Minkälaiset sitten ovat julkisuudessa käsitellyn henkilön oikeudet suhteessa mediaan? Se riippuu suuresti henkilön (ammatillisen) aseman ja toimien yhteiskunnallisesta julkisuudesta. Kaikkein suojatuimpia ovat yksityisen henkilön yksityiset toimet, kun taas valtaa pitävän henkilön julkiset toimet, esimerkiksi poliitikon virkatehtävät, ovat käytännössä vapaata riistaa. Yksityisyyden suoja ei saa kuitenkaan yksityishenkilönkään tapauksessa estää mediaa toteuttamasta keskeistä tehtäväänsä nostaa keskusteluun tärkeinä pitämiään aiheita, jolloin voimakaskin arviointi voi olla hyväksyttävää, jos yhteiskunnallinen keskustelu sitä vaatii. Etenkin julkisessa tehtävässä

toimivien on alistuttava tällaiselle arvostelulle jopa henkilökohtaisella tasolla, sillä henkilön persoonan ja toimien erottaminen toisistaan on usein vaikeaa. (Juholin & Kuutti, 2003)

Mitä tahansa toimittajatkään eivät kuitenkaan voi kirjoittaa. Vaikka toimittajalla on oikeus editoida ja lyhennellä haastattelua, haastateltavan siteeraamisessa asiasisältöä ei saa muuttaa. Toisin sanoen haastateltavalla on ainakin periaatteessa oikeus saada sanomansa julki sellaisena kuin on itse sen sanonut. Haastattelu on myös aina vapaaehtoinen. Koska haastatteluun ei ole pakko suostua, myös haastateltavan vastahakoisuuden kuvailu haastattelua pyydetessä loukkaa herkästi tämän oikeuksia. Haastattelusta kieltäytymisestä kertominen saattaa kuitenkin olla relevanttia, jos aiheella on yleistä merkitystä ja kieltäytyminen osoittaa, että haastateltava on siitä huolimatta haluton puhumaan asiasta toimittajalle ja siten julkisuuteen. (Juholin & Kuutti, 2003)

Median valta suhteessa pieneen ihmiseen on siis huomattava, ja siksi todennäköisesti useimmat mieluummin sivuuttavat pienet toimittajien ”rajaloukkaukset” kuin alkavat protestoida ja saavat lehdistön ärsyyntymään. Täysin voimaton ei yksilö kuitenkaan ole median edessä, kuten luvussa 2.3 osoitan.

2.1.5 Median mielen muuttuminen

Chen & Meindl (1991) esittävät yhtenä tutkimuksensa kantavana ideana, että uutismediaorganisaatioille tärkein olemassaolon edellytys on uskottavuus. Tämän uskottavuuden tärkeänä lähteenä he näkevät muun muassa johdonmukaisuuden tietystä uutisaiheesta kirjoitetuissa jutuissa. Sovellettuna yrityksiin ja niiden johtoon se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos johtajasta on jossakin mediassa annettu tietynlainen kuva, sitä ei helposti olla halukkaita muuttamaan, ainakaan kovin radikaalisti. Näin esimerkiksi yritysjohdosta tehdyt ”pehmouutiset”, vaikkapa henkilökuvat, muodostavat medialle riskin. Jos tällaisen artikkelin kuva on hyvin suopea kirjoituksen kohteelle, mutta yrityksen (ja siten sen johtajan) suoriutumisesta kertovat kovat faktat alkavatkin puhua toista, on uutismediaorganisaatio hankalassa välikädessä; puolustaako aiempaa kuvaa johdonmukaisuuden tähden vai uutisoida muuttunut tilanne uskottavuuden kustannuksella?

Chen & Meindl (1991) huomauttavat, että julkisuudessa johtajat nähdään harvoin yksityishenkilöinä ja sen sijaan yleensä yrityksensä edustajina tai henkilöityminä. Heidän mukaansa asetelmassa mielenkiintoista on se, mitkä seikat lopulta luovat johtajuuskuvan tai johtajan imagon. Teoriassa vaihtoehdot ovat rajattomat, käytännössä imago muodostuu muutamien sellaisten asennoitumisten kautta, jotka ovat hyväksyttäviä sekä lehdistölle itselleen että lukevalle yleisölle. Näitä asennoitumisia ovat antideterminismi, suoriutumishistorian ja -viihjeiden vaikutus, toimittajien arvot ja ideologiat sekä uutisorganisaation rutiinit.

Antideterminismi tarkoittaa, että lehdistö uskoo yrityksen menestyksen juontuvan ennemminkin sen johtajien (ja muun henkilökunnan?) kyvyistä kuin ulkoisista olosuhteista. Tätä tukee myös kirjoittajien havainto siitä, että uutiset keskittyvät yleisesti mieluummin henkilöihin ja heidän tekoihinsa kuin anonyymeihin sosiaalisiin, poliittisiin tai taloudellisiin voimiin. (Chen & Meindl, 1991)

Toinen merkittävä imagon syntymiseen vaikuttava seikka on henkilön menestystarina. Menestyneen yrityksen toimitusjohtajaan liitetään positiivisia mielikuvia, kun taas huonosti pärjäävän yrityksen johtaja on epäonnistuja. Jos menestyksessä tapahtuu dramaattisia käänteitä, imago muokkaantuu sopimaan uusiin suoriutumisviihjeisiin. (Chen & Meindl, 1991)

Toimittajien ja uutisorganisaation arvot ja ideologia vaikuttavat luonnollisesti siihen, miten eri johtajia kuvataan. Etenkin, jos media kokee henkilön edustavan sille tärkeitä arvoja, luodusta imagosta kehittyy erityisen pysyvä. (Chen & Meindl, 1991)

Uutisorganisaation rutiinit tuottavat uutisiin ennustettavuutta. Myös toimituksen sisäinen muodollinen ja epämuodollinen kontrolli tuottaa jatkuvuutta ja toimittajien ”yksimielisyyttä”. (Chen & Meindl, 1991)

Chen & Meindl (1991) havaitsivat tutkimuksessaan erään suuryrityksen johtajan julkisuuskuvan kehityksestä, että lehdistö oli hyvin haluton muuttamaan kerran luomaansa mielikuvaa tietystä henkilöstä. Jos johtaja oli julistettu lahjakkaaksi, päättäväiseksi, menestyväksi jne., hänen epäonnistumisensa nähtiin lehdistössä mieluummin muuttuneen tilanteen syynä kuin pyörrettiin

aiemmat puheet henkilön kyvyistä. Tutkijat löysivät myös runsaasti näyttöä siitä, että toimittajat pyrkivät muokkaamaan luomaansa johtajan imagoa sopeutumaan uuteen tilanteeseen ilman, että joutuisivat hylkäämään aiemman positiivisen kuvan. Tämä tapahtui lisäämällä aiempaan kuvaan liittyneisiin teemoihin uusia ulottuvuuksia. Näin uudelleen luotu mielikuva oli erilainen ja sopi uuteen tilanteeseen samalla kun se oli linjassa vanhojen kirjoitusten kanssa.

Jos Chen & Meindl (1991) tulivat siihen tulokseen, että lehdistö huolehtii uskottavuudestaan ylläpitämällä kaikin keinoin vanhoja valintojaan, ovat Pernaa, Pitkänen & Railo (2006) toista mieltä. Heidän mukaansa tiedotusvälineiden itsenäisyys aiheuttaa sen, että julkisuuden muutokset voivat olla hyvinkin nopeita. Esimerkkinä he mainitsevat jopa yhden lehden sisällä olevat erilaiset imagot: uutissivujen röyhkeä poliittinen peluri voi saman lehden lopussa olla lämmin perheenisä. (Pernaa, Pitkänen & Railo, 2006) Samaa sanovat myös Juholin & Kuutti (2003): myönteinen julkisuus voi ajan myötä tai nopeastikin muuttua negatiivisesti, jos kohteesta löydetään jotain uutisarvoista kritisoitavaa. Pohdittavaksi jää, mistä näin vastakkaiset näkemyksen median toiminnasta johtuvat. Pidän kuitenkin todennäköisenä, että molemmat median toimintatavat ovat olosuhteista riippuen mahdollisia.

Tutkimuksensa lopuksi Chen & Meindl (1991) toteavat itsekin, että dramaattiset muutokset organisaation suoriutumisessa saattavat riittää kiihdyttämään sen johtajasta luodun julkisuuskuvan muutosta. Luonnollisesti sen vaikutus riippuu myös muista tapaukseen liittyvistä voimista, esimerkiksi siitä sitkeydestä, jolla uutisorganisaatio haluaa pitää kiinni näkemystensä jatkuvuudesta. Tutkijat huomauttavat lopuksi, että koska heidän tapauksensa oli muutos positiivisesta julkisuudesta negatiiviseen, vaatii lisätutkimusta selvittää, onko muutos negatiivisesta kuvasta positiiviseen yhtä taipuvainen jatkuvuuteen. Tämän koen omassa tutkimustapauksessani erityisen mielenkiintoiseksi näkökulmaksi, ja palaankin siihen johtopäätöksissä.

2.2 Uusia suuntia

Edellä käsittelin muutamia median ja erityisesti uutismedian toimintaan liittyviä säännönmukaisuuksia. Jotta pääsemme ajan hermolle median uusimmissa muodonmuutoksissa,

käsittelen seuraavissa kappaleissa muutamaa mielestäni tärkeää muutosta suomalaisen uutismedian toimintatavoissa. Näitä ovat viihteellistyminen ja Helsingin Sanomien muuttunut henkilöiden käsittely.

2.2.1 Mä haluan viihdyttää...

Viestinnän yleisöjä on alettu median toimesta käsitellä yhä enemmän kuluttajina, ja kuluttajien kosiskelemiseksi jopa uutismedian tarjonta on viime aikoina muuttunut viihteellisemmäksi. Julkinen viestintä on laajentamassa reviiriään yksityisen suuntaan, mikä näkyy yhä keskustelunomaisemmassa kommunikaatiossa. Eri tyylien rajat mediassa ovat siis pehmentyneet. (Fairclough, 1997)

Median viihteellistyminen ja kaupallistuminen kulkevat monien mukaan käsi kädessä. Esimerkiksi Juholin & Kuutti (2003) kirjoittavat, että yleisöstä on tullut viihteen kuluttajia, joita myydään mainostajille ja sponsoreille. He lainaavat Helsingin Sanomia (18.11.2001), jossa espanjalais-ranskalainen toimittaja Ignacio Ramonet valitti toimittajien nielevän kritiikittä ulkoa tulevan propagandan ja välittävän sen katsojille mainostajia miellyttääkseen. Pernaa, Pitkänen & Railo (2006) taas tekevät samantyyppisen havainnon politiikasta sanoessaan uutiskriteerien viihteellistymisen johtavan poliittisten uutisten viihteellistymiseen. He lisäävät, että myös poliittisten ideologioiden hiipuminen ja presidentinvaalin muuttuminen suoraksi kansanvaaliksi sekä muut poliittisen järjestelmän sisäiset asiat edistävät tätä kehitystä.

Pernaa, Pitkänen & Railo (2006) kirjoittavat, että eri tiedotusvälineiden kiristynyt kilpailu on pakottanut ne laajentamaan poliittisen journalismin spektriään. Helsingin Sanomien lisääntyneet liitteet - sunnuntailiite 1970-luvun lopussa, kuukausiliite 1983 ja Nyt-liite 1996 - ovat heidän mukaansa tuoneet kirjoituksiin lisää väriä ja räväkkyyttä, siis viihdyttävyyttä. Palaan tähän aiheeseen seuraavassa kappaleessa.

Tienari, Vaara & Kuronen (2006) ovat tutkimuksessaan havainneet toimittajien olevan erityisen ihastuneita päästessään tuomaan esiin väistämättömiä tapahtumaketjuja sekä ennustuksiaan ja niiden toteutumisia. Itse tulkitsisin tämän liittyvän draaman hakemiseen kirjoitusten aiheista,

mikä liittyy mielestäni suoraan viihdyttävyyteen. Tutkiessaan väitöskirjassaan Orrin E. Klappin teosta *Symbolic Leaders* Erkki Karvonen (1997) esittelee edellä mainitun listaamia julkisen draaman erityispiirteitä. Näitä ovat muun muassa

- melkein kuka tahansa voi varastaa show'n
- melkein mikä tahansa kamppailu tai riita voi tulla tärkeäksi
- tosielämän draamoilla ei ole ennalta lukkoon lyötyä käsikirjoitusta
- yleisöllä on tarve jäsentää hahmot hyviksi ja pahoiksi kavereiksi, suosia pientä suurta vastaan ja taipumus etsiä naurun aiheita (mt. 201)

Julkisen draaman piirteiden tiedostaminen voi olla yritys-elämässä tärkeä taito. Esimerkiksi Tienari, Vaara & Kuronen (2006) huomauttavat, että yritysjohtajien tulisi olla valmistautuneita erilaisiin vastakkainasetteluihin ja jopa konflikteihin, joita media saattaa ottaa esille ja joita voi olla erittäin hankala kontrolloida. Lisäksi heidän mukaansa johtajien kannattaa varautua siihen, että yrityksensä kasvoina heitä voidaan vertailla muihin johtajiin ja roolittaa esimerkiksi voittajiksi tai syntipukeiksi.

Toisaalta johtajan ei välttämättä tarvitse olla muodollisessa johtajan asemassa. Karvonen (1997) esittelee Klappin kehittämän symbolisen johtajan, joka imagonsa tai symboloimansa elämäntyylin tai asenteen kautta liikuttaa ihmisiä. Emotionaalinen reaktio voi olla vaikkapa samaistuminen tai vihaaminen, mutta saadessaan ihmiset reagoimaan lähettämäänsä symboliseen viestiin, symbolinen johtaja vaikuttaa ihmisiin tarvitsematta välineekseen byrokratiaa. Tällaisen julkisen draaman kautta hän vaikuttaa sekä yksilöihin että yhteiskuntaan.

Tietysti eräs suuri syy viestinnän muuttumisessa viihteellisemmäksi ja samalla dramaattisemmaksi on myynnissä. Koska journalismi toimii kaupallisessa maailmassa, sen on oltava kiinnostavaa, myyvää. Usein viihdelehden päämäärä voi olla pelkkä näytelmällisen kohtausten luominen; ihmiset kauhistuvat ja kiinnostuvat. Julkkikset puolestaan tarvitsevat julkisuutta, joten hyötysuhde lööppiuutisoinnissa on molemminpuolinen. (Karvonen, 1997) Lisäksi representointi on aina valinta: mikä asia nostetaan esille, mitä pidetään vähemmän tärkeänä tai jätetään kokonaan pois. Yleisön viihdyttäminen ja draaman tarve vaikuttavat näihin

valintoihin. Toimittajat tasapainoilevat tiedottamisen ja sensaatiohakuksen viihdyttämisen välillä. (Fairclough, 1997)

2.2.2 Rohkeat (henkilö)kuvat

Koska oman tutkimukseni aineisto on yksinomaan Helsingin Sanomista, katson aiheelliseksi esitellä lyhyesti Erkka Railon (2006) tutkimusta *Lehdistön lemmikit ja median möröt*, jossa hän selvittää poliitikkojen henkilökuvien muuttumista Helsingin Sanomissa vuosina 1980–2003. Vaikka tutkimukseni keskushenkilöt eivät olekaan suoranaisesti poliitikkoja, koen kuitenkin, että kansallisen laitoksen korkeina virkamiehinä he ovat tässä suhteessa hieman vastaavassa asemassa.

Helsingin Sanomien vaikutusvaltaa tällaisissa asemassa oleviin henkilöihin kuvaa hyvin seuraava anekdootti. EU-komissaari Erkki Liikasen kerrotaan verranneen toisiinsa tiedotusvälineiden toimintaa Suomessa ja Brysselissä ja kommentoineen tästä Iltalehdelle: ”Suomessa ihmiset halvaantuvat kun kerrot olevasi Helsingin Sanomien toimittaja. Vaikka olet kesätoimittaja, vuorineuvos langan päässä ottaa asennon.” (Juholin & Kuutti, 2003, 15)

Kuten jo aiemmin kerroin, poliittisessa journalismissa moraalinen arviointi sekä tuomioiden jakaminen on ollut yleistymään päin. Samoin Helsingin Sanomien liitteiden myötä julkaistujen artikkelien viihteellisyys ja dramaattisuus on lisääntynyt. Railon (2006) tutkimuksen mukaan mainitulla ajanjaksolla Helsingin Sanomissa aiemmin yleiset haastattelut muuttuivat henkilökuviksi, joissa toimittaja orjallisen kysymys-vastaus -kaavan sijaan saattaa esittää voimakkaitakin kannanottoja haastatellusta. Kun aiemmin toimittajan omat näkemykset pääsivät esiin vain otsikossa ja joissain tapauksissa ingressissä, mahdollisti henkilökuva toimittajan itsenäisen ja vapaan luonnehdinnan politiikosta. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut pelkkää kritisointia, vaan myös positiivisia kirjoituksia julkaistiin. Pääsyyksi tähän muutokseen Railo näkee kuukausiliitteen aloittamisen 1983, mikä mahdollisti aikaisempaa aikakauslehtimäisemmän kirjoitustyylin. Tapa levisi hiljalleen myös lehden sunnuntailiitteeseen.

1990-luvulla aikaisempi maltillinen tyyli sai väistyä, ja Helsingin Sanomat kohdisti kirjoituksissaan ankaraakin kritiikkiä poliitikkoihin. Ilmeisesti poikkeuksellisen syvä

taloudellinen lama sai syyttävän sormen kääntymään politiikkaan päin. Tosin 1990-luvun puolivälissä Helsingin Sanomilla oli lemmikkejäkin, joista kirjoitettiin todellisia sankaritarinoita. (Railo, 2006)

Oman tutkielmani kannalta Railon (2006) tutkimus todistaa, että Helsingin Sanomien tavoite ei selvästikään ole olla kohteliaan objektiivinen tiedon välittäjä, vaan se voi ottaa radikaalistikin kantaa, ja toisaalta olla ehkä yhteiskunnallisten muutosten liikkeelle panevana voimana. Kuten oman tutkimukseni esittelystä luvussa 4 voi lukea, lehti on käyttänyt oikeuttaan valita puolensa muuallakin kuin kuukausiliitteessä.

2.3 Media on väline

Aiemmin tässä luvussa olen käsitellyt mediaa vallankäyttäjänä ja vaikuttajana. Tässä kappaleessa tarkoitukseni on laajentaa tätä perspektiiviä esittämällä, että median kautta myös yksittäisellä ihmisellä voi olla vaikutusvaltaa, ja sitä voi jopa tietoisesti käyttää työkaluna.

2.3.1 Elämää julkkisten kautta

Koska journalistien tehtävä on kirjoittaa ihmisiä kiinnostavia tekstejä, he ovat innokkaita kiinnittämään tapahtumat johonkin henkilöön. Tällainen henkilölistäminen tai roolittaminen näkyy esimerkiksi siinä, että yritysten väliset kamppailut nähdään itse asiassa näiden yritysten kuuluisien ”kasvojen”, johtajien, kamppailuina. (Tienari, Vaara & Kuronen, 2006) Siihen, millaisia rooleja näille kasvoille lankeaa, vaikuttavat aiemmin esittelemäni toimittajien taipumus antideterminismiin, sitoutuminen henkilön menestysthistoriaan ja niin edelleen (Chen & Meindl, 1991). Monimutkaiset asiat, esimerkiksi yrityskriisit, on usein helpompi käsittää yksinkertaistettuina, henkilölistämisen kautta (Karvonen, 1997).

Muodollisen johtajuuden sijaan aiemmin esittelemäni symbolinen johtaja vaikuttaa ihmisiin emotionaalisesti imagonsa kautta. Hän voi olla esimerkiksi sankari, johon yleisö katsoo ylöspäin ja samaistuu. Symboliseksi johtajaksi tulo vaatiikin annoksen draamaa, kuulumisen joko ”hyviin”

tai "pahoihin". Toisaalta siihen vaaditaan myös tiettyä värikkyyttä, kykyä asettua kaiken keskipisteeseen tai itsensä dramatisoinnin taitoa. Joskus joillakin ihmisillä vain on käsittämätön vaikutus yleisöön. Ei välttämättä saavutustensa tai asemansa takia, vaan siksi, että he edustavat jotakin sillä hetkellä suuresti kaivattua roolia, joka tyydyttää yleisöä. Oman työni kannalta olennaisia ovat ainakin sankarirooli, jossa pienempi tai heikompi kamppailija voittaa suuren Goljatin, sekä sankaruuden alalaji marttyyrius, jossa marttyyri tulee lyödyksi, mutta säilyttää arvokkuutensa ja asemansa "moraalisena mittapuuna". (Karvonen, 1997) Käytännön esimerkki kansaa tyydyttävistä rooleista ovat suomalaiset missit ja urheilijat, jotka olivat erityisesti sotavuosien jälkeiselle uupuneelle kansalle tarpeellisia sankareita ja selviytyjiä.

Kuten sanottu, henkilölistäminen voi olla tapa ymmärtää vaikeita asioita. Julkkikset voivat myös olla välineitä ihmisten omien ongelmien käsittelyyn. He voivat tarjota kielen, jolla tavalliset ihmiset voivat työstää oman elämänsä virstanpylväitä: sairautta, avioeroa, elämänarvoja, rakkautta. Julkkiksen tehtävänä on näytellä kaikkia tavallisen ihmisen elämän puolia. Heitä käytetään psykologisesti. (Karvonen, 1997) Mielestäni kuitenkin tässä ja edellä esitellyt roolit ovat melko passiivisia, enintään piilovaikuttajia, kun taas seuraavan kappaleen yksilöt pyrkivät määrätietoisesti hankkimaan vaikutusvaltaa julkisuudessa.

2.3.2 Kuka vie ja kuka vikisee?

Kuka pääsee esiin mediassa, käyttämään julkisuutta työkalunaan? Fairclough'in (1997) mukaan ei ole mitään teknistä estettä, etteivät esimerkiksi eri vähemmistöryhmät voisi saada materiaaliaan tai sanomaansa julkaistuksi. Näin tapahtuu kuitenkin harvoin siksi, että median institutionaalisuus aiheuttaa tilanteen, jossa ääneen pääsevät helpoiten ne, joilla on jo valmiiksi taloudellista, poliittista tai kulttuurista valtaa. Nykyään on kuitenkin jo nähtävissä merkkejä tämän eriarvoisuuden lieventymisestä. (mt.)

Ihmiset, joilla on valtaa, suhteita ja erilaisia puolustettavia intressejä, pyrkivät usein aktiivisesti vaikuttamaan median sisältöön. Siksi media ei suinkaan ole passiivinen tai objektiivinen, vaan heijastaa eri toimijoiden valtasuhteita. (Croteau & Hoynes, 2003) Tiedotusvälineiden tutkimukset ovatkin osoittaneet, että median ja valtaapitävien välillä on kytkös. Tämä ei kuitenkaan suoraan

tarkoita sitä, että tiedotusvälineet olisivat pelkkä vallan väline. Joskus niiden ja valtiovallan tai pääoman välillä voidaan jopa nähdä konflikteja, ja joka tapauksessa kytkös on pelkkää välinesuhdetta monisyisempi. (Fairclough, 1997) Medialla on myös ainakin periaatteessa vallan vahtikoiran rooli, jossa sen on tarkoitus synnyttää keskustelua yhteiskunnallisista asioista (Juholin & Kuutti, 2003).

Media voi joutua vaikuttamisen kohteeksi myös epävirallisemmin keinoin. Jotakin asiaa ajava henkilö tai ryhmä voi pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi yhteiskunnan päättäjiin median avulla. Jos lobbaus on oikein taitavaa, media ei edes huomaa toimivansa jonkun asialla. Median käyttövoimana toimivat henkilöt, julkikset, voivat joskus yrittää käyttää mediaa jonkin asian kampanjointiin. Etenkin henkilöt, jotka yleensä kommunikoivat julkisuudessa vain oman alansa substanssiasiaa (yksityiselämänsä tapahtumien sijaan) saattavat pyrkiä saamaan tärkeäksi katsomalleen asialle perinteisiä ”asiafoorumeja” laajempaa näkyvyyttä valtamediasta. (Juholin & Kuutti, 2003)

Paavo Värysen aikanaan lanseeraamaan ”mediapeliin” voi päästä tai joutua tahtomattaan. Värysen tarkoitti termillä kokemaansa tiedotusvälineiden epäoikeudenmukaista kohtelua, mutta yleisemmin se voidaan mieltää ”joukkoviestimien ja juttujen kohteiden painiskeluksi”. (Juholin & Kuutti, 2003, 14) Joukkoviestinten ja niiden lähteiden suhdetta voi kuvata jonkinlaiseksi vaihtosuhteeksi. Media saa kipeästi kaipaamaansa informaatiota ja tarjoaa vastineeksi julkisuutta, lähde tarjoaa jutunaiheen ja saa julkisuutta. Erityisesti arvostetuilla lähteillä on mahdollisuus kontrolloida saamaansa julkisuutta, sillä toimittajat varjelevat hyviä suhteitaan lähteeseen. Tällaista toimittajan kritiikitöntä suhtautumista lähteeseensä on joskus kutsuttu ”puhuu suunsa puhtaaksi” -journalismiksi. (mt.)

Joskus median puutteellinen lähdekritiikki johtaa tilanteeseen, jossa yhdellä halutulla lähteellä on asioissa monopolimainen puhevalta. Juttujen yksipuolisuus voi näin saada jopa propagandamaisia piirteitä. Henkilön painoarvon lähteenä vaikuttavat hänen institutionaalinen asemansa, tunnettuutensa, tietämyksensä, luotettavuutensa ja valmiutensa toimia yhteistyössä median kanssa. (Juholin & Kuutti, 2003)

2.3.3 Viestintä on hallintaa

Kuten todettu, yritysjohto on organisaation kasvot ja henkilöitymä ulospäin, ehkä yrityksen sisäisestikin. Siksi yrityksen viestintä on johdon käsissä. Juholin & Kuutti (2003) nostavat yhteisön kaikkein korkeimman johdon, yrityksessä toimitusjohtajan ja hallituksen puheenjohtajan, viimekäden vastuuseen sen viestinnästä, johtuen heidän asemastaan vastuullisina koko organisaation toiminnasta. Nykyisin johtajilta edellytetään viestinnällistä pätevyyttä ja asennetta, ja viestinnästä on tullut niin elimellinen osa johdon toimenkuvaa, ettei vastuuta siitä voi delegoida eteenpäin. Käytännössä johtajan viestintätapaan kiteytyy se, mitä yrityksestä ajatellaan. (mt.)

Koska ymmärrystä ei voi siirtää, se täytyy viestiä. Johdon toimittama yrityksen sisäinen viestintä tuottaa turvallisuuden tunteen henkilökunnassa, tulkinnan, että asiat ovat hoidossa. Ulkoisesti taas hyvä viestintä on maineenhallintaa. (Aula & Mantere, 2005) Julkisuuden näkökulmasta johtajan hyvä ulkoinen viestintä on selkeää. Sen on oltava yksiselitteistä ja rationaalista välttääkseen erilaiset tulkinnat. Toiseksi, viestinnän sisällön on sovittava jatkuvuudessaan nykytilanteeseen ja menneisyyteen. Esitettyjen tulevaisuudenkuvien on siis oltava uskottavia. Kolmanneksi, johdon viestinnän on oltava kestävää. Sen on johdonmukaisesti viestittävä samaa teemaa, ja toistokin on paikallaan tärkeiden asioiden perille saamiseksi. (Tienari, Vaara & Kuronen, 2006)

Kriisitilanteet ovat viestinnällisesti erityisen tärkeitä. Kriisi on organisaatiolle uhka, mutta toisaalta saattaa hyvin hoidettuna myös vahvistaa sen asemaa. Kriiseille tyypillistä on, että ne ovat yllättäviä, saattavat johtaa kontrolloimattomaan tilanteeseen, tapahtumat etenevät hyvin nopeasti ja tietoa ei ainakaan aluksi ole tarpeeksi kaiken toiminnan suuntautuessa tiedonkeruun sijaan pelastustoimiin, jolloin yleisössä ja mediassa syntyy herkästi spekulatiota. Kriisitilanteessa organisaatiota uhkaavat sekä taloudelliset että maineen tappiot. (Juholin & Kuutti, 2003)

Tutkijoiden mukaan kriisin hyvin hoitamisessa tärkeintä on rehellisyys, nopeus ja avoimuus. Tärkeää on myös vastuun ottaminen, virheiden korjaaminen ja vahinkojen korvaaminen

kärsineille osapuolille. (Juholin & Kuutti, 2003) Etenkään mainekriisissä salailu ei kannata: maineen voi pelastaa pahankin epäonnistumisen jälkeen rehellisellä ja perinpohjaisella viestinnällä. Salailu saattaa johtaa kiusallisiin paljastuksiin, jotka paisuvat uusiin mittasuhteisiin. Sitä paitsi yleisön luottamuksen menettäminen on maineelle suurempi uhka kuin epäonnistumisen myöntäminen. (Aula & Mantere, 2005)

Lopuksi vielä palaan aiemmin esiteltyyn Chen & Meindlin (1991) tutkimukseen, jossa johtajasta luotu hyvä kuva osoittautui mediassa melko kestäväksi. Chen & Meindl esittävät johtopäätöksissään hypoteesin, että johtajan aiempi menestys ennakoii hänen säilymistä virassaan vaikeinakin aikoina. Heidän mukaansa johtajan ura saattaa riippua voimakkaasti siitä, miten hyvän kuvan hän on aiemmin onnistunut itsestään luomaan, sillä asiasta vastaavien tahojen saattaa olla vaikea muuttaa mielikuvaansa kyvykkästä johtajasta.

2.4 Yhteenveto aikaisemmasta tutkimuksesta

Medialla on runsaasti valtaa yleisöönsä, sillä sen on moninaisin keinoin mahdollista vaikuttaa yleisön käsityksiin käsitellyistä asioista, etenkin jos asia on sille ennestään tuntematon (Chen & Meindl, 1991). Päinvastoin kuin yleensä tunnutaan ajattelevan, median tarkoitus ei useinkaan ole kertoa asioista ”objektiivisesti”, vaan toimittajat saattavat tietoisesti pyrkiä esittämään asioita omasta näkökulmastaan tai jopa suostuttelevaan yleisöä jonkin aatteen tai henkilön puolelle. Valinta siitä, mitä ja miten asioita esitetään, on aina toimittajalla, ja hänen päätöksiinsä vaikuttavat muun muassa tarve viihdyttää yleisöä ja myydä lehtiä. (Fairclough, 1997)

Viihdyttävyys on lisääntynyt uutisteksteissä viime vuosikymmeninä (Pernaa, Pitkänen & Railo, 2006). Lehtiä myydään viihdyttävyydellä, johon olennaisesti liittyy julkisen draaman tuottaminen, esimerkiksi julkisuuden henkilöiden asettaminen erilaisiin – syntipukin, sankarin – rooleihin. Monet julkkikset kuitenkin tarvitsevat tätä näkyvyyttä, joten otsikoiden ja dramaattisten juttujen luominen palvelee molemminpuolista hyötyä. (Karvonen, 1997) Jotkut julkisuuden henkilöt saattavat jopa pyrkiä käyttämään mediahuomiota omien asioidensa ajamiseen (Juholin & Kuutti, 2003).

Etenkin yritysjohton on tärkeää käsittää, että asemassaan he saattavat joutua mukaan julkisiin konflikteihin, joita heidän voi olla hyvinkin hankala kontrolloida (Tienari, Vaara & Kuronen, 2006). Toisaalta johdon yrityksensä keulakuvana on esiinnyttävä julkisuudessa yrityksen viestinnän takia. Viestinnällinen pätevyys on nykyjohtajille tärkeää, sillä johtajan viestintätapaan kiteytyy se, mitä yrityksestä ajatellaan. (Juholin & Kuutti, 2003) Johdon hyvä viestintä on paitsi yrityksen maineenhallintaa (Aula & Mantere, 2005), hyvällä julkisuuskuvalla saattaa olla myös suuri merkitys johtajien henkilökohtaiselle menestykselle, etenkin uran kriisitilanteissa (Chen & Meindl, 1991).

3. MENETELMÄNÄ DISKURSSIANALYYSI

Edellisessä luvussa käsittelin median keinoja vaikuttaa yleisöön, sekä myös hieman mediassa esiintyvien henkilöiden vaikutusmahdollisuuksia. Nyt siirryn tältä yleisemmältä ilmiöiden ja instituutioiden tasolta kielen tasolle, diskurssianalyysiin. Luonnollisesti kieli ja diskurssit ovat ne välineet, joilla median toimijat suurelta osin yleisöönsä vaikuttavat.

3.1 Diskurssi ja diskurssianalyysi

Sana diskurssi voi laajimmassa merkityksessään tarkoittaa ”kaikkea puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä usein myös visuaalisia ja audiovisuaalisia merkityksen tuottamisen muotoja” (Väliaverronen 1998, 21), mutta myös esimerkiksi välinettä, jolla maailmaa muokataan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tästä syystä sen, ja sitä kautta diskurssianalyysin, merkityksen ymmärtämiseksi on syytä aloittaa kielitieteessä sitä edeltäneistä teorioista, joista diskurssianalyysi on myöhemmin kehittynyt.

Tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysiä kronologisesti edelsi sisällön erittely tai sisällönanalyysi, jota harjoitettiin tekstin tutkimisen tarkoituksessa erityisesti 1930–1970-luvuilla. Klassisen määritelmän mukaan sisällön erittely oli ”viestinnän ilmisisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten sopiva tutkimustekniikka” (Berelson, 1952 teoksessa Kantola, Moring & Väliaverronen, 1998, 15). Sen keinoilla tekstin sisältöä voidaan eritellä niin laadullisesti kuin määrällisesti, mutta yleensä tarkoitetaan nimenomaan tekstissä esiintyvien seikkojen määrällistä erittelyä (Väliaverronen, 1998).

1970-luvun alkupuolella tutkijat alkoivat Väliaverronen (1998) mukaan havahtua siihen, että tekstin sisällön erittelyyn on itse asiassa harvoin täysin objektiivista perustetta. Kieli ei ole täydellinen, autonominen todellisuuden kuvaaja, vaan useimmilla sanoilla ja tavoilla ilmaista jokin asia on jokaiselle vastaanottajalle hieman erilainen merkitys - joka ei välttämättä ole edes se, joksi alkuperäinen sanoja on viestin tarkoittanut. Tekstin sisällön tutkimukselle täytyi siis löytää parempi menetelmä kuin pelkkä sanojen suoraviivainen luokittelu. (Väliaverronen, 1998)

Edellä sanotusta voisi kuvitella, että sanallinen viestintä on erittäin hankalaa jollei mahdotonta, jos sanojen merkitykset vaihtelevat sekä tilanteen että käyttäjän mukaan. Arkikokemuksesta tiedämme kuitenkin, että näin ei ole, vaan kykenemme yleensä välittämään viestimme ymmärrettävästi käyttämällä sanoja edustamassa haluamiamme ajatuksia. Väliwerrosen (1998) mukaan sana "representaatio" viittaa siihen ideaan, että merkit, esimerkiksi sanat, niitä vastaavat äännejonot tai vaikkapa esineet, edustavat tiettyjä käsitteitä - ajatuksia tai tunteita - joita haluamme välittää viestin vastaanottajalle. Nämä merkitykset ovat kulttuurisesti tuotettuja ja jaettuja, mutta niihin liittyy myös yksilöllisiä eroja, jotka saattavat aiheuttaa tulkintaeroavaisuuksia. Mielestäni voisi sanoa, että jokaisessa yhteydessä, jossa henkilö on jotain sanaa käyttänyt tai kuullut käytettävän, siihen on tarttunut (alitajuisia) merkityksiä tai mielleyhtymiä, jotka aktivoituvat sanan seuraavissa käytöissä. Tästä syystä sanassa saattaa olla eri ihmisille erilaisia merkitysvivahteita, vaikka pääosin merkitykset ovat yhteisiä saman kulttuurisen tausta jakaville ihmisille.

Tästä taustasta pääsemme itse diskurssiin. Kuten aluksi mainitsin, laajimmillaan diskurssilla voidaan siis tarkoittaa melkein kaikkea kieltä, mutta tässä yhteydessä, ja graduni taustamateriaalin analyysissä, käsitän diskurssianalyysin kohteena nimenomaan kielenkäytön lause- ja laajemmassa tekstiyhteydessään, jossa se luo pelkkiä sanoja laajempia merkityksiä. Lukemani taustamateriaalin perusteella diskurssianalyysin kenttä näyttäisi olevan terminologialtaan melko hajanainen, mikä tekee monista määrittelyistä hankalia. Diskurssilla voidaan siis tarkoittaa lähes kaikkea verbaalista ja non-verbaalista viestintää (Väliwerrosen 1998), jota toisaalta voidaan myös kutsua teksteiksi: Norman Fairclough (2003) kutsuu "teksteiksi" kaikkea kirjoitettua viestintää ostoslistoista sanomalehtiartikkeleihin, mutta myös esimerkiksi tv-haastatteluja ja internetsivuja, jotka sisältävät suuressa määrin myös sanatonta ja kuvallista viestintää. Diskurssina Fairclough taas pitää tietynlaista näkökulmaa "maailmaan" (tai kulloinkin kyseessä olevaan asiaan). (Fairclough 2003) Diskurssi siis edustaa sitä mielikuvaa, joka tekstin tuottajalla on asiasta, ja joka mitä todennäköisimmin on erilainen tai puutteellinen verrattuna absoluuttiseen todellisuuteen. Eero Suoninen (1999, 21) määrittää diskurssin "verrattain eheäksi merkityssuhteiden kokonaisuudeksi tai merkitysulottuvuudeksi, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla", mikä tuo määrittelyyn mukaan myös konstruktivistisen näkökulman.

Diskursseille ominaista on Jokisen, Juhilan & Suonisen (1993) mukaan se, että ne ylläpitävät ja luovat käsityksiä todellisuudesta, jota kuvaamaan ja merkityksellistämään niitä käytetään. Tästä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta katsottuna kieltä ei siis pidetä todellisuuden kuvaajana, vaan osana todellisuutta itseään. Diskurssianalyysi tutkii kieltä tukeutuen juuri konstruktionistiseen lähestymistapaan. Toisaalta diskurssianalyysin voi määritellä myös ”sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9-10)

Jokinen, Juhila & Suoninen (1993) ovat teoksessaan luetteloineet muutamia oletettavia, jotka valottavat diskurssianalyysiä tutkimusmenetelmänä.

1. Oletus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta. Käyttämämme kieli ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan myös merkityksellistää ja järjestää sitä sosiaalisesti rakentuvana todellisuutena. Diskurssianalyysi pyrkii tuomaan näkyväksi näitä konstruktioita, jotka saattavat olla meille niin itsestään selviä, ettemme normaalisti edes kykene havaitsemaan niitä. Se ei myöskään oleta kieltä tai kielen käyttöä todellisuuden kuvaksi, vaan keskittyy siihen, millä tavoin käsitteiden itsemäärittelyjä tai keskinäisiä eroja (esim. savolaiset - hämäläiset) tuotetaan ja ”herätetään henkiin”.

2. Oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta. Käsitteillä voi olla useita eri luokitteluja erilaisten merkityssysteemien puitteissa, jolloin mikään kuvaus ja sen kohde eivät ole yksiselitteisessä heijastussuhteessa. Esimerkiksi tietty henkilö voidaan luokitella äidiksi, opiskelijaksi, tanssinharrastajaksi, skorpioniksi, vaaleaksi ja niin edelleen. Merkityssysteemejä ovat eri diskurssit ja repertuaarit.

3. Oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta. Diskurssianalyysissä tapahtumatilanteen eli kontekstin monimuotoisuuden vaikutus nähdään diskurssien maailmaan kuuluvana ominaisuutena, ei niinkään häiriötekijänä, kuten monissa laboratoriotutkimukseen perustuvissa tieteenlajeissa. Tulkinta pyritään suhteuttamaan siihen aikaan ja paikkaan, jossa

analysoitava toiminta tapahtuu. Kontekstin rajausta on taas toinen asia: tarkastellaanko sanojen yhteyttä lauseeseen, lausumien yhteyttä vuorovaikutukseen, vai kenties koko kulttuurikontekstia.

4. *Oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin.* Diskurssianalyysi ei ole kiinnostunut toimijoiden taustoista tai kognitiivisista prosesseista, joiden pohjalta he käyttävät kieltä ja tuottavat merkityssysteemejä. Sen sijaan diskurssianalyysi on kiinnostunut siitä, miten minä rakentuu sosiaalisessa kanssakäymisessä ja määräytyy konteksteissa. Tämä minä ei ole staattinen tila, vaan kokoelma joustavasti vaihtelevia roolipositioita, jotka vilahtelevat puheessa, jopa ristiriitaisina.

5. *Oletus kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta.* Paitsi että lausumilla kuvataan jotakin, niillä myös aina tehdään jotain. Diskurssianalyysissä kiinnostus kohdennetaan juuri siihen, mitä kielen käyttäjä kullakin ilmaisulla tekee tai tulee tuottaneeksi. Tietoisesti tai tiedostamattaan, lausuja saattaa tietyssä tilanteessa esimerkiksi luoda lausumallaan itsensä jonkinlaiseksi henkilöksi tai luoda sosiaaliseen tilanteeseen tiettyjä tulkintamahdollisuuksia tai sulkea niitä. Hän voi myös luoda ideologioita seurauksia, esimerkiksi ylläpitää lausumallaan tiettyjä alistussuhteita.

3.1.1 Terminologia

Diskurssianalyysin ymmärtämiseksi on hyvä hieman täsmentää siihen liittyviä käsitteitä. Kuten todettu, diskurssianalyysissä termit saattavat vaihdella käyttäjänsä mukaan. Seuraavassa kuitenkin lyhyet määritelmät eräille keskeisille Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) termeille, joita itse käytän tässä tutkielmassa.

Merkityssysteemi. Merkkien, yleensä sanojen ja äänteiden, merkitysten muodostuminen suhteena ja erotuksena toisiinsa. Esimerkiksi värien merkitysten syntyminen suhteessa toisiinsa. Rakentuvat osana sosiaalisia käytäntöjä. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993)

Kulttuurikonteksti tai kulttuurinen konteksti. Viitekehys, jonka ymmärtäminen edellyttää kulttuurissa yhteisesti jaettujen tapojen, stereotyyppien ja yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemuksen tietoista käyttöä. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993)

Faktuaalistamisstrategia. Vakuuttelun muoto, jota käyttämällä jonkun tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että kyseinen versio vaikuttaa itsestään selvältä ja ainoalta oikealta. (Juhila 1993)

Identiteetti. Väljä yläkäsite subjektipositioille ja diskurssien käyttäjälle. Tarkoittaa niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia joita toimija olettaa itselleen ja toisille, tai joita muut toimijat olettavat hänelle. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993)

Subjektipositio. Käsite, jonka avulla havainnollistetaan toiminnan rajoituksia tai toimijan aseman vaihteluita tai lukkiutumista. Sosiaalisessa kanssakäymisessä luotu melko stabiili positio, jonka sisällä henkilön toiminta on rajoitettua; esimerkiksi opettajan asema suhteessa oppilaaseen. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993)

Diskurssin käyttäjä. Koskee ihmisten tapoja määrittää itse itseään ja puhua kokemuksistaan erilaisin, ristiriitaisinkin, tavoin, sekä tuottaa itsensä eri rooleihin. Diskurssin käyttäjä ei ole jonkin yhden identiteetin vanki, vaan pystyy puheessa sujuvasti liikkumaan identiteetistä toiseen erilaisiin diskursseihin tukeutuen. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993)

3.1.2 Diskurssianalyysin välineitä

Norman Fairclough'in (1997) mukaan käytettäessä diskurssianalyysiä tekstintutkimuksen työkaluna huomio tulisi kiinnittää yhtälailla diskurssi- ja sosiokulttuuriin käytäntöihin kuin itse teksteihinkin. Diskurssikäytännöillä Fairclough tarkoittaa esimerkiksi tapoja, joilla tässä tapauksessa toimittajat tuottavat tekstiä tai jolla yleisö ottaa sen vastaan. Ne ovat siis tekstin tuotannon ja kulutuksen prosesseja. Sosiokulttuuriset käytännöt taas viittaavat "siihen sosiaaliseen ja kulttuuriseen yhteyteen, jonka osa kyseinen viestintätapahtuma on". (mt., 79) Myös Jokinen, Juhila & Suoninen (1993) toteavat, että diskurssianalyysin kohteena ei pidetä yksilöä vaan sosiaalisia käytäntöjä. Tällöin esille pääsee kielenkäytön tilanteisuus ja laajemmat merkityssysteemit, joita puheella tuotetaan. Valtonen (1998) näkee diskurssianalyttisen tutkimuksen keskittyvän kielen käytön tutkimiseen. "Kieltä ei pidetä ainoastaan reittinä kielen 'takana' sijaitsevaan 'oikeaan' todellisuuteen, esimerkiksi todellisiin tapahtumiin,

kognitiivisiin prosesseihin tai asenteisiin, vaan kielenkäyttö itsessään nähdään luovana, konstruktiivisena toimintana.” (mt., 97) Diskurssianalyysi ei siis ole kiinnostunut pelkästä yksilöstä ja hänen henkisistä prosesseistaan. Tästä esimerkiksi Suoninen (1999) toteaa, että ”diskurssianalyysissä ei tarkastella kielenkäyttäjää ’informantteina’, joiden ajateltaisiin yksinkertaisesti paljastavan tutkijoille tai kanssatoimijoilleen, millaisia esimerkiksi heidän asenteensa, elämäntilanteensa ja edustamansa kulttuuri on. [...] Sen sijaan diskurssianalyysissä kiinnostus kohdistuu sen pohtimiseen, miten toimijat tekevät ymmärrettäväksi asioita kielenkäytöllään”. (mt. 18)

Suoninen (1993) tarjoaa joitakin keinoja löytää tekstistä mielenkiintoisia näkökulmia diskurssianalyysiin. Ensimmäinen niistä on kielen käytön monimuotoisuus. Kielen käytön vaihtelevuus, jopa ristiriitaisuuteen asti, voidaan jakaa merkityssysteemeihin ja vuorovaikutustilanteisiin liittyväksi. Tietty lausahdus asiayhteydestään irrotettuna voi olla kaikkea muuta kuin yksiselitteinen, sillä sen voi tulkita katsoen monista eri merkityssysteemeistä, joihin se on voinut liittyä puhetilanteessa. Sillä myös saattaa olla tietty erityinen funktio jossakin vuorovaikutustilanteessa, jolloin sen koko sisältö ei avaudu asiayhteydestä irrotettuna. (Suoninen, 1993) Esimerkiksi lausahdus ”olen mies” voidaan tulkita eri vuorovaikutustilanteissa eri tavalla, vaikkapa ironiana jos sanoja on nainen, tai jonkinlaisena puolustuksena. Se voi toisaalta liittyä erilaisiin merkityssysteemeihin, esimerkiksi erotukseen naisista, ulkonäköön, suoraselkäisyyteen tai iän kuvaukseen.

Luontevin tapa aloittaa aineiston tutkiminen on erojen ja yhtäläisyyksien etsiminen (Suoninen, 1993). Kirjoittaja kuitenkin huomauttaa, että merkityssysteemien jäsentämisessä on syytä ottaa huomioon muutama seikka:

- 1 Merkityssysteemit eivät esiinny aineistossa selkeinä kokonaisuuksina, vaan pieninä paloina.
- 2 Merkityssysteemien identifioinnilla ei tarkoiteta erillisten aiheiden erottamista toisistaan (sen sijaan etsitään sellaisia teemoja, joilla voidaan kuvata mitä erilaisimpia aiheita, esim. ”harrastusteeman” sijaa ”individualismidiskurssi”).

- 3 Merkityssysteemin identifiointi ei saisi perustua pelkästään tutkijan päässä oleviin konstruktioihin, vaan hänen tulisi tulkinnoissaan tukeutua sellaisiin eroihin ja ristiriitoihin, joihin itse kielen käyttäjäkin/toimijakin suuntautuu.
- 4 Sanojen käytöllä ja muilla symbolisilla teoilla on kirjaimellisen merkityksen lisäksi usein myös muita analysoinnin kannalta olennaisia, mutta vaikeasti havaittavia merkityksiä (esim. mielleyhtymät, konnotaatiot, myyttiset merkitykset, symboliset merkitykset).

Lisäksi Suoninen (1993) toteaa, että tutkijan on syytä perustella valintansa ja raportoida yksityiskohtaisesti ne logiikat, joilla hän konstruoi aineistostaan merkityssysteemejä.

Parker (1992, 60) puolestaan määrittää diskurssin (tai merkityssysteemin) ”lausumien systeemiksi, joka rakentaa objektin”. Lisäksi hän tarjoaa seuraavia kriteereitä diskurssien tunnistamiseksi:

1. *Diskurssi realisoituu tekstissä.* Tutkija on siis kiinnostunut teksteistä itsessään, ei esimerkiksi taustalla olevista laatijoista.
2. *Diskurssi liittyy objekteihin.* Ilman diskurssia objektia ei olisi nimetty, sitä ei tavallaan olisi olemassa. Diskurssi saattaa myös määrittää objektin uudella tavalla.
3. *Diskurssi sisältää toimijat.* Diskurssi houkuttelee osapuolet tiettyihin rooleihin, esimerkiksi subjektipositio ja diskurssin käyttäjä.
4. *Diskurssi on yhtenäinen merkityssysteemi.* Ne palaset - metaforat, analogiat ym. - joilla diskurssi hahmottaa todellisuutta, on kartoitettavissa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.
5. *Diskurssi viittaa toisiin diskursseihin.* Diskurssit lainaavat toisiltaan esimerkiksi metaforia ja luovat keskinäisiä jännitteitä.

6. *Diskurssi reflektoi omaa puhetapaansa.* Tämä ajatus liittyy lähinnä diskurssin sisäisten ristiriitojen käsittelyyn ja käytettyihin termeihin.

7. *Diskurssi on historiallinen.* Välttääkseen turhan staattisen vaikutelman luomista sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta, tutkijan olisi paikallistettava objektinsa aikaan - diskurssin syntyyn ja muuntumiseen.

Norman Fairclough (2003) sanoo, että diskurssi a) esittää jotain osaa maailmasta ja b) esittää sen tietystä näkökulmasta. Siksi diskursseja etsiessään tutkijan tulisi ensin identifioida tekstistä ne "maailman osat" joita teksti esittelee ("teemat"), ja sitten määritellä niihin otettu näkökulma. Tätä menetelmää olen itse soveltanut tutkiessani aineistoani.

Vuorovaikutuksen tavat ovat Suonisen (1993) mukaan merkityssysteemien ohella olennaisia kielen käytön merkitysten luomisen rakennuspuita. Pienikin lisäinformaatio alkuperäisestä vuorovaikutustilanteesta saattaa muuttaa tietyn lausahduksen tulkintatavan. Esimerkiksi keskusteluanalyysin mukaisesti olennaisia ovat myös haastattelijan esittämät kysymykset ja se, minkälaisien käänteiden kautta haastateltava rakentaa kertomuksensa. Vuorovaikutusta jäsentävät usein kulttuuriset konventiot, joita noudatetaan useimmiten huomaamatta, ikään kuin tottumuksesta. Yksinkertaisimpia kulttuurisia konventioita ovat tietyt vierusparit, kuten kysymys ja vastaus tai kutsu ja sen hyväksyminen. Näistä poikkeaminen on mahdollista, mutta silloin on suotavaa antaa jonkinlainen selitys poikkeamisen syystä. Hienojakoisempia kulttuurisia konventioita ovat ns. preferenssirakenteet, joiden mukaan esimerkiksi toiset vastaukset kysymyksiin ovat suotavampia kuin toiset. (Suoninen, 1993)

Eräs mielenkiintoinen näkökulma diskursseihin on valtasuhteiden tuottaminen sosiaalisissa käytännöissä. Tässä kietoutuvat yhteen toisaalta se, miten jotkut tiedot muuttuvat totuudeksi ja toisaalta millaisia subjektipositioita prosessissa tuotetaan eri ihmisille. Valta-analyysiä voidaan katsoa viideltä kantilta: voidaan kiinnostua diskurssien välisistä tai sisäisistä valtasuhteista, analysoida sitä, miten tietyt diskurssit muuttuvat hegemonisiksi (ylivaltaisen aseman omaaviksi), arvioida hegemonisten diskurssien käyttöön kytkeytyviä ideologisia seurauksia ja pohtia hegemonisten diskurssien kyseenalaistamisen mahdollisuutta. (Jokinen & Juhila, 1993)

Jos analyysiä lähdetään tekemään diskurssien välisistä valtasuhteista, aineistosta pyritään löytämään hegemonisen aseman saavuttaneita diskursseja. Tavoitteena on tällöin löytää diskursiivisen kentän moninaisuutta kahlitsevia tekijöitä, kulttuurisia itsestäänselvyksiä, jotka ovat muuttuneet kyseenalaistamattomiksi totuuksiksi, jotka vievät elintilaa muilta diskursseilta. (Jokinen & Juhila, 1993)

Diskurssien sisäisissä valtasuhteissa huomio kiinnittyy seuraaviin seikkoihin: mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään, millaiset ovat toimijoiden väliset suhteet diskurssissa ja millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asemoitua tai tulla asemoiduiksi. Tarkemmin ottaen tutkitaan sitä, kenellä on puhevalta tai kenen puheet otetaan vakavasti, mitä diskurssissa voidaan sanoa, millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia ihmisillä on ja miten heidät määritellään. (Jokinen & Juhila, 1993)

Muuan näkökulma toisten diskurssien hegemonisoitumiseen toisten kustannuksella on tekstin sisällön yksinkertaistaminen tai yksinkertaistuminen. Tätä voidaan tarkastella tutkimalla ovatko asioiden monimutkaisuus ja ristiriitaisuus väistyneet yksinkertaistamisen tieltä.

Yksinkertaistamisessa taas on usein kyse tietojen ja käytäntöjen naturalisoimisesta, kunnes ne alkavat näyttää luonnollisilta itsestäänselvyyksiltä. Myös jaettuihin kulttuuriin konventioihin vetoaminen uusintaa usein tehokkaasti hegemonisia diskursseja. (Jokinen & Juhila, 1993) "Totuuksia" voidaan myös tuottaa ns. faktuaalistamisstrategioilla, joita käyttämällä jokin tieto saadaan vaikuttamaan itsestään selvästi ainoalta oikealta. Esimerkiksi tietyt sanavalinnat (ehdottomuutta ilmaisevat, kuten "tosiasia", "totta kai", "selkeä", "varmuudella"; ääri-ilmaisut, kuten "kukaan", "kaikki", "aina") muuttavat tietoa "totuudeksi". Varsinaisia faktuaalistamisstrategioita Kirsi Juhila oli tutkimuksensa pohjalta eristänyt viisi erilaista: itse todettuun vetoava strategia, vaihtoehdottomuusstrategia, kvantifioiva strategia, sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia sekä asiantuntijuusstrategia. (Juhila, 1993)

Tässä pro gradu -työssäni tutkin kielenkäyttöä tekemisenä, siis *minkälaista kuvaa* kyseessä olevista henkilöistä teksteissä luodaan, ja erityisesti *millä keinoilla*. Tutkimissani teksteissä pääsevät ääneen monet toimittajat sekä heidän kauttaan lukuisat haastateltavat, jotka kaikki

perustelevat eri keinoin omia näkökulmiaan, luovat diskursseja. Siksi katson retoriikan analyysin erityisen tärkeäksi osaksi omaa tutkimustani.

Vakuuttava retoriikka voidaan Jokisen (1999) mukaan nähdä faktan konstruointina. Se tarkoittaa yritystä saada kuvaus näyttämään kiistanalaisen väitteen sijasta kiistämättömältä tosiasialta, jolloin yleisö ei kykene näkemään vaihtoehtoisia todellisuuden jäsennystepoja. Tähän liittyvät edellä mainitut faktuaalistamisstrategiat. Tällaisten aineistojen tutkija ei pyri määrittelemään, mikä on totta ja mikä ei, vaan kohdistaa huomionsa niihin resursseihin, joita käyttäen puhujat rakentavat "tosiasioita". Mielenkiinnon kohteena eivät kuitenkaan ole retoriset strategiat itsessään, vaan niiden todellinen käyttö, sekä käytön syiden sijasta aikaansaadut seuraukset. (Jokinen, 1999) Tutkimukseni siis liikkuu kahdella tasolla; toisaalta aineistosta paikannettavissa diskursseissa, toisaalta retorisisissa keinoissa, joilla diskursseja luodaan.

Tukena retoristen keinojen etsimisessä ja löytämisessä olen käyttänyt Arja Jokisen (1999) listaamia puolustavan retoriikan keinoja. Jokinen huomauttaa, ettei lista ole tyhjentävä, mutta se on tarjonnut hyvän taustatuen ja inspiraation tehdessäni omia löydöksiäni. Seuraavassa lyhyt listaus Jokista mukaillen:

1. *Etäännyttäminen omista intresseistä.* Vakuuttavuuden lisääminen etäännyttämällä argumentin esittäjän omat intressit esitetystä väitteestä, puhujan pyyteettömyyden korostaminen.
2. *Puhujakategorioilla oikeuttaminen.* Joihinkin kategorioihin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen. Arvostetun kategorian "herättäminen henkiin" tarvittaessa, esim. tutkija-nimikkeen käyttäminen kun vaaditaan tieteellistä uskottavuutta.
3. *Liittoutumisasteen säätely.* Puhujan suhde esittämäänsä kuvaukseen; esitetäänkö väite omissa nimissä vai toimitaanko vain argumentin välittäjänä? Tapa tuottaa neutraalisuutta ja välttyä joutumasta selityselvölliseksi.

4. *Konsensuksella tai asiantuntijalausunnolla vahvistaminen.* Esitetään, että väite on useiden eri tahojen allekirjoittama tai yleistietoa, että argumentin esittäjä ei ole väitteineen yksin.
5. *"Tosiasiat puhuvat puolestaan".* Asiat saadaan näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumattomilta tosiasioilta. "Tosiasiapuhetta", jossa toimijoiden rooli ja vastuu asioista hämärtyy.
6. *Kategorioiden käyttö vakuuttamisen keinona.* Asioiden, tapahtumien tai toimijoiden asettaminen tekstissä johonkin kategoriaan, jonka sisältämät konnotaatiot edistävät haluttua vaikutelmaa.
7. *Yksityiskohdilla ja narratiiveilla vakuuttaminen.* Esimerkkien kertominen tai tapahtumien kulun kuvaus siten, että kuulija itse tekee halutun johtopäätöksen.
8. *Numeerinen ja ei-numeerinen määrällistäminen.* Asioiden esittäminen numeerisessa muodossa luo helposti kuvan mitattavissa olevasta yksiselitteisestä tiedosta. Samoin ääri-ilmaisujen, kuten "kaikki" tai "ei yksikään", käyttö.
9. *Metaforien käyttö.* Aktivoivat merkityspotentiaaleja ja luovat konnotaatioita ilman runsasta argumentaatiota.
10. *Ääri-ilmaisujen käyttäminen.* Korostavat kuvauksen kohteen joitakin piirteitä tekemällä niistä kiistämättömiä tosiasioita, kun huomio kiinnittyy ääri-ilmaukseen, esim. aina, koko (ajan). (Jokinen, 1999)

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi olen erityisesti pyrkinyt analyysissäni kiinnittämään huomiota sanavalintoihin (niiden sisältämien mielleyhtymien vuoksi), siihen mitä *ei* sanota (mitä oletetaan tiedetyksi tai mitä halutaan salata), ja pohtinut lisäksi, kenelle teksteissä puhutaan, kuka pyritään vakuuttamaan.

3.2 Tutkimuksen suorittaminen

Tutkielmatyöskentelyni lähti liikkeelle henkilökohtaisesta mielenkiinnosta aiheeseen. Nähtyäni tuoreeltaan Mikko Franckin haastattelun irtisanoutumisestaan aloin miettiä, mitä ja miten hän puhui johtajista ja millainen kuva tv-uutisia katsoneelle kansalle näistä syntyi. Ajatusta kehiteltyäni päätin alkaa tutkia aihetta sanomalehtiteksteistä, sillä ne ovat minulle aineistona helpommin käsiteltäviä kuin esimerkiksi kuvanauhat.

Tutkimusaineiston lähteenä Helsingin Sanomat oli hyvin luonteva valinta. Helsingin Sanomat käsittelee suurehkon sivumääränsä puitteissa laajaa kirjoa aiheita, ja kuten myöhemmin totesin, Oopperan tilannetta koskevia artikkeleja lehdessä ilmestyi tarvittava määrä. Maan laajalevikkisimpänä sanomalehtenä Helsingin Sanomat on valtajulkisuutta, ja sillä on suuri määrittelyvalta tämän kaltaisissa julkisissa ilmiöissä. Omassa mielessäni Helsingin Sanomilla on myös luotettava maine, ja koska uskon että moni jakaa mielipiteen kanssani. Helsingin Sanomien näkemyksellä jostakin aiheesta lienee merkittävä vaikutus yleiseen mielipiteeseen.

Toisaalta aineiston rajaaminen Helsingin Sanomiin mahdollistaa kokonaiskuvan luomisen siitä, minkälainen mielikuva johtajista keskustelua seuraavalle syntyy. Useamman lehden mukaan ottaminen olisi olettanut tietyn kombinaation, jota yleisön olisi pitänyt seurata päätyäkseen samoihin päätelmiin kanssani. Useamman lehden vertailu olisi myös hajottanut tutkimukseni fokusta eri mielikuvien vertailuksi.

Aineistoni keräsin Helsingin Sanomien verkkosivuilta. Sain haettua arkistosta hakusanalla Kansallisooppera kaiken siihen liittyvän kirjoittelun pitkältä aikaväliltä, ja lopulta päädyin poimimaan tutkimusaineistokseni ilmestyneet kirjoitukset aikaväliltä 15.–25.2.2007. Tällä ajanjaksolla kirjoituksia ilmestyi kaikkina päivinä lukuun ottamatta 18. ja 19. päivää, parhaimmillaan jopa neljä päivässä. Otin tutkimukseeni mukaan kaikki tekstit uutisetusivun pikkukirjoituksista laajimpiin artikkeleihin, sillä katsoin kaikkien olevan yhtä ja samaa kokonaisuutta. 25. päivän jälkeen aihe jäähdyi, eikä siitä enää kirjoitettu yhtä paljon eikä aiheen kannalta mitään erityisen uutta ja hedelmällistä. Päätin siksi katkaista aineiston keräämisen tähän päivään.

Valitessani diskurssianalyysin tutkimukseni viitekehyydeksi tein tietoisin valinnan siitä, että haluan sen nimenomaan olevan analyttistä, ei kriittistä diskurssianalyysiä. Toisin sanoen en halunnut päättää tutkimukseni näkökulmaa etukäteen, kuten kriittisessä diskurssianalyysissä on tapana, vaan tunsin tärkeämmäksi katsoa aihetta mahdollisimman vähin ennakoasentein, kuten asiaa tuntematon lukija yleensä tekee. Ennen aineistoon perehtymistä en ollut seurannut mitenkään intensiivisesti keskustelua aiheesta, ja näin sain tutkimukseeni sen edun, että minulla oli mahdollisimman vähän ennakkokäsityksiä asianomaisista henkilöistä. En halunnut ottaa kannettavakseni minkäänlaista kriittisen diskurssianalyysin näkökulmaa tai asennoitumista tutkiessani aineistoa, vaan halusin selvittää, minkälainen kuva kirjoittelua seuraavalle ”viattomalle lukijalle” aiheesta ja henkilöistä syntyy.

Tutkimusaineistooni kävin käsiksi hyvin järjestelmällisesti. Luettuani aineiston ensimmäisen kerran läpi havaitsin mukana kulkevat sitkeät teemat vallasta, johtajien epäpätevyydestä ja henkilöstön pätevyyden korostamisesta. Merkitsin artikkeleihin kohtia, joissa nämä teemat nousevat esiin. Varsinainen tavoitteeni oli siis löytää artikkeleista erilaisia tapoja puhua ja luoda mielikuvaa johtajista ja johtamisesta heidän toimintanaan. Lisäksi pyrin paikantamaan muita aiemmin havainnollistettuja diskurssien ilmenemismuotoja. Seuraavilla lukukerroilla etsin Jokisen (1999) esittelemiä puolustavan retoriikan keinoja, joita kirjoittajat olivat käyttäneet näiden teemojen ja diskurssien todeksi tuottamisessa. Lopulta paperille tulostetut artikkelit oli pilkottu osiin ja sutattu täyteen muistiinpanoja.

Tutkielmani yhtenäisyyden vuoksi tein melko pian sen valinnan, että jätän Kansallisoopperan hallitusta arvostelevat puheet analyysin ulkopuolelle. Niistä olisi varmasti irronnut omia diskurssejaan, mutta päätin kuitenkin, että tutkimukseni fokuksen tulee olla yksittäisten ihmisten käsittelyssä jo siksi, että halusin havainnoida, miten voimakkaasti suuri sanomalehti ottaa vaikuttaakseen yksittäisen henkilön ammatilliseen maineeseen. Hallitusta arvostelevat tekstit olivat myös selkeästi vähemmistönä verrattuna johtajista kertoviin.

Toinen valinta jonka tein, oli jättää historiallinen konteksti hyvin vähälle huomiolle. Kuten myöhemmin osoitan, teksteissä Oopperan aiempia vaiheita ei juurikaan kyetä liittämään osaksi nykyisyyttä, vaikka tutkimuksen aikainen tilanne on selkeä osa jatkumoa.

3.3 Tutkimuksen luotettavuus

Diskurssianalyttisen tutkimuksen haastavuus ja toisaalta antoisuus perustuu mielestäni siihen, että toisin kuin esimerkiksi kvantitatiivisessa tutkimuksessa, oikeaa vastausta ei yleensä ole. On vain tutkijan tulkintoja, joita hänen täytyy pystyä perustelemaan. Tutkimuksen arvo ja luotettavuus on siten kunkin lukijan itsensä arvioitavissa: ovatko nämä päätelmät perusteltuja, olisinko itse tullut samaan johtopäätökseen?

Edellisessä kappaleessa esitin toivoakseni uskottavat perustelut sille, miksi aineisto mielestäni kannatti rajata siten kuin olen tehnyt. Olen myös liittänyt koko tutkimusaineistoni tähän tutkielmaan, joten jokainen lukija voi vapaasti tarkistaa, olenko käsittelyssäni tehnyt teksteille oikeutta. Olen pitänyt koko oman tutkimukseni tekemisen ajan ohjenuoranani sitä, että esittäessäni lainauksia joiden perusteella teen päätelmiä, minun täytyy olla erityisen huolellinen siinä, että esitän lukijalleni lainauksen relevantissa laajuudessaan, jotta hänen olisi mahdollista ymmärtää se merkitys, joka tarkastelemaani lauseeseen tai lauseen osaan liittyy. Tällä läpinäkyvyyden periaatteella pyrin ehkäisemään niitä tilanteita, joissa lukija aineistoani tarkastellessaan onkin eri mieltä päätelmien kanssa.

Omaa tutkimustani tehdessäni olen välillä ollut tuskallisenkin tietoinen siitä, että kaikki mitä voin esittää, on tulkintaa. Pyrkimyksessäni tehokkaaseen argumentaatioon olen kuitenkin tähdännyt aina siihen, että jos en kykene perustelemaan päätelmäni muuten kuin ”musta tuntuu”, olen jättänyt sen pois. Toisin sanoen tekemäni päätelmät ovat aina jäljitettävissä tekstiin - siksi tutkielmani runsaat sitaatit - ja olenkin yleensä halunnut aivan sanan tasolla osoittaa, mistä olen minkäkin päätelmän tehnyt. Tästä myös Suoninen (1993) toteaa, että tutkijan on syytä perustella valintansa ja raportoida yksityiskohtaisesti ne logiikat, joilla hän konstruoi aineistostaan merkityssysteemejä. Kunkin lukija voi näin itse ratkaista, onko työskentelytapani kriteerit täyttävä ja yhtyykö näkemyksiini vai ei.

Diskurssianalyysissä puhujia ei tarkastella informantteina, jotka paljastavat ”totuuksia” taustoistaan, vaan sitä, miten he tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. Toisin sanoen tutkimuksen kohteena eivät ole esimerkiksi tapahtumien syyt tai motiivit, vaan niiden kuvaukset, kielenkäyttö sellaisenaan. (Suoninen, 1999) Kuten tutkimukseni toivottavasti todistaa, olen kautta linjan pyrkinyt eristämään tutkimukseni kohteeksi pelkästään sen, mitä ja miten sanotaan, puuttumatta siihen, mitkä tapahtumien syyt ovat. Ainoa poikkeuksen teen pohtiessani lyhyesti niitä konteksteja, joissa tekstejä tuotetaan tai kulutetaan. Tässä perustelen valintaani kuitenkin sillä, että itse tekstien lisäksi huomiota pitäisi kiinnittää myös niihin diskurssi- ja sosiokulttuurisiin käytäntöihin, joiden osa teksti on (esim. Fairclough, 1997).

Vielä viimeiseksi haluaisin kiinnittää lukijan huomion siihen, että käyttämäni, etenkin retoristen keinojen erittelyn, terminologia ei suinkaan ole omaa keksintöäni. Toivon, että pystyessäni liittämään päätelmäni jonkun merkittävämmän tutkijan esittämään tutkimukselliseen viitekehykseen osoitan lukijalleni, että tekemälläni aineiston pilkkomisella ja ”hiusten halkomisella” on perusteensa. Mutta kuten todettua, viime kädessä tutkimukseni uskottavuus on kukin lukijan itsensä ratkaistavissa.

4. JOHTAJUUS SUOMEN KANSALLISOOPPERASSA MEDiatekstiEN VÄLITTÄMÄNÄ

4.1 Suomen Kansallisooppera

Jotta voisimme ymmärtää, mikä merkitys Suomen Kansallisoopperaa koskevalla julkisella kirjoittelulla on mielipiteiden muokkaajana, on syytä perehtyä Kansallisoopperan taustaan ja sitä kautta sen institutionaaliseen asemaan Suomessa. Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat tapahtumat eivät suinkaan ole ainutlaatuisia tai edes mitenkään poikkeuksellisia katsottaessa laitoksen historiaa. Päinvastoin, tietty draama ja värikyys tuntuu - taloudellisten ongelmien ohella - väärittäneen koko suomalaisen oopperan olemassaoloa.

Riitaisuus ei ole Suomen Kansallisoopperan johtoportaalle oma ongelma. Helsingin Sanomat (5.7.2000) kirjoittaa London City -yliopistossa hyväksytystä suomalaisen Tuomas Auvisen väitöskirjasta, jossa Auvinen on tutkinut vääränlaisten johtamismallien aiheuttamia ongelmia suurissa oopperataloissa. Hänen kansainvälisesti kattavan tutkimuksensa mukaan oopperataloissa riidellään kaikkialla: milloin yhteen ottavat pääjohtaja ja hallintojohtaja, milloin pääjohtaja ja ylikapellimestari. Suurten egojen kohdatessa syntyy ongelmia, joita Auvisen mukaan täysin väärä organisaatiorakenne vielä pahentaa - usein taiteilijoita ei huomioida siinä lainkaan. (HS, 5.7.2000) Lähdeiteoksena käyttämäni Hannu-Ilari Lampilan (1997) erinomaisen kattava Suomalainen ooppera -teos vahvistaa Suomen osalta tuon suurien persoonien kohtaamisesta syntyvän ikiaikaisen epäsovun.

Seuraavassa käsittelen suomalaisen oopperan historiaa selvittääkseni Kansallisoopperan asemaa suomalaisena instituutiona. Kyseessä on vain lyhyehkö katsaus laitoksen historiaan erityisesti johtamis- ja talousongelmien näkökulmasta osoittamaan, ettei Kansallisoopperan nykyinen tilanne ole mitenkään ainutlaatuinen. Käytän lähteenäni vain yllämainittua teosta, koska suomalaisesta oopperasta on kirjoitettu melko vähän, enkä etsinnöistä huolimatta kyennyt löytämään mitään muuta teosta, joka olisi ollut edes lähimain yhtä perusteellinen ja kattava kuin

yli tuhatsivuinen Lampilan teos. Viimeisten kymmenen vuoden osalta olen turvautunut lähteenä Helsingin Sanomiin.

4.1.1 Oopperan alkuvaiheet Edvard Fazerin johdossa

Suomalaiset ovat tehneet oopperaa jo 1800-luvulla, mutta pitkään sitä ei juuri erotettu muusta teatterista. 1800-luvun lopulla oopperaa esitettiin milloin missäkin sopivassa teatterissa, ja vuoden 1902 jälkeen vastavalmistuneessa Kansallisteatterissa.

Vuonna 1910 oli joukko Suomen seuralämän merkkihenkilöitä Edvard Fazerin johdolla perustamassa suomenkieliselle oopperalle omaa oopperaosakeyhtiötä, mutta syystä tai toisesta hanke jäi tuolloin pöydälle. Kesäkuussa 1911 laulajatar Aino Ackté oli palaamassa kiertueeltaan Ruotsin kautta Suomeen, kun hän sai käsiinsä tukholmalaisen sanomalehden, jossa uutisoitiin Salomonsson-nimisen herran aikeet alkaa esittää oopperaa Helsingin Apollo-teatterissa. Acktén mielestä olisi kerrassaan skandaali, että tarvittaisiin joku ulkomaalainen perustamaan suomalaisille ooppera, ja heti päästyään puhelimen ääreen hän soitti Edvard Fazerille: ooppera täytyisi saada pystyyn heti. Siltä seisomalta Aino Ackté nimitti Fazerin oopperan taloudelliseksi ja itsensä taiteelliseksi johtajaksi, ja niin oli Kotimainen ooppera - Inhemska Oopperan perustettu, kuten nimeksi myöhemmin muotoutui. Tällaiseen nimeen päädyttiin, jottei kumpaakaan kieliryhmää suljettaisi pois, ja tarpeen tullen voitaisiin näytellä kummalla tahansa kielellä. Varsinainen seuraus tuli kuitenkin olemaan se, etteivät kummatkaan oikein tunteneet Oopperaa omakseen. Ajan kanssa Oopperan toimikuntaan Acktén ja Fazerin avuksi nimitettiin Wäinö Sola, Oskar Merikanto, William Hammar ja Eino Rautavaara.

Temperamenttinen Aino Ackté jätti Oopperan jo vuonna 1912 riitauduttuaan pahasti henkilökunnan ja kollegoidensa kanssa. Loppujen lopuksi koko sotkusta kehkeytyi melko kiusallinen julkinen likapyykki. Edvard Fazerista sen sijaan tuli Kotimaiselle oopperalle äärimmäisen omistautunut, taitava ja pidetty johtaja vuosikymmenten ajaksi. Hän huolehti Oopperan taloudesta kuin omastaan, mikä osin lienee ollut sama asiakin. Hän oli myös sujuva kosmopoliitti ja kykyjen etsijä, minkä ansiosta Kotimaiseen oopperaan suorastaan virtasi kansainvälisiä tähtiä 1920-luvun aikana. Mitkään Fazerin ponnistukset eivät kuitenkaan auttaneet

Oopperaa kylliksi, sillä se oli pian taloudellisissa vaikeuksissa, joista sen onnistui pelastamaan seurapiirien tarmokas naiskomitea. Järjestämillään arpajaisilla naiset hankkivat Oopperalle ensimmäisen vuotensa aikana noin 30 000 markkaa.

Vuoden 1914 alussa Oopperan nimi muutettiin Suomalainen Ooppera - Finska Operaniksi, ja seuraavana syksynä se muutettiin osakeyhtiöksi, jonka osakkaina toimi entinen johtokunta. Sotavuodet 1914–1918 vaikeuttivat Oopperan toimintaa, mutta venäläisten lähtö Suomesta toi sille ilouutisen: vuonna 1918 se haki ja sai venäläisiltä valtiolle jääneen Aleksanterin teatterin irtaimistoiheen käyttöönsä 80 vuodeksi vuokratta.

Syksyllä 1918 Suomalaisen Oopperan oli ensi kertaa mahdollista tehdä henkilökunnan kanssa pidempiaikaisia työsopimuksia. Edvard Fazer toimi laitoksen johtajana aina vuoteen 1923 asti ilman palkkaa, kunnes johtokunta huomasi tuon pienen puutteen hänen sopimuksessaan.

Suomalaisen Oopperan huono taloudellinen tilanne jatkui. Syyskaudella 1921 johtokunta esitti uhkavaatimuksen: valtiolta olisi saatava tukea, tai koko laitos lopetetaan. Helmikuussa 1922 johtokunta oli jo saanut Suomalaisen Oopperaosakeyhtiön yhtiökokoukselta valtuutuksen toiminnan lakkauttamiseen, jos valtionapua ei heltiäisi. Lopulta valtioneuvosto päätti tehdä esityksen 200 000 markan suuruisen avustuksen myöntämisestä Suomalaiselle Oopperalle. Lisäksi loppuvuonna 1923 eduskunta myönsi Oopperalle 300 000 markan lisäavustuksen, joka turvasi toiminnan aina seuraavaan kevääseen asti.

Lehdistössä keskusteltiin tuolloin Suomalaisen Oopperan kaksikielisyydestä. Ruotsinkielisen Dagens Pressin kirjoittaja oli sitä mieltä, ettei ruotsinkielisiä näytäntöjä ollut tarpeeksi eivätkä ne olleet laadultaan sopivia ruotsinkieliselle yleisölle. Iltalehdessä taas kirjoittaja ehdotti, että jos ruotsinkielisiä ei tule näytöksiin enempää, on ruotsinkieliset näytökset viisainta lopettaa. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että kaksikielisyydestä on vain haittaa Suomalaiselle Oopperalle. Muutenkin Oopperan toiminta herätti lehdistössä jopa hyvin poliittissävyytteistä keskustelua, joka kärjistyi Maalaisliiton ja Sosialidemokraattien väliseksi väittelyksi. Maalaisliittolaiset pitivät Oopperaa riettaana eliitin laitoksena, jonka he kuitenkin olisivat halunneet velvoittaa esittämään huokeyhintaisia ”kansannäytöksiä”. Sosialidemokraatit taas pitivät suomalaisten omaa

kulttuurilaitosta niin tärkeänä, että suorastaan ottivat sen asian poliittisesti omakseen. Suomalainen Oopperan on siis näytellyt osaa jopa kansallisessa politiikassa.

Suomalainen Ooppera tarvitsi 1920-luvun aikana huomattavia valtion avustuksia taloudellisen kannattamattomuuden vuoksi, ja joutui kerran jopa lakkauttamaan toimintansa muutamaksi kuukaudeksi. Oli selvää, ettei Ooppera tulisi toimeen pelkillä lipputuloilla, vaan rahaa olisi saatava muualtakin. Vuonna 1923 ideotiin lakialoite koskien raha-arpajaisia, jonka sallimien arpajaisten tuotoilla voitaisiin rahoittaa ”eräiden tärkeiden sivistyslaitosten” toimintaa. Raha-arpajaislaki astui voimaan 29.4.1926, ja sen turvin Suomen Kansallisooppera toimii edelleen.

Komean mutta tappiollisen kauden 1930–1931 jälkeen Suomeen iski pulakausi, jonka seurauksena valtionapu lakkasi ja Ooppera jäi yksin suurien tappioidensa kanssa. Pulakausi aiheutti myös yleisökadon joka oli pahimmillaan kaudella 1935–1936. Pulakauden jälkimainingeissa levinneet oikeistolaiset aatteet vähensivät ”porvarillisen” oopperan suosiota entisestään. Kuitenkin Oopperan tulot alkoivat kasvaa jo edellä mainitulla kaudella, sillä laman hellittäessä kansalaiset innostuivat taas kokeilemaan onneaan raha-arpajaisissa.

Kevään 1937 yhtiökokouksessa käsiteltiin johtokunnan ehdotusta Suomalaisen Oopperaosakeyhtiön yhtiöjärjestyksen muuttamisesta. Tärkein uudistus koski hallintoneuvoston perustamista. Hallintoneuvoston kahdestatoista jäsenestä uudistuksen jälkeen valittaisiin kuusi opetusministeriön, yksi Helsingin kaupungin ja yksi Suomalaisen Oopperan taitelijakunnan esityksestä. Loput neljä jäsentä jäisivät siis vielä yhtiökokouksen valittaviksi.

Vuonna 1932 Suomalaisen Oopperan taiteellisena johtajana oli aloittanut kapellimestari Armas Järnefelt. Joidenkin tahojen mielestä Järnefelt pyrki kautensa aikana ulottamaan valtaansa liian laajalle erityisesti baletin suhteen, mikä herätti arvostelua. Lopulta keväällä 1936 Järnefeltiä vastustavat piiri äänestivät hänet ulos Oopperan johtokunnasta, jonka seurauksena Järnefelt jätti eronpyyntönsä Oopperan palveluksesta. 1930-luvun yleisön mielenkiinnon menetystä pidettiin ilmeisesti osittain johdon syynä, ja Oopperan kriisin ratkaisemiseksi niin ikään johtokunnasta pudotettu Evert Katila alkoi äänekkäästi vaatia ”luottamusta herättävää, toimintakykyistä johtokuntaa” tuomaan yleisö takaisin - tämä mitä ilmeisimmin pitäisi sisällään Armas Järnefeltin.

Uudessa Suomessa jopa julkaistiin 24.5.1936 kirjelmä jonka allekirjoittaneet 38 kulttuurihenkilöä vaativat Järnefeltin paluuta. Järnefeltiä ei kuitenkaan enää nähty Oopperassa.

Helmikuussa 1937 75-vuotias Suomalaisen Oopperan perustaja Edvard Fazer oli toiminut Oopperan johtajana jo 25 vuotta. Fazer oli pidetty Suomen kulttuurielämän merkkimies, mutta ei ilmeisestikään nauttinut omassa talossaan täysin jakamatonta suosiota, sillä tuolloin Oopperan johtokunta kokoontui häneltä salaa syrjäyttääkseen kunnianarvoisan johtajansa. Johtokunta kehotti Fazeria jättämään eroanomuksensa ja siirtymään eläkkeelle, mistä Fazer kieltäytyi sanoen, että johtokunnan tulisi siinä tapauksessa erottaa hänet. Henkilökunta liittyi yhtenä miehenä kannattamaan Fazeria, ja seuraajaksi kaavailtu Armas Järnefelt kieltäytyi kunniaa jos se tarkoittaisi Fazerin ajamista ulos Oopperastaan. Muutama Fazerin syrjäyttämistä kannattanut johtokunnan jäsen erosi omasta tahdostaan hankkeen epäonnistuttua.

Lopulta Fazer kuitenkin alkoi harkita siirtymistä syrjään, ja valitsi itse seuraajakseen Aino Ackté-Jalanderin, joka aloitti apulaisjohtajana marraskuussa 1937. Johtajaksi johtajan paikalle Ackté-Jalander siirtyi 1.6.1938.

4.1.2 Sota-ajoista Segerstamiin

Ackté-Jalanderin toisen johtajuuskauden suurisuuntaiset suunnitelmat saivat yleisön mielenkiinnon Oopperaa kohtaan lisääntymään, mutta olivat taloudellisesti lopulta liian raskaat. Lopun alku koitti jo keväällä 1939, kun Ackté-Jalander riitautui koloratuuritähti Pia Ravennan kanssa ja esitti johtokunnalle uhkavaatimuksen: joko Ravenna tai hän. Johtokunta katsoi Ravennan arvon niin suureksi, ettei suostunut luopumaan sopimuksesta hänen kanssaan, joten Aino Ackté-Jalander jätti Oopperan toistamiseen 1.6.1939 vain vuoden pestin jälkeen. Hänen seuraajakseen valittiin Oopperan johtokunnasta jo kerran lähtenyt Helsingin konservatorion laulun professori Oiva Soini.

Talvisodan alku 30.11.1939 katkaisi taidelaitosten toiminnan. Suomalaisen Oopperan esiintyjäkaartistakin osa lähti rintamalle, ja Aleksanterin teatteri vaurioitui pommituksissa niin

pahoin, että kaikkien taiteilijoiden "välikirjat" sanottiin irti alkuvuonna 1940. Talo saatiin kuitenkin parissa kuukaudessa korjattua, ja välirauhan aikana toiminta oli normaalia.

Jatkosodan aikana Oopperalla oli pulaa niin rintamalle lähteneistä esiintyjistä kuin kaikenlaisista varusteistakin, mutta yleisöpula oli pois pyyhkäisty: sota-ajan harmauteen ja ahdistukseen kaivattiin selvästi muuta ajateltavaa. Etenkin kevyempi operetti oli suosittua. Ooppera sai tärkeimpiä taiteilijoitaan ajoittain lainaksi rintamalta ja teki myös sotilaiden pariin suosittuja viihdytyskiertueita. Oopperan merkitys sota-ajan Suomelle oli siis kiistaton. Vuoden 1944 helmikuun pommitukset Helsingissä tekivät kuitenkin suurta tuhoa Aleksanterin teatterissa. Keväällä 1944 toiminta oli vähän aikaa niin hankalaa, että taiteilijoiden sopimuksen sanottiin irti toistamiseen.

Sodan ajan hyvät lipputulot pienenivät taas 1940-luvulla, kun sodanjälkeisessä Suomessa kärsittiin taloudellisesti raskasta aikaa. Myöskään raha-arpajaiset eivät tuolloin tuottaneet tarvittavan paljon, eikä valtiolla ollut varaa maksaa valtionapua. Tuolloin jouduttiin turvautumaan hätäratkaisuihin, mm. uuden oopperatalon rakentamiseksi perustettuun rahastoon. Kaudella 1948–1949 valtio kuitenkin myönsi Oopperalle 8 miljoonaa markkaa avustusta. Keskustelu ylellisyyslaitoksen tarpeellisuudesta heräsi jälleen.

Soinin johtajuuskauden loppupuolella Oopperan talousvaikeudet olivat jo suuret, ja työtahti hidastui pahimmillaan kahteen ensi-iltaan vuodessa. Soini sai osakseen runsaasti arvostelua mm. ohjelmiston heikosta tasosta ja epäluottamusta niin johtokunnan kuin henkilökunnankin taholta, ja vuonna 1952 hän astui syrjään antaen tilaa entiselle talousjohtajalleen Sulo Räikköselle.

Jo kaudella 1952–1953 talous parani lipputulojen lisääntymisen myötä huomattavasti, varsinkin kun valtionapuakin saatiin taas. Seuraavat Räikkösen kaudet olivat yhtä hyviä elleivät parempiakin, ja myös henkilökunnan sopimusehtoja pystyttiin parantamaan. Räikkösen menestyksenkäs kausi katkesi kuitenkin yllättäen työpöydän ääreen 26.10.1955 sydänviasta seuranneeseen sydänhalvaukseen. Virassa jatkoi vuoden 1956 alusta Yleisradion musiikkiosaston päällikkö Jouko Tolonen.

Suomalaisen Oopperan hallintoneuvosto päätti Suomen Kansallisoopperan säätiön perustamisesta marraskuussa 1955, ja Suomalainen Oopperaosakeyhtiö purkautui toukokuussa 1956. Suomen Kansallisoopperan korkein hallintoelin oli tästä lähtien hallintoneuvosto, jonka 12 jäsenestä opetusministeriöllä oli valta nimittää seitsemän. Opetusministeriöllä oli siis käytännössä päätösvalta Oopperan asioista. Vaikka koko konkurssipesä ei periytynytkaan uudelle säätiölle, edellisen kauden tappiot siirtyivät näillä muutoksilla kuitenkin sen harteille, ja valtio myönsi niiden kuittamiseen 6 miljoonaa markkaa apua.

Joulukuussa 1959 jouduttiin jälleen johtajavaihdoksen eteen, kun Jouko Tolonen jätti yllättäen eronpyyntönsä. Niinpä joulukuun 22. päivänä 1959 Kansallisoopperan hallinnolliseksi ja taloudelliseksi johtajaksi nimitettiin pitkään toiminnassa mukana ollut Alfons Almi, sekä taiteelliseksi johtajaksi säveltäjä Tauno Pytkänen. Oopperan historian toistaiseksi toimeliain vaihe oli 1960-luku Almin johdossa. Almia pidettiin niin tarmokkaana johtajana, että hän sai pääjohtajan tittelin vuonna 1966.

1960-luvulla Oopperasta tuli jollain tapaa poliittinen näyttämö. Suomen ja Neuvostoliiton YYA-sopimuksen myötä neuvostoliittolaiset seurueet vierailivat usein Kansallisoopperassa, ja etenkin balettitähdet käyttivät Oopperaa jonkinlaisena porttina länsimaiden näyttämöille.

Kansallisooppera epäilemättä hyötyi näiden merkittävien tähtien vierailuista, vaikka suhteessa ilmenikin ajoittain lievää vallankäytön makua, kun naapurin suurvalta halusi osoittaa pienelle Suomelle paikkansa.

Alfons Almi oli voimakas ja särmikäs sodan karaisema persoona, joka ajoittain antoi aihetta lehtikirjoituksiin ottamalla henkilökohtaisella tasolla yhteen tähtitaiteilijoidensa kanssa.

Epäluottamus johtajan ja taiteellisen, etenkin balettihenkilökunnan, välillä kärjistyi vuoden 1969 lopulla, kun noin 120 henkilöä uhkasi irtisanoutua, jollei Almi jäisi eläkkeelle. Hallintoneuvosto päätti kuitenkin, että Almin olisi syytä jatkaa tehtävänsä hoitamista 31.8.1971 asti.

Vuoden 1972 alusta pääjohtajan pestin otti vastaan Kaj Kauhanen. Monilahjakasta Kauhasta kohtaan oli nostettu suuria odotuksia, mutta hän hoiti virkaansa ponnettomasti vain vuoden ja erosi sitten epämääräisiin syihin vedoten.

Suurimman uudistuksensa kautensa aluksi Kauhanen nosti yritysmaailmasta. Tuolloinen muoti-ismi, yritysdemokratia, oli hänen nähdäkseen keino saada Oopperan sisäiset ongelmat loppumaan ja työnteon ilmapiiri paranemaan. Kuitenkin jo aloitusvuotensa 1972 syksyllä Kauhanen perui kaikki puheensa yritysdemokratiasta: se oli ollut Oopperassa täysin toimimatonta, koska henkilökunta kaikessa kateudessaan, itsekkyydessään, vaativaisuudessaan ja työn laadusta piittaamattomuudessaan ei yksinkertaisesti ollut tarpeeksi kypsää kyseisen metodin käyttämiseen.

Kauhasen äkillinen irtisanoutuminen vuoden 1972 lopussa tuli kaikille yllätyksenä. Hän oli ollut pidetty johtaja ja työrauhan rakentaja. Kauhasen myötä hallintoneuvosto irtisanoi myös talousjohtaja Eino S. Rahikaisen ja taiteellisen johtajan Ulf Söderblomin ja mahdollisti näin hallinnon uudelleenjärjestelyt.

Seuraavana talvena pääjohtajan paikkaa haki lukuisa joukko suomalaisen musiikkielämän merkittävimpiä nimiä. Lopulta hallitus ehdotti pääjohtajaksi kapellimestari Leif Segerstamia ja suunnittelupäälliköksi Tampereen kaupunginorkesterin johtajaa Juhani Raiskista. Hallintoneuvosto hyväksyi nimitykset yksimielisesti maaliskuussa 1973. Parivaljakon toimikausi alkoi 1.8.1973.

Noihin aikoihin 29-vuotiaan Leif Segerstamin lupaava ura alkoi aueta toden teolla, ja hänellä oli yhä vähemmän ja vähemmän aikaa Oopperan johtamiseen. Segerstamin poissa ollessa asioista huolehti suunnittelupäällikkö Raiskinen. Oopperassa ponnisteltiin jatkuvasti henkilökunnan resurssien äärirajoilla, ja keväällä 1974 Segerstam esitti Oopperan hallintoneuvostolle vaatimuksen, jossa hän halusi lisämäärärahat 64 uuden henkilön palkkaamiseen tai irtisanoisi itsensä vedoten työn epämielekkyyteen. Vaatimukseen oli mahdotonta suostua, ja Segerstam sai eronsa, joka hänellä todennäköisesti olikin ensisijaisesti tähtäimessä. Pääjohtajan paikan otti luonnollisesti Juhani Raiskinen.

4.1.3 Kohti uutta oopperataloa ja Korhosta

Raiskinen otti kaudellaan esille Helsingin ympäristökuntien osallistumisen Oopperan tukemiseen samassa suhteessa kuin Helsingin. Ehdotus ei tuolloin mennyt läpi, mutta Espoo, Kauniainen ja Vantaa sitoutuivat myöhemmin osallistumaan uuden talon käyttökuluihin.

Raiskinen jätti Oopperan vuonna 1984, jolloin sen johtamistapa päätettiin muuttaa kolmikantaiseksi. Johtajaksi nimitettiin säveltäjä-kapellimestari Ilkka Kuusisto, taiteelliseksi johtajaksi laulaja Jorma Hynninen ja hallintojohtajaksi Paavo Suokko. Paavo Suokko onnistui hankkimaan Oopperalle yrityssponsoreita, jolloin Kansallisoopperan lavalle saatiin jälleen suuria kansainvälisiä tähtiä. Hynninen siirtyi Savonlinnan oopperajuhlien taiteelliseksi johtajaksi vuonna 1990 ja Kuusisto jätti Oopperan keväällä 1992. Heidän kautensa oli poikkeuksellisen rauhallinen siirtymäkausi uuteen oopperataloon, kun johtoryhmä tuli hyvin toimeen keskenään eikä riitoja syntynyt.

Uuden talon ensimmäinen johtaja oli Savonlinnan oopperajuhlilta siirtynyt Walton Grönroos, joka sai uuden oopperatalon katsomon täyttymään, mutta jota samalla kritisoitiin liian varovaisesta ohjelmapolitiikasta. Draamaa yleisö sai taas, kun Grönroos riitautui hallintojohtaja Paavo Suokon kanssa ja Suokko erosi Oopperan palveluksesta.

Grönroosin toimikauden jälkeen Kansallisoopperan johtoon siirtyi taas kerran Juhani Raiskinen vuonna 1997. Raiskinen sai taakseen sekä henkilöstön että hallintoneuvoston yksimielisen hyväksynnän. (HS 31.5.1995) Julkisuudessa oli aiemmin keskusteltu mahdollisuudesta, että Grönroos jatkaisi Raiskisen kaudella esimerkiksi taiteellisena johtajana, mutta heti kautensa aluksi Raiskinen suunnitteli uuden hallintomallin, jossa myös taiteellinen vastuu oli pääjohtajan harteilla. (HS 15.9.1995) Keskustelu päättyi Grönroosin erohakemukseen. (HS 16.9.1995) Raiskisen toinen kausi Oopperan johtajan paikalla oli yhtä menestyksekkäs kuin aikaisempikin: häntä pyydettiin monta kertaa jatkamaan toisen kauden verran sopimuksen ollessa katkolla vuonna 2001, mutta tuloksetta. (HS 7.5.1999)

Lokakuussa 1999 Kansallisoopperan uudeksi johtajaksi valittiin Zürichin kansainvälisen oopperastudion johtaja Erkki Korhonen. Henkilöstö vastusti tuolloin Korhosen nimitystä, mutta se joutui taipumaan hallintoneuvoston tahtoon. (HS 27.10.1999) Juhani Raiskisen kauden piti

tuolloin jatkaa heinäkuun loppuun 2001, mutta hän irtisanoi itsensä tehtävästä yllättäen jo marraskuun lopulla 1999 protestiksi tavasta, jolla uusi johtaja oli valittu. Samoin ylikapellimestari Leif Segerstam irtisanoutui Korhosen nimityksen vuoksi. Kun vielä Okko Kamun ylikapellimestarin pesti päättyi vuoden lopussa, oli Ooppera käytännössä ilman ylikapellimestaria. Hallintojohtaja Johan Westö otti pääjohtajan tehtävät väliaikaisesti hoitaakseen. (HS 1.12.1999) Viikkoa myöhemmin Raiskisen suostuttelut tuottivat tulosta, ja hän suostui hoitamaan tehtäväänsä kautensa loppuun, 31.7.2001 asti. (HS 8.12.1999)

Huhtikuussa 2004 Mikko Franck nimitettiin Kansallisoopperan historian nuorimmaksi ylikapellimestariksi. Lisäksi Franckin toimenkuvaan kuuluivat taiteellisen johtajan valtuudet. (HS 3.4.2004)

Tammikuun lopussa 2005 pääjohtaja Korhosen pestiä Oopperan johdossa jatkettiin vuoteen 2012 asti. Korhosen kausi olisi päättynyt vuoteen 2006, mutta kaikkien henkilöstöryhmien tuella päädyttiin jatkoon. (HS 1.2.2005) Korhosen epäsuosio alkoi kuitenkin jo seuraavan kevään aikana, kun ensin alettiin puhua Oopperan henkilöstön lomautuksista talouden tervehdyttämiseksi (HS 29.3.2006) ja sen jälkeen henkilöstön vähennyksistä (HS 27.4.2006). Tämän jälkeen henkilöstön luottamus Korhosen ja hallintojohtaja Pekka Kaurasen johtoon oli mennyt (HS 27.4.2006). Lopullisen huipentuman kriisi sai, kun Kansallisoopperan säätion hallitus päätti tammikuussa 2007 taloudellisen tervehdyttämisohjelmansa puitteissa vähentää Oopperan näytöksiä viidenneksellä vuodesta 2008 eteenpäin (HS 18.1.2007). Tässä vaiheessa ylikapellimestari Mikko Franck sai tarpeekseen ja päätti lähteä. Kansallisoopperan pääjohtaja Erkki Korhonen irtisanoutui 14.6.2007 (HS 14.6.2007).

Edellä kuvatun mukaisesti Suomen Kansallisooppera on ollut aikojen saatossa monenlaisten poliittisten ja kulttuuristen tapahtumien keskipisteessä. Erilaiset johdossa ja taitelijakunnassa tapahtuneet muutokset ovat usein olleet kansan mielenkiinnon kohteena. Toisaalta Kansallisoopperan merkittävää asemaa kuvaa sen nauttima huomattava valtion taloudellinen tuki, joka nostaa sen kansallisen instituution asemaan. Mainituista syistä mielestäni ei ole yhdentekevää, miten Kansallisoopperan johtajistosta lehdistössä kirjoitetaan, varsinkin kun

kirjoittaja on Helsingin Sanomien kaltainen maanlaajuinen, johtava sanomalehti, jolla epäilemättä on jonkinlaista vaikutusvaltaa yleiseen mielipiteeseen.

4.2 Oopperajohto Helsingin Sanomissa

Analysoidessani Helsingin Sanomien kirjoituksia ylikapellimestari Mikko Franckin eroa seuranneilta yhdeltätoista päivältä tarkoitukseni oli löytää teemoja ja diskursseja liittyen johtajiin ja johtamistyöhön. Halusin löytää puheita, jotka rakentavat kuvaa pääjohtaja Erkki Korhosesta ja hallintojohtaja Pekka Kaurasesta johtajina, ja koska työn suorittaminen on olennainen osa johtajakuvaa, myös johtamisesta.

Tutkimusaineistoni ensimmäiset ylikapellimestari Mikko Franckin eroa käsittelevät kirjoitukset Helsingin Sanomissa ilmestyivät torstaina 15. helmikuuta 2007. Franck oli irtisanoutunut Kansallisoopperasta edellisenä päivänä, ja ainakin MTV3:n uutiset oli mukana asian julkistamisessa jo samana iltana. Tutkimukseni ajanjakson (15.–25.2.2007) aikana Helsingin Sanomissa julkaistiin 19 erilaista Kansallisoopperan johdon tilannetta käsittelevää kirjoitusta, joista kaksi oli pääkirjoituksia. Yhdentoista päivän aikana kirjoituksia ilmestyi yhdeksänä päivänä.

4.2.1 Kriisiä ja draamaa otsikoissa - ja vähän muuallakin

Otsikko on yleensä ensimmäinen asia joka lehtiartikkelissa osuu silmiin. Tutkimani tapauksen ensimmäisen artikkelin otsikko (15.2.) kuuluu ”*Franck erosi protestina oopperan johdolle*”, ja se omalla tavallaan ennakoii tapauksen koko käsittelyä Helsingin Sanomissa. Sanavalinta ”*protesti*”, vastalause, vihjaa, että asianomainen on kokenut jotain itseensä kohdistuvaa vääryyttä ja haluaa sen korjatuksi. Toisin sanoen vastapuoli, tässä Oopperan johto, on Mikko Franckin mielestä toiminut väärin. Tämä tulee olemaan myös lähes kaikkien artikkelien kirjoittajien kanta läpi koko käsittelyn, kuten myöhemmin tulen esittämään.

Luodessani ensisilmäyksiä tutkimusaineistooni huomasin, että artikkelit kirjoittaneilla toimittajilla oli selvä taipumus korostaa tilanteen vakavuutta sanavalinnoillaan. Jo ensimmäisenä

päivänä (15.2.) otsikossa ”*Oopperan väki tyrmistyi Franckin erosta*” (sen sijaan että olisi esimerkiksi yllättynyt), ja samassa artikkelissa kerrotaan, että ero oli ”*jälleen uusi järkytys*” henkilöstölle. Kirjoitus myös lainaa orkesterin luottamusmies Sami Koivukangasta, joka kuvaa Oopperan tilannetta ”*selvitystilaa muistuttavaksi hallinnolliseksi kaaokseksi*”. Saman päivän kolmas kirjoitus taas oli otsikoitu ”*Johtoportaan draama*”, ja siinä Mikko Franckin eroa kuvataan ”*hälyttäväksi oireeksi siitä näkymättömästä draamasta*” joka Oopperann johtoa vaivaa. Samassa artikkelissa tilanteesta käytetään myös nimitystä kriisi, joka myöhemmissä artikkeleissa toistuu ja muuttuu usein johtamiskriisiksi.

Edelleen 17. helmikuuta pääkirjoitus oli otsikoitu ”*Draamaa oopperatalossa*”, ja 25. päivä uutiset sivulla oli ingressi ”*Kansallisoopperan syvenevään kriisiin ei näy ratkaisua*”, joka viittasi artikkeliin ”*Ooppera odottaa pelastajaa*”. ”*Syvenevä kriisi*” ei enää jätä sitä mahdollisuutta että voitaisiin neuvotella siitä, onko tilanne vielä kriisiytynyt, vaan se on jo toimittajan mukaan syvenemässä. Viimeisessä otsikossa taas pelastajan odottaminen kertoo, että Ooppera on jo niin pahassa pulassa, ettei se enää itse pääse kuiville. Samassa artikkelissa kerrotaan myös, kuinka Ooppera ”*rypee ongelmassa*”, Tanja Saarela sanoo kulttuuriministerin auktoriteetilla että ”*oopperan kriisi on uhka sen koko imagolle*” ja ingressissä, että henkilöstö ”*puhuu jo koko talon uppoamisesta*”. Henkilöstön ja Saarelan puhe on sikäli vakuuttavaa, että heillä on työnsä kautta Oopperan asioissa korkeampi asiantuntijastatus kuin ulkopuolisilla. Lisäksi puheen lainaaminen on kirjoittajalle edullinen vaihtoehto, sillä näin kirjoittaja vain toistaa muiden puhetta ja välttyy itse joutumasta mahdollisesti selityksenantovelvolliseksi, vaikka viesti talon ”*katastrofaalisesta*” tilanteesta välittyy yhtä lailla.

Pääkirjoituksessa 24.2. sanotaan heti otsikossa, että ”*Oopperan peli pitää viheltää poikki*”. Tällainen urheilumetafora luo mielestäni pienellä vaivalla ja huomaamattomasti varsin tehokkaan mielikuvan siitä, että Oopperan meno on mennyt niin rumaksi, että se pitää saada loppumaan ja pian. Heti ensimmäisessä lauseessa kirjoittaja raportoi: ”*Kansallisoopperan kohtaloksi näyttää koituvan se, että suuri taidelaitos ajautuu säännöllisin väliajoin sisäiseen kriisiin.*” ”*Kohtaloksi koituminen*” sisältää mielleyhtymän lopun lähestymisestä, jonka todennäköisyyttä lisää ilmaus ”*näyttää*”, siis ”*todisteiden valossa vaikuttaa siltä että*”. Vielä kun keitokseen lisätään taas

kerran sana ”*kriisi*” ja Helsingin Sanomien pääkirjoituksen auktoriteetti, alkaa vaikutelma katastrofaalisesta tilanteesta olla valmis.

Mikä sitten Suomen Kansallisoopperan tilanne tuolloin oli? Edelliset kaudet olivat menneet taloudellisesti huonosti, vuodelta 2005 oli jäänyt isot tappiot joita paikattiin vuonna 2007 lomauttamalla henkilöstö kahdeksi kuukaudeksi, ja vuosi 2006 olisi myöskin ollut tappiollinen, jollei Ooppera olisi saanut tuntemattomalta lahjoittajalta puolta miljoonaa euroa. Kustannustehokkuuden turvaamiseksi johto oli kaavaillut näytösten vähentämistä 20 prosentilla, mikä hermostutti henkilökuntaa. Tämän lisäksi pääjohtaja Erkki Korhonen ja hallintojohtaja Pekka Kauranen olivat keskenään ”jäätävissä väleissä” (Ooppera odottaa pelastajaa, 25.2.), mikä heijastui koko taloon. Mutta onko tässä riittävästi aihetta ”kriisiin” ja ”kohtaloksi koitumiseen” ottaen huomioon että Oopperan historia on kirjavanaan kaikenlaisia epäsujuja ja ongelmia? Ooppera kuitenkin pyöri normaalisti, henkilöstön työpaikat eivät nähtävästi olleet uhattuina eikä taiteellinen taso kärsinyt muita tappioita kuin Mikko Franckin vaihtumisen toiseen kapellimestariin. Mitä toimittajat pyrkivät - tietoisesti tai tiedostamattaan - ”tekemään” kuvaamalla Oopperan tilannetta näin dramaattisesti?

Kaupallisuutta on aina helppo syyttää, ja siksi otankin ensimmäisenä vaihtoehtona esiin myyvät otsikot. Yksinkertaisin syy koko draaman skaalaa käyttävään kirjoitteluun, etenkin otsikointiin, voi olla se, että sillä halutaan tavoitella yleisön mielenkiintoa. Helsingin Sanomien tapauksessa en kuitenkaan pidä tätä erityisen todennäköisenä vaihtoehtona, sillä Helsingin Sanomia ei myydä lööpeillä eikä etusivun otsikoilla (etusivulla on aina ostettu mainospaikka). Vuonna 2006 99,3% Helsingin Sanomien lukijoista oli tilaajia, joten myyvillä otsikoilla ei lehden levikin kannalta liene kovinkaan suurta merkitystä (Levikintarkastus Oy:n internetsivut, lainattu 6.11.2007).

Toinen vaihtoehto, jota pidän todennäköisempänä, on se, että toimittajat haluavat Oopperan tilanteen vakavuutta korostamalla pohjustaa sitä kirjoittelua, joka kohdistuu Oopperan johtoon. Koko tutkimusaineistossani vallitsee hyvin kielteinen suhtautuminen Oopperan pääjohtaja Korhoseen ja hallintojohtaja Kauraseen, ja oletan, että luomalla Oopperan tilanteen mahdollisimman surkeaksi toimittajat tekevät itselleen vankemman selkänöjan kuvata pääjohtaja

ja hallintojohtaja epäpätevinä virkoihinsa. Aineistosta en ilman taustatutkimusta pystynyt päättämään syytä toimittajien lähes yksimieliseen tuomitsevuuteen.

4.2.2 Linjaton, saamaton, pätemätön, inhokki; johtajakuva teksteissä

Kansallisoopperan johtokuntaan kuului vuoden 2007 helmikuussa pääjohtaja Erkki Korhosen ja hallintojohtaja Pekka Kaurasen lisäksi ylikapellimestari Mikko Franck, baletinjohtaja Dinna Björn, tekninen johtaja Timo Tuovila sekä tuotantojohtaja Keijo Kupiainen.

Kuitenkin ”johtajien”, ”johtoryhmän” ja niin edelleen kyvykkyydestä puhuttaessa kirjoituksissa on selvää, että siihen lasketaan kuuluvaksi vain pääjohtaja Korhonen ja hallintojohtaja Kauranen, joihin ongelma on henkilöitynyt. Tämä käy ilmi esimerkiksi siten, että puhutaan ”johdon ja Franckin näkemyseroista” tai kritisoidaan voimakkaasti ”johtoa” ja luetellaan nimellä Korhosen ja Kaurasen huonoja ominaisuuksia, mutta muuta johtoryhmää ei mainita nimeltä kuin kahdesti, kun kerrotaan keitä johtoryhmään kuuluu. Lisäksi usein puhutaan esimerkiksi ”johtajakaksikosta” tai ”riitaisasta parivaljakosta”. Korhosen, Kaurasen ja Franckin lisäksi muilta johtoryhmän jäseniltä ei ole koko aineistossa ainuttakaan kommenttia tilanteesta. Näistä syistä tarkoitan jatkossa ”johdolla” ja sen synonyymeillä pelkästään pääjohtaja Korhosta ja hallintojohtaja Kaurasta, ellei toisin mainitse.

Oopperan johtoa kuvataan kirjoituksissa järjestelmällisesti työhönsä epäpäteviksi ja ominaisuuksiltaan kurjiksi, ja se tehdään hyvin moninaisin keinoin. Ani harvoja ovat ne lauseet, joissa heistä sanotaan jotain myönteistä, vaikka luullakseni Suomen Kansallisoopperan pää- tai hallintojohtajaksi pääsemiseen on vaadittu melko vakuuttavat referenssit. Käsittelen myöhemmin tässä luvussa noita poikkeavia arvioita. Niin ikään myöhemmin tässä luvussa otan esiin kaksi teemaa, jotka osaltaan tukevat ajatusta epäpätevydestä. Nämä ovat henkilöstön korkeaa taiteellista tasoa tukeva puhe sekä Mikko Franckin asiantuntijastatusta rakentava puhe. Molempien funktio keskustelussa on luoda kontrastia Oopperan johdon ”pätemättömyydelle”. Johtajien menneitä saavutuksia, asiantuntijuutta tai muuta sellaista sitä vastoin ei tuoda esille missään kohtaa aineistoa.

Koska johdon epäpätevyyttä rakentavan tekstin määrä on valtava suhteessa aineistoon, olen pyrkinyt jäsentämään esimerkkejä ryhmiin, joiden kautta puhe toteutuu. Seuraavassa käsittelen näitä epäpätevyyden "alateemoja". Käsittelyjärjestys ei ole kannanotto niiden tärkeyteen tai yleisyyteen.

Luottamuspuola

Koko Mikko Franckin eroilmoituksesta alkanut tapahtumaketju, tai oikeammin sen kuvaus Helsingin Sanomissa, alkaa artikkelin "Franck erosi protestina oopperan johdolle" (15.2.) ensimmäisellä lauseella, jossa kerrotaan Mikko Franckin eroavan "*koska on menettänyt luottamuksen pääjohtaja Erkki Korhoseen ja hallintojohtaja Pekka Kauraseen*". Fraasi "*menettänyt luottamuksen*" toistuu läpi koko aineiston säännöllisin väliajoin aina kun Franckin eroa taustoitetaan, ja vain kerran se on muodossa "*ei luota pääjohtajaa ja hallintojohtajaa*". Mielestäni Franck on valinnut erinomaisen hienon retorisen keinon ilmaista asiansa siten, että ongelmien syyt kaatuvat alusta lähtien Korhosen ja Kaurasen niskaan, ja Franck itse esiintyy jonkinlaisessa kärsijän roolissa. Luottamuksen menettäminen nimittäin sisältää ajatuksen, että Franck on alun perin halunnut uskoa hyvää ja luottanut johtajiin ja heidän kykyihinsä, mutta on kokemustensa valossa joutunut muuttamaan mieltään huonompaan suuntaan. Tällaista piiloteltua syytöstä on kenenkään vaikea kiistää tai yrittää kääntää jotenkin Franckille itselleen epäedulliseksi: jos luottamus on mennyt, se on mennyt, eikä luottamuksen pettäneestä ole paljon hyvää sanottavaa. Lisäksi merkillepantavaa on toimittajien tapa aina kirjoittaa asia esimerkiksi "*erosi [...] menetettyään luottamuksensa oopperan johtoon*", jossa korkea liittoutumisaste muuttaa sanottua faktamaisemmaksi. Toinen vaihtoehto esittää asia olisi tietysti toimia argumentin välittäjänä: "sanoo menettäneensä luottamuksensa".

Luottamuspuolan alle sijoitan myös johtajien saamasta kritiikistä puhumisen.

Artikkelissa "Oopperan johto voi mennä uusiksi" (16.2) sanotaan muun muassa että "*Oopperan henkilökunta on voimakkaasti arvostellut nykyistä johtoa*." Lauseessa käytetty ääri-ilmaisu "*voimakkaasti*" vie huomiota pois siitä, miten yleistä arvostelu on ollut, sekä siitä onko arvostelijana todella ollut koko Oopperan henkilökunta yhtenäisenä rintamana. Tällä lauseella luodaan siis todellisuutta, jossa oopperalaiset yhtenä miehenä haukkuvat nykyistä johtoa.

Oopperan henkilökunnalla on tapauksen läheltä seuraajina melko korkea puhujakategoria, joten lauseen merkittävyys johdon epäpätevyyden luomisessa korostuu entisestään.

Artikkelista "Mikko on paras, Mikko takas!" poimin esimerkin "Ilmeisesti 27-vuotias Franck onkin ollut johtoportaan henkilökunnan tuki ja turva ja ainoa johtoryhmän jäsen, joka on arvostellut suoraan johtajakaksikon ratkaisuja." Franckin esittäminen positiivisessa valossa lauseen alussa (tuki ja turva) rinnastaa lauseen lopussa olevan ratkaisujen arvostelun myös myönteiseksi asiaksi - sitä paitsi rohkeaksi, jos Franck on ollut ainoa joka on "uskaltanut sanoa mielipiteensä". Ja jos ratkaisujen arvostelu on hyvä asia, ratkaisut itsessään eivät voi olla kovin hyviä. Näkisin tämänkin esimerkin kritiikkinä ja luottamuspulan osoituksena.

Mielenkiintoinen ja erityyppinen kritiikkiä ja epäluottamusta luova ilmaisu löytyy artikkelista "Franckille etsitään seuraajaa pikavauhtia" (23.2.). Siinä kerrotaan kapellimestari Leif Segerstamista, joka "oli luvannut pyhästi, ettei johda Kansallisoopperassa niin kauan kun Korhonen on pääjohtaja". Kyseessä on ensinnäkin asiantuntijalausunto, sen verran tunnettu nimi Leif Segerstam on musiikkipiireissä. Ääri-ilmaisu "luvannut pyhästi" korostaa lausunnon painokkuutta, ja itse sisältö, kieltäytyminen Suomen ehkä merkittävimmissä musiikkilaitoksessa työskentelystä pääjohtajan vuoksi on selkeää kritiikkiä Korhosta kohtaan. Ei luo kovin hyvää johtajakuva, jos alan lahjakkuudet kieltäytyvät tulesta taloon kyseisen henkilön takia.

Korkean tason luottamuspulaa lukijoille välittää muun muassa seuraava tekstinkappale: "'Ooppera ei voi enää jatkaa Korhosen kanssa. Luottamus on mennyt kaikkiin suuntiin', sanoo Helsingin kaupungin edustajana Kansallisoopperan säätiön hallituksessa istuva Suzan Ikävalko" (Kansallisoopperan syvenevään kriisiin ei näy ratkaisua, 25.2.). Tämä lainaus viestii suorasanaisesti siitä, että pääjohtaja Korhonen on ylempien tahojen mielestä toiminut väärin, sillä hallituksen jäsenenä Suzan Ikävalkolla on tukenaan korkea puhujakategoria. Vahinkoa on kärsinyt nimenomaan Ooppera, jos se "ei voi enää jatkaa Korhosen kanssa", ei esimerkiksi Ikävalko itse. Luottamuksen meneminen "kaikkiin suuntiin" korostaa ongelman totalisuutta.

"Ongelmat"

Jos ongelmista puhutaan toistuvasti, muuttuvatko ne todellisiksi? Tämä kävi mielessäni kun luin läpi aineistoani, sillä siinä mainitaan monin paikoin ”johdon ongelmat”, ”ongelmakohdat” jne., mutta noiden ongelmien erityistä erittelyä saa etsiä. Kappaleessa 4.2.1 selvitin lyhyesti Kansallisoopperan tilaa keväällä 2007, jossa todella oli havaittavissa ”ongelmia”, mutta nyt mielenkiintoni kohdistuu enemmän siihen, miten lukija vakuutetaan näiden mystisten ongelmien olemassaolosta osana johdon epäpätevyyttä.

Kuvaa johdon epäpätevyydestä luodaan teksteissä muun muassa seuraavilla ongelmia koskevilla lauseilla: ”*[Mikko Franck] on lähettänyt oopperan hallituksen puheenjohtajalle kolmisivuisen kirjelmän, jossa käsittelee johdon ongelmakohtia*” (Franck erosi protestina oopperan johdolle, 15.2.). ”*johdon ongelmat heijastuvat oopperan henkilökuntaan*” (Johtoportaan draama, 15.2.) ”*Opetusministeriö on saanut lukuisia viestejä siitä, että Suomen Kansallisoopperan johtamisessa on ongelmia*”, *Saarela sanoo.*” (Oopperan johto voi mennä uusiksi, 26.2.), ”*Oopperan hallitus ei ole voinut puhua johtajuusongelmasta, koska Korhonen ja Kauranen ovat istuneet kuin tatit hallituksen kokouksissa*” (Ooppera odottaa pelastajaa, 25.2.). Tällaisista ilmauksista jää lukijalle kuva, että johtajat ovat aiheuttaneet jonkinlaisia vaikeuksia, mutta niitä ei sen kummemmin avata, että lukija voisi itse arvioida ongelmien vakavuutta. Vakuuttavuutta lisäävät ainakin määrällistäminen (kolmisivuinen kirjelmä, lukuisia viestejä) ja vaikutusvaltaisiin tahoihin viittaaminen asianosaisina (Opetusministeriö, Oopperan hallitus).

Artikkelissa ”Ooppera odottaa pelastajaa” (25.2.) ongelman sisältöä avataan hieman. ”*Ooppera rypee ongelmissa. Se on uutisoitu laajalti. Ongelmat ovat sekoitus henkilöristiriitoja, rahapulaa, sekavaa hallintoa ja välinpitämättömyyttä. Kukaan ei ole ottanut vastuuta tilanteen selvittämisestä. Ei, vaikka valtio pumppaa Oopperaan yli 30 miljoonaa euroa vuodessa.*” Ensinnäkin ongelmissa ”rypeminen” luo mielikuvaa tilanteen vakavuudesta; ongelmia on ja paljon. Seuraava lause vielä vahvistaa kirjoittajan näkemystä yleistiedolla. Kolmas lause taas jättää johtajat melkoisen huonoon tilanteeseen, jos Oopperan ongelmista kolme neljästä (henkilöristiriidat, sekava hallinto ja välinpitämättömyys) viittaa enemmän tai vähemmän heihin. Se, ettei ”*kukaan*” ole ottanut vastuuta tilanteesta, vieläpä sen ”*selvittämisestä*” (oletuksena siis, että tilanne on ”sotkussa”), korostaa ongelmien totaalisuutta. Suuren rahasumman mainitseminen

sekä ”pumppaaminen” (suurten virtojen liikuttelua) suurentavat tilannetta entisestään. Lainausta siis voimakkaan mielikuvan kaaosmaisesta tilanteesta Oopperassa olematta edelleenkään erityisen täsmällinen siinä, mitä mainitut ongelmat tarkalleen ottaen ovat.

Ongelmien varsinaiseen sisältöön teksteissä ei siis juuri oteta kantaa. Näkisin, että mainitut ongelmat viittaavat lähinnä Oopperan taloudelliseen ahdinkoon ja Oopperan hankalaan hallinnolliseen tilanteeseen, jossa ihmiset eivät luota toisiinsa. Mielenkiintoista onkin juuri asioiden tuottaminen samanaikaisesti vakavina ja epämääräisinä.

Kyvyttömyys

Kyvyttömyyden alle olen sijoittanut kaikki sellaiset tekstit, jotka luovat johtajista ominaisuuksiltaan työhönsä kykenemätöntä kuvaa. Seuraavaan ryhmään, ”Huonosti hoidettu työ”, taas luen kuuluvaksi ne tekstit, joissa kuvataan johtajat tekojensa kautta sopimattomiksi tehtäviinsä.

Aineistossa johtajien henkilöitä kuvataan eri puhujien suilla muun muassa ”ei ole kompetenssia”, ”linjaton”, ”saamaton” ja ”pidetään yleisesti pätemättömänä tehtäväänsä”. Tällaiset suorat ilmaukset tietysti muokkaavat omalta osaltaan kuvaa kyseisistä henkilöistä, mutta tutkielmani kannalta kiinnostavampia ovat sellaiset tavat sanoa asia, jotka eivät ole yhtä suoraviivaisia. Suoriin sanontatapoihin on helppo suhtautua torjuvasti, mutta hienovaraisempiin puheisiin liittyy usein lukijan mahdollisuus tehdä ”itse” omat johtopäätöksensä, jolloin mielikuva tuntuu vakuuttavammalta.

Hallintojohtaja Kaurasen pätevyydestä puhutaan artikkelissa ”Ooppera odottaa pelastajaa” (25.2.) seuraavasti: ”Pääjohtaja jätti jälkeensä valtatyhjiön, jonka diplomi-insinöörin koulutuksella varustettu Kauranen sitten täytti. Eihän se [insinööritutkinto] anna pätevyyttä tehdä taiteellisia päätöksiä Kansallisoopperassa’, Franck kertoo.” Tässä Franckin kommentista huolimatta lukijalle itselleenkin jää mahdollisuus päätellä taustatiedon turvin, ettei Kaurasella ole tehtäväänsä sopivaa koulutusta, vaikka on tavalla tai toisella ”tunkeutunut” siihen pääjohtajan heikkouden vuoksi. Huomionarvoista on myös Franckin puhujastatus: Franck ”kertoo” asian

meille, ei esimerkiksi "ihmettele". Korkea toimittajan liittoutumisaste Franckin kanssa, jälleen kerran.

Johdon haluttomuus ja kyvyttömyys kommentoida heihin kohdistuneita syytöksiä tuodaan esiin monessa kohtaa. Koska toimittaja voisi jättää tällaisen näennäisesti informaatioarvottoman seikan kertomatta, sen kertominen voidaan nähdä pyrkimyksenä tehdä jotakin. Esimerkiksi Korhonen pitää Franckin eroa *"henkilökohtaisena tappiona, mutta ei osaa kommentoida, johtuuko ero hänen johtamistavastaan. Korhonen ei halua myöskään kommentoida, onko hänen ja Kaurasen välillä erimielisyyksiä tai onko valtaa siirtynyt Kauraselle."* (Oopperan väki tyrmistyi Franckin erosta, 15.2.) Koska kyseiset seikat on jo moneen kertaan esitetty tosiasioina, Korhosen kyvyttömyys ja haluttomuus myöntää niitä ei vaikuta kovin ammatilliselta.

Samantyyppinen teksti löytyy artikkelista "Kansallisoopperan johto toivoo Franckin lähtevän nopeasti" (23.2), jossa kirjoitetaan seuraavaa: *"Eilen (keskiviikkona) iltapäivällä pääjohtaja Korhonen ja hallintojohtaja Kauranen esittivät minulle toiveen, että työvelvoitteeni lakkaisi heti Punaisen viivan jälkeen eli maaliskuun lopussa. Mitään perusteluja en kuullut", Franck sanoi STT:lle.*" Etenkin kun myöhemmin samassa artikkelissa todetaan, etteivät johtajat tällaista asiaa pysty päättämään, lause *"Mitään perusteluja en kuullut"* heikentää heidän argumenttinsa tehokkaasti. Länsimaisessa kulttuurissa etenkin yllättävien argumenttien perustelu on samantapainen kulttuurinen konventio kuin esimerkiksi kysymykseen vastaaminen, josta poikkeaminen vaatii perusteluja uskottavuuden säilyttämiseksi.

Artikkelissa "Ooppera odottaa pelastajaa" (25.2) pohditaan Oopperan uuden hallituksen puheenjohtajakysymystä. Kirjoittaja toteaa, ettei Oopperan henkilöstö halua toimeen ainakaan nykyisen hallituksen varapuheenjohtaja Matti Ahdetta ja lisää: *"Ahteessa ärsyttää hänen Korhoselle antamansa lojaali tuki"*. Lause on narratiivi, joka kertoo, ettei Korhonen ole henkilöstön mielestä lojaalin tuen arvoinen.

Samassa artikkelissa on myös toinen kyvyttömyyden kannalta mielenkiintoinen kohta. *"Korhosen ja Kaurasen kanta asiaan [johtajien valtataistelun aiheuttamaan epävarmuuteen] on tuntematon. Kumpikin kieltäytyy kommentoimasta tässä kirjoituksessa käsiteltäviä asioita. Moni ihmettelee jo*

ääneen, miksi parivaljakko ei tajua erota.” Jälleen Korhonen ja Kauranen sulkevat suunsa asiassa, jossa heidän odotetaan puolustautuvan. Tästä syntyvä mielikuva on se, että heillä on jotain salattavaa, tai ei ainakaan mitään sanottavaa puolustukseksi. Lisäksi se, että he eivät *”tajua erota”*, asettaa heidän yleiset henkiset kykynsä kysymyksenalaisiksi.

Kahdessa artikkelissa luodaan mielikuvaa siitä, että johdolla ei ole aivan realistisia käsityksiä Oopperan toiminnasta. Edellä mainitussa artikkelissa kirjoitetaan Oopperan tulosnotkahduksesta vuonna 2005: *”[...] Oopperan uutuudenviehätys oli syöty jo vuoteen 2005 mennessä. Ohjelmistokaan ei houkutellut yleisöä. Eräät muut puhuvat johdon suuruudenhulluista odotuksista.*” Johdon epäonnistuminen leimataan suuruudenhulluudeksi luoden mielikuvaa epärealistisuudesta ja järjettömyydestä.

Artikkelissa *”Franckille etsitään seuraajaa pikavauhtia”* (23.2.) muistellaan, kuinka Korhonen osallistui Franckin edeltäjän etsintään: *”Korhosella oli Kamun seuraajaksi osin utopistisilta kuulostavia ehdotuksia: tähtikapellimestarit Zubin Mehta, Esa-Pekka Salonen, itävaltalainen Franz Welser-Möst ja espanjalainen Jesús López Cobos, kansainvälinen kuuluisuus hänkin. Ikään kuin Kansallisoopperamme olisi kansainvälisen ykköskategorian oopperatalo. Jos Kansallisoopperalla olisi tuolloisessa hyvässä taloudellisessa tilanteessa ollut varaa Mehtaan, Saloseen tai Welser-Möstiin, rahat olisivat tuskin enää riittäneet näiden maestrojen edellyttämiin huipputason laulajiin.*” Etenkin sanoilla *”utopistinen”*, *”ikään kuin”* ja *”tuskin”* lauseelle luodaan tarkoituksellisesti sisältö, joka antaa ymmärtää, ettei Korhonen ole ymmärtänyt realiteetteja eikä ole tehtävänsä tasalla. Tietty *”suuruudenhulluus”* näkyy myös tässä kuvauksessa.

Huonosti hoidettu työ

Tämän kategorian puheille tyypillistä on tietty normatiivisuus, siis sen määrittely, miten asioiden pitäisi olla, josta voidaan helposti vetää johtopäätös, etteivät asiat ole tällä hetkellä niin. Taas aineistosta löytyy runsaasti aivan suorasanaista kritiikkiä, kuten *”sekava hallinto”* tai *”johto ja hallinto ovat epäonnistuneet tehtävässään”*, mutta jälleen mielenkiintoisempaa on kätkeyty arvostelu.

Useammassa kohtaa aineistoa puhutaan siitä, että Oopperan tilanne olisi saatava kuntoon. Tämä sisältää sen implisiittisen oletuksen, että asiat eivät nykyisellään ole kunnossa. Kahdessa kohtaa puhutaan valittavan uuden hallituksen puheenjohtajan vastuusta asiassa: "[...] *uudella puheenjohtajalla yhtä lailla poikkeuksellisen suuri vastuu oopperan asioiden saattamisessa hyväksyttävälle tolalle.*" (Oopperan peli pitää viheltää poikki, 24.2.), "*Uuden puheenjohtajan tärkein tehtävä on saada oopperan hallinto kuntoon. Yksi mahdollisuus on, että Oopperaa johtamaa palkataan ammattimainen toimitusjohtaja.*" (Ooppera odottaa pelastajaa, 25.2.). Oopperan asiat eivät siis ole hyväksyttävällä tolalla, ja etenkin sen johtajiin liittyen hallinto ei ole kunnossa. Lisäksi jos vaihtoehtona on palkata ammattimainen toimitusjohtaja, mielestäni miellelyhtymä on se, että nykyiset johtajat ovat harrastelijoita.

Oopperan hallintoneuvoston jäsenen Kirsi Aropaltion kommentti kertoo myös, ettei johto ole oikein käsittänyt Franckin arvoa. "*Mikko Franck on nero, jota ei olisi koskaan pitänyt päästää pois Oopperasta.*" (Ooppera odottaa pelastajaa, 25.2.) Hallintoneuvoston jäsenenä Aropaltiolla on tiettyä auktoriteettia esittää tällaisia mielipiteitä sekä Franckista että välillisesti myös johdosta.

Artikkelissa "Oopperan peli pitää viheltää poikki" (24.2.) kirjoittaja jakaa hyvin ehdottomia näkemyksiään siitä, miten Oopperaa tulisi johtaa. Taas kerran lauseen merkitys liittyy siihen, että oikeastaan kerrotaan miten asiat Oopperassa eivät ole. "*Oopperan tapaisessa taidelaitoksessa tulee päteä samojen sääntöjen kuin muissakin yhteisöissä. Johdon pitää pystyä keskustelemaan keskenään ja sopimaan asioista. Henkilöstön taas tulee saada tietää riittävän ajoissa, mitä tehdään ja miksi tehdään. Kiistan sattuessa on pystyttävä neuvottelemaan ja ennen kaikkea sopimaan.*" Tosiasiapuhe, argumenttien esittäminen vaihtoehdottomina, ainoina ja oikeina, tekee väitteet vaikeiksi kiistää. Näyttää siltä, että ilmi selvästi Oopperassa pitäisi toimia näin, ja johto on epäonnistunut jos niin kerran ei ole. Toinen asia sitten on, pitääkö esimerkiksi taidelaitoksessa todella päteä samat säännöt muissakin yhteisöissä.

Pääkirjoituksessa "Draamaa Oopperatalossa" (17.2.) lainataan sanomalehti Karjalaista seuraavasti: "*Johtaminen on vaikeaa ja taidelaitoksen johtaminen kaksin verroin vaikeampaa, mutta siitä huolimatta maailmalla myös oopperatalot pyörittävät taiteellisesti korkeatasoista tuotantoa.*" Myöntämällä ensin että johtaminen on vaikeaa kirjoittaja ikään kuin asettuu

Oopperan johtajien puolelle, mutta rinnastamalla sitten Suomen Kansallisoopperan muihin maailman oopperataloihin hän luo narratiivin, josta lukija voi itse päätellä, että Suomessa johtaminen ei kuitenkaan ole aivan samantasoista.

Uhka taiteelliselle tulevaisuudelle

Franck ottaa itse heti irtisanoutumisensa jälkeen esiin johdon osaamisen vaikutukset talon taiteelliseen tasoon. *"Franckin mukaan hänen lähtönsä perussyynä ovat Korhosen ja Kaurasen tekemät linjaukset, jotka ovat vahingollisia talon taiteelliselle tulevaisuudelle."* (Franck erosi protestina oopperan johdolle, 15.2.) Franckin mukaan näiden linjausta taloudellisia vaikutuksia *"ei tiedetä kuin summittaisesti"* eikä hän *"voi jäädä vierestä seuraamaan näiden ratkaisujen vaikutusta"*. Varsinkin, kun johtajia itseään ei päästetä ääneen puolustamaan päätöksiään, jää lukijalle melko huolestuttava kuva johdon tekemistä ratkaisuista ja sitä kautta johdon pätevyydestä.

Artikkelin "Raiskinen takaisin!" (16.2., otsikko viittaa Kansallisoopperan entiseen, menestyneeseen pääjohtajaan) viimeinen kappale kuuluu: *"Kansallisooppera on saatava ohjatuksi oikealle väylälle. Ajelehtiminen ja löysät puheet on lopetettava. Henkilökunnan kiduttaminen ja yleisön aliarviointi on lopetettava. Se on ennen kaikkea opetusministeriön tehtävä."* Tällainen normatiivisuus voisi periaatteessa kuulua myös edellisiin kappaleisiin, sillä tässä epäsuorasti sanotaan, että Ooppera ajelehtii ja on väärällä väylällä. Otin sen kuitenkin tämän otsikon alle, koska kirjoittaja väittää jonkun tahon Oopperassa kiduttavan henkilökuntaa ja aliarvioivan yleisöä. Jonkinlainen kommentti talon taiteellisesta tasosta, siis. Eri asia on sitten se, onko näin kirjava journalistinen teksti enää kenenkään mielestä kovin uskottavaa.

Lähtölaskenta

Tähän osioon olen kerännyt puhetta, joissa käsitellään johtajien mahdollista irtisanomista tai irtisanoutumista. Mielestäni viittaaminen siihen, että Kansallisooppera ja sen päättävät tahot haluavat eroon johtajistaan antaa yleisön ymmärtää, ettei heitä pidetä pätevinä tai muuten sopivina tehtäviinsä.

Jakson otsikko tulee artikkelista "Opetusministeriön vaikea tehtävä" (16.2.), jonka lopussa kirjoitetaan: *"Vaikka outoa se olisi, jos sekä Erkki Korhonen että Pekka Kauranen jatkaisivat, vaikka heidän yläpuolelleen asetettaisiin kaikesta päättävä ja myös vastaava uusi johtaja. Jos kummia ei tapahdu, joko molempien tai vain toisen lähtölaskenta on alkanut."* Lähtölaskenta metaforana luo vaikutelman vääjäämättömästä ulosheittämisestä, kuin miehillä olisi rakettimootorit tuoliensa alla. Vielä kun lähtölaskennan ilmeisesti käynnistää uuden johtajan valinta Oopperan toimesta, mielikuva ei ole se, että Ooppera erityisesti yrittäisi pitää nykyjohtajia.

Saman päivän lehdessä ilmestyi myös artikkeli "Oopperan johto voi mennä uusiksi", jonka ensimmäinen lause kuuluu *"Kansallisoopperan johtoon kaavaillaan muutosta"*. Tällaiset lauseet vihjaavat, että nykyisissä johtajissa on jotain vikaa, jos heidät halutaan vaihtaa. Samaa kertoo myöhemmin mainitussa artikkelissa oleva lause *"Franckin lähtö on vahvistanut opetusministeriössä ajatusta, että uuden johtokunnan ensimmäisiä tehtäviä on pohtia johtajakuvio uudelleen."* Ajatuksen "vahvistaminen" kertoo siitä, että opetusministeriössä asiaa on pohdittu jo aiemmin. Jos jokin asia on "ensimmäisiä tehtäviä", se vaikuttaisi olevan silloin yksi tärkeimmistä. Siis nykyisen johdon vaihtaminen on kriittinen asia. Ja johtajakuvion uudelleen pohtiminen viittaa edelleen siihen, että muutoksia nykyjohtoon on tehtävä, koska se ei toimi toivotulla tavalla.

Myöhemmin kirjoituksissa aletaan puhua johtajien eroamisesta paljon suuremmin.

Artikkelissa "Ooppera odottaa pelastajaa" (25.2.) sanotaan: *"Erokehotuksia pääjohtajalle kuuluu jo Kansallisoopperan säätiön hallituksen sisältäkin."* Kansallisoopperan säätiön hallitus on nähtävä asiassa jonkinlaisena asiantuntijana, tai ainakin sillä on asian suhteen melko korkea puhujakategoria Kansallisoopperan asioista päättävänä elimenä. Hallituksen jäsenten mielipide on siis ymmärrettävä melko painavana epäluottamuslauseena. Viimeinen "-kin" viittaa siihen, että myös muut tahot ovat kehottaneet pääjohtajaa eroamaan.

Mainitussa artikkelissa vihjataan myös Opetusministeriön haluavan eroon johtajista. *"Erovaateista huolimatta Korhosen ja Kaurasen työsopimukset jatkuvat siis normaalisti. Ne ovat säätiön henkilöstöasioita, joihin ministeriö ei voi puuttua",*

[kulttuuriministeri] Saarela sanoo. Eräiden lähteiden mukaan ministeriö olisi kuitenkin pannut tuulemaan kulissien takana. Juristit kuulemma kartoittavat, voisiko Korhosen ja Kaurasen määräaikaista työsopimuksia tarkistaa. Korhosen kausi jatkuisi vuoteen 2012. Tavoitteena on, että kaksikko sysättäisiin sivummalle jäähtymään. Ministeriö haluaa antaa todellisen vallan muualle.” Kirjoittajan valinta mainita ”erovaateet” lauseen alussa tuo jälleen tarkoituksellisesti esille sen, että jotkut tahot haluavat johtajien lähtevän. Seuraavassa lauseessa taas kulttuuriministerin sanavalinta on, ettei ministeriö ”voi” puuttua Oopperan henkilöstöasioihin. Syy asioihin puuttumattomuuteen on siis kyvyttömyys, ei esimerkiksi haluttomuus. Juristien mainitseminen viittaa joukkoon lakimiehiä, jotka on laitettu asialle. Sopimusten tarkistaminen eromahdollisuuksien löytämiseksi siis on ministeriölle arvokas asia. Sitten kirjoittaja luopuu epämääräisyydestä (aiemmin ”eräiden lähteiden mukaan” ja ”kuulemma”) ja sanoo tosiasiapuheenomaisesti: ”tavoitteena on”. Sysääminen sivummalle jäähtymään luo mielikuvan käytännössä puoliväkisin syrjäyttämisestä. Kun vielä päälle lisätään, että ministeriö haluaa antaa vallan muualle (kuin näille johtajille), on luotu melko tehokas mielikuva siitä, ettei heidän johtamistaitoihinsa enää luoteta.

Riitaisuus

Johtajien riitelyn kuvauksilla luodaan monin paikoin heistä hyvin epäammattimaista kuvaa. Artikkelissa ”Kansallisoopperan syvenevään kriisiin ei näy ratkaisua” (25.2.) johtajien riitely nähdään jonkinlaisena epäolennaisuuksiin keskittymisenä: ”Johtajat riitelevät keskenään, ylikapellimestari Mikko Franck lähtee talosta turhautuneena ja hallitus levittelee ymmällään käsiään.” Tilanteesta luodaan siis jokseenkin kaaosmainen kuva, jossa johtajat keskittyvät riitelemään ”keskenään” sen sijaan että hoitaisivat talon asioita. Johtajiin viitataan myös sanaparilla ”riitaisa parivaljakko” artikkelissa ”Ooppera odottaa pelastajaa” (25.2.).

Johtajat eivät onnistu kommunikoimaan myöskään henkilöstön kanssa riitelemättä. Edellä mainitussa artikkelissa kerrotaan, että ”Henkilöstön edustajat ovat olleet Korhosen kanssa napit vastakkain jo vuodesta 2001. Pääjohtajaa pidetään yleisesti pätemättömänä tehtävänsä. Henkilöstön toinen inhokki on hallintojohtaja Kauranen.” Tässä henkilöstö luodaan yhtenäisenä ryhmänä, jolla on konsensus esimerkiksi Kaurasen inhoamisesta. ”Napit vastakkain” on vahva

kielikuva erimielisyyksistä, ja sitä vahvistetaan yksityiskohtaisella tiedolla *"jo vuodesta 2001"*. Metaforan käyttö on taas kerran tehokas keino mielikuvien luomisessa, sillä kuvaa kahdesta jyrkästi erimielisestä rintamasta ei tarvitse sen kummemmin perustella, vaikka totuus lienee kuitenkin se, että töitä on silti pystytty yhdessä tekemään. *"Inhokki"* on mielestäni kaikessa värikkyydessään mielenkiintoisen *"epäsanomalehtimäinen"* ja tunnepitoinen henkilökohtaisuus, vaikkei se suoraa viittaakaan riitelemiseen. Myöhemmin artikkelissa vielä täydennetään riitaisuusvaikutelmaa kertomalla, että *"johtajakaksikko on keskenään jättävissä väleissä"*.

Epäkypsyys

Viimeiseen osaan epäammattimaisen johtajakuvan luomisen retoristen keinojen kokoelmassa olen koonnut kirjoittajien erilaisia resursseja luoda todeksi johtajien epäkypsyyttä osana epäpätevyyttä. Huomioni kiinnitti se, että erityisesti riitelyn yhteydessä heidän toimistaan käytettiin sanoja, joilla on jonkinlainen lapsiin tai lasten kasvattamiseen liittyvä konnotaatio.

Mielestäni jo miehiä kuvaamaan käytetyillä sanonnoilla *"johtajakaksikko"*, *"parivaljakko"* ja *"riitaisa parivaljakko"* on jonkinlainen leikkikavereihin viittaava yhteys. Tämä on kuitenkin vain oma tulkintani. Sen sijaan seuraavat esimerkit ovat selkeämmin osa lapsiteemaa.

"Johtoryhmän kokoukset menevät silminnäkijän mukaan nahistellessa", kerrotaan artikkelissa *"Ooppera odottaa pelastajaa"* (25.2.). Silminnäkijän mainitseminen tuo retorisenä keinona väitteeseen uskottavuutta, sillä se viittaa tapahtuman olleen jonkun omakohtainen kokemus. Nahistelu viittaa lasten kinaamiseen: esimerkiksi Nykysuomen sanakirja (1992) antaa verbin käytöistä esimerkit *"Antaa poikien nahista!"* ja *"Lapset nahistivat keskenään pitkin päivää"*.

Myöhemmin mainitussa artikkelissa puhutaan Oopperan uuden hallituksen puheenjohtajasta, ja sanotaan, että *"hänen pitää panna Korhonen ja Kauranen kuriin"*. Yleensä ei puhuta aikuisten laittamisesta kuriin, vaan nimenomaan huonosti käyttäytyvien lasten. Jos joku pitää työpaikallaan laittaa kuriin, se ei anna kovin ammattimaista kuvaa henkilöstä.

Näiden esimerkkien lisäksi epäkypsää mielikuvaa johtajista luovat sellaiset tekstit, joissa sanotaan, että johtajat voisivat ehkä jatkaa talossa uuden johtajan alaisuudessa, esimerkkeinä seuraavat lauseet: "[...] nykyistä johtoa ei välttämättä tarvitsisi ainakaan suoraan erottaa, vaan heille voisi tarjota taiteellisen ja hallinnollisen johtajan tehtäviä uuden johtajan alaisuudessa" (Oopperan johto voi mennä uusiksi, 16.2.), "Korhonen jatkaisi uuden toimitusjohtajan alaisuudessa" (Ooppera odottaa pelastajaa, 25.2.). Mielestäni se, että entinen ylin johto asetettaisiin uuden johtajan alapuolelle kertoo, että johtajat tarvitsevat jonkinlaista kaitsemista tai valvontaa. Toistuva verbi "alaisuudessa" on se sanavalinta, jolla mielikuvaa ylemmästä ohjauksesta luodaan.

4.2.3 Mikko Franck ammattimaisena

Soimatun johdon vastapuoli teksteissä on pätevä taiteellinen henkilökunta, ja sen joukossa erityisesti ylikapellimestari Mikko Franck, vaikka hän varsinaisesti kuuluikin johtokuntaan ennen eroaan. Franckin merkittävyys vastarintaman edustajana näkyy erityisesti siinä, kuinka usein hän pääsee teksteissä ääneen. Franckia lainataan yhdeksässä artikkelissa 19:stä, ja viidessä niistä suoraan. Suoria lainauksia Franckilta on 16. Vertailun vuoksi pääjohtaja Korhosta lainataan neljässä artikkelissa, joista kahdessa suoraan, ja suoria lainauksia on yhteensä seitsemän. Hallintojohtaja Kaurasta lainataan epäsuorasti kahdessa artikkelissa.

Jos johtajista luodaan määrätietoisesti epäpätevää kuvaa, yhtä määrätietoista on Mikko Franckin luominen alansa huippuammattilaiseksi. Tämä kontrasti nostaa hänen puhujakategoriaansa, jolloin johtoa kritisoivat kommentit ovat sitäkin uskottavampia. Toisaalta Franck luodaan ajoittain jonkinlaiseksi tapahtumien uhriksi, minkä tulkitsen olevan osa epäpätevyysdiskurssia: tällaista johtajat ovat saaneet aikaan. Tässä kappaleessa tutkin Franckin korkean puhujastatuksen sekä uhrin puhujaposition luomista, sekä tarkastelen hänen käyttämiään retorisia keinoja siltä osin, kun niitä ei ole edellä käsitelty.

Franckin asiantuntijastatuksen syntyä on helpointa lähestyä hänen virallisen asemansa kautta. Kun artikkeleissa jatkuvasti tuodaan esille hänen olevan ylikapellimestari ja johtokunnan jäsen, ei

lukijalle voi jäädä epäselväksi, mikä muodollinen status Franckilla on. Toisaalta tällaisesta asemasta käsin Franckin on helppo käyttää lausuntojensa tukena esimerkkejä Kaurasen ja Korhosen huonosta johtamisesta, sillä hän on todennäköisesti usein ollut itse paikalla havainnoimassa ja voi siksi puhua omasta kokemuksestaan. Omaan kokemukseen tukeutuvaa argumentointia taas on usein vaikea kiistää. Esimerkiksi artikkelissa "Oopperan johto voi mennä uusiksi" (16.2.): *"Hänen mukaansa oopperan valtasuhteet ovat epäselvät. 'Hallintojohtaja on ottanut itselleen päätösvaltaa asioissa, jotka kuuluvat pääjohtajalle ja joihin hänellä ei ole kompetenssia. Pääjohtaja on jäänyt seuraamaan sivusta eikä johda taloa. Tilanne on sekava', vasta puoli vuotta ylikapellimestarina toiminut Franck sanoi keskiviikkona."* Toisaalta Franck voi asiantuntijapositionaan ylläpitää epäpätevää mielikuvaa johtajista melko vakuuttavasti sanomalla omaan kokemukseensa viitaten, ettei hallintojohtajalla ole kompetenssia, ja toisaalta tehdä saman hieman peitellymmin pääjohtajalle toteamalla, että tämä *"on jäänyt seuraamaan sivusta eikä johda taloa"*, kuten pääjohtajan tietysti kuuluisi. Toimittajan lisäys siitä, että Franck on toiminut ylikapellimestarina *"vasta puoli vuotta"* antaa ymmärtää, että jo näin lyhyessä ajassa nämä epäkohdat on selvästi havaittavissa.

Franck rakentaa itse omaa huippuammattilaiskuvaansa ensimmäisessä artikkelissa (Franck erosi protestina oopperan johdolle, 15.2.) viittaamalla agenttinsa mielipiteeseen. Aiemmin kerrotaan, että Franckin on nyt eronsa myötä helpompi suunnitella muita töitään, sillä Oopperassa suunnitelmat ovat tiedossa aina vain vuodeksi eteenpäin. *"Puhuin agenttini kanssa, ja hän oli varma, että aikatauluni on pian täynnä kolmeksi, neljäksi vuodeksi."* Jos asiantuntija, agentti, on varma Franckin tulevasta hyvästä työtilanteesta, on kenenkään vaikea argumentoida mitään siihen vastaan. Lause sisältää siksi narratiivin huippuammattilaisuudesta. Artikkelissa seuraava lause vielä vahvistaa tätä mielikuvaa: *"Franck toimii tällä hetkellä myös Belgian kansallisorkesterin musiikillisena johtajana ja ylikapellimestarina."* Myös pikkuartikkelissa "Johtoportaan draama" (15.2.) toimittaja osallistuu Franckin ammattilaiskuvan luomiseen kuvailulla: *"...Franckin kaltainen kansainvälisesti kysytty ja arvostettu, työlleen korkeat vaatimukset asettava kapellimestari..."*

Artikkelissa "Oopperan väki tyrmistyi Franckin erosta" (15.2.) lainataan orkesterin luottamusmiestä Sami Koivukangasta, joka sanoo: *"Henkilökunnalla oli erittäin korkeat*

odotukset Franckin suhteen. *Vihdoin oli taiteellisesti ja hallinnollisesti taitava henkilö selkeyttämässä asioita, mutta niin ei käynytkään.* Henkilökunnan korkeat odotukset kertovat jo itsessään jotain Franckin maineesta. Hänen mainitaan olevan taiteellisesti ja hallinnollisesti taitava, ja sen eteen lisätty *"vihdoinkin"* viittaa vielä siihen, että valmiiksi tai aiemmin talossa olleet henkilöt eivät sitä ole, minkä tulkitsisin pieneksi piikiksi johtoon päin. Huomattavaa on myös se, että vaikka lausunnon loppuosa olisi voitu sanoa esimerkiksi *"mutta hän hylkäsi meidät"*, Koivukangas on valinnut toisenlaisen muotoilun. Franckia ei selvästikään haluta nähdä tai tuottaa huonossa valossa. Passiivimuodolla tapahtuman toimija - lähtevä Franck - häivytetään ja luodaan vaikutelma tapahtumien virran epäedullisesta kulusta.

Teksteistä päätellen Oopperan henkilökunta on erityisen mieltynyt Mikko Franckiin. Tämä näkyy useissa artikkeleissa, joissa lainattu henkilö on joko pahoillaan Franckin lähdöstä tai kehuu hänen taitojaan. Luonnollisesti henkilökunnalla on jälleen korkea puhujakategoria, sillä he ovat työskennelleet Franckin kanssa. Esimerkiksi henkilökunnan mielenilmauksessa käytettiin Helsingin Sanomien mukaan iskulauseita *"Mikko on paras, haluamme Mikon takas!"*, *"Mikko takas, ooppera ylös!"* ja *"Mikkoa emme vaihda!"* Henkilökunnan konsensuksesta asiassa kertoo seuraava: *"Me haluamme Franckin jatkavan ylikapellimestarina", kuoron luottamusmies Eija-Riitta Aakio tiivistä kaikkien yhteisen sanoman.* *"Me"* ja *"kaikkien yhteisen sanoman"* luovat mielikuvaa siitä, että koko henkilökunta viimeiseen mieheen on Franckin takana, toisin sanoen vakuuttuneita siitä että hän on kyseisessä tilanteessa se ammattilainen, jonka taloon pitäisi jäädä. Myöhemmin samassa artikkelissa *"Mikko on paras, Mikko takas!"* (17.2.) toimittaja kirjoittaa: *"Koska Mikko Franck ei halua jatkaa ylikapellimestarina eikä johtoryhmä jäsenenä nykyisen johtajakaksikon mukana, ainoa mahdollisuus pitää hänet on saada taloon uudet johtajat."* Taustaolettamus tässä on se, että Mikko Franck halutaan pitää, vieläpä mieluummin kuin johtajat. Sen kertoo sanapari *"ainoa mahdollisuus"*, joka viittaa Franckin jäämiseen mahdollisuutena, ei jonain negatiivisena asiana.

Henkilökunnan halukkuuteen pitää Franck viitata myös artikkelissa *"Franckille etsitään seuraajaa pikavauhtia"* (23.2.), jossa kerrotaan, että *"Kansallisoopperan henkilökunta haluaakin Franckin jäävän. Oopperan orkesteri ei voi tällä hetkellä ilmeisesti edes harkita mitään muuta vaihtoehtoa kuin Franckia."* Franckin korkeaa ammattilaistatusta ylläpitää se, ettei orkesteri

voi *”edes harkita”* ketään muuta, toisin sanoen Franck on yliverinen. Toisaalta toimittajan korkea liittoutumisaste kasvattaa edellä mainitun seikan uskottavuutta: sanavalinta *”ilmeisesti”* antaa ymmärtää, että toimittaja on itse tehnyt tämän päätelmän koskien harkintamahdollisuuksia olemassa olevasta *”todistusaineistosta”*. Mielikuvaa Franckin osaamisesta lisää myös seuraava katkelma: *”Orkesteri on arvostanut sitä, että nykyisellä ylikapellimestarilla on hallinnollista valtaa ja myös halu käyttää sitä. Ylikapellimestarin pätevyyttä ei arvioida vain sen mukaan, miten hän heiluttaa tahtipuikkoa orkesterin edessä.”* Mielikuva, joka tällä patkällä luodaan, on se, että Franck on siis hoitanut ne muutkin hommat kuin tahtipuikon heilutuksen hyvin, jos orkesteri kerran arvostaa häntä. Toisin sanoen: Franck on rautainen ammattilainen. Edelleen samassa artikkelissa sanotaan vielä, että *”Alle kolmikymppisen Franckin tapaus todistaa, ettei suuri kokemus ole ratkaiseva kriteeri. Huippulahjakkuus voi riittää.”* Tässä ikään kuin tosiasiat puhuvat puolestaan: Franck on huippulahjakkuus. Tässä ja edellisessä esimerkissä ilmaus on hyvin epäsuora. Lukija saa itse yhdistää kaksi *”tosiasioita”* sisältävää lausetta mielessään ja päätellä niistä sen mitä kirjoittaja haluaakin. Tällainen argumentointitapa saa vastaanottajan itse lisäämään puuttuvan palan tekstiin ja vähentää puhujan riskiä joutua selityselvölliseksi.

Erityyppistä ammattilaistasusta Franck kasvattaa itse artikkelissa *”Kansallisoopperan johto toivoo Franckin lähtevän nopeasti”* (23.2.). Franck on yllättäen saanut kuulla, että vuoden irtisanomisajan sijaan johto toivookin hänen lähtevän reilun kuukauden kuluttua. Asiaan odotetaan hallituksen päätöstä, ja Franck sanoo: *”En tiedä, mitä hallitus päättää, joten pakkailen tässä jo tavaroita, että olen sitten heti valmiina lähtöön.”* Töiden loppuminen ennen aikojaan on todennäköisesti Franckin omien intressien vastaista, mutta hän osoittaa siitä huolimatta yhteistyöhalukkuutta. Seuraavaksi luodaan mielikuvaa myös Franckin vastuullisesta suhtautumisesta työhönsä: *”Punainen viiva olisi muutenkin jäänyt Franckin viimeiseksi oopperatyöksi ylikapellimestarina. Syksyllä hänellä olisi ollut vielä neljä konserttia johdettavanaan. Mutta Franckin tarkoitus oli jatkaa irtisanomisajan loppuun ylikapellimestarille kuuluvien hallinnollisten tehtävien hoitamista.”* Tämä viittaa korkeaan työmoraaliin: tehtävät hoidetaan kunnialla loppuun asti.

Uhrikuvaa Franckista tuotetaan toisaalta lähdön vaihtoehdottomuuden todistelulla, toisaalta Franckin omien intressien vastaisuudella. Franck itse ottaa nämä keinot käyttöön alusta

lähtien: ”*Mimulla ei ole tässä tehtävässä valtaa tehdä muita muutoksia talon johtoon kuin erota itse*” (Franck erosi protestina oopperan johdolle, 15.2.). Implisiittisesti oletetaan, että jotain muutoksia on tehtävä, ja Franckilla ei ole kuin tämä vaihtoehto. Samantyyppinen sisältö on myös artikkelin myöhemmässä osassa: ”*Hän katsoo, että hänen on pakko jättää tehtävänsä, koska ei voi vaikuttaa [taiteelliselle tulevaisuudelle vahingollisiin] ratkaisuihin. 'En voi jäädä vierestä seuraamaan näiden ratkaisujen vaikutusta.'*” Tosiasiapuhe on voimakkaasti läsnä tässä tekstinosassa; ”*pakko*”, ”*ei voi vaikuttaa*”, ”*ei voi jäädä seuraamaan*”. Franck luo itse itsestään kuvaa olosuhteiden voimattomana uhrina, jonka viimeinen keino on omien intressien vastainen irtisanoutuminen. Omien intressien vastainen toiminta taas luo mielikuvan puolueettomuudesta ja rehellisyydestä. Johtoryhmän jäsenen voimattomuus vaikuttaa asioihin lienee kuitenkin todellisuudessa liioittelua.

Myöhemmin mainitussa artikkelissa ”*Franck sanoo tuntevansa haikeutta jättäessään Kansallisoopperan*” ja kehuu niin Oopperan kuin baletin henkilökunnan ja solistin erinomaisiksi ja huipputasoisiksi. Tulkiten tämän keinoksi pohjustaa Franckin omien intressien vastaisuutta ja toisaalta uhrautuvaisuutta tässä asiassa, jos hän näistä kaikista huolimatta ”*joutuu*” jättämään Oopperan. Franckin luomasta todistusaineistosta lukija päätelee, että Ooppera olisi ollut Franckille todella haluttava työympäristö. Näin tuotettuna se on paljon tehokkaammin luotu mielikuva kuin jos Franck olisi vain väittänyt niin ja ilmoittanut kuitenkin lähtevänsä.

Vielä samanlainen mielikuva Franckista olosuhteiden uhrina luodaan artikkelissa ”*Ooppera odottaa pelastajaa*” (25.2.): ”*Franck itse sanoo olevansa surullinen, että tilanne kehittyi siihen pisteeseen, että hänen piti lähteä.*” Franckin pahoillaan olo kertoo, ettei hän olisi halunnut, että hänen ”*piti*” lähteä. Vaihtoehtoja ei siis taaskaan nähdä. Syyttävä sormi osoittaa ”*tilanteen kehittymistä*”. Ainakaan Franck ei halua ottaa itse vastuuta aktiivisena toimijana olemisesta, mutta ei toisaalta suoraan syytä myöskään johtoa. Tilanne vain ”*kehittyy*” ja sitten ei ole vaihtoehtoja.

4.2.4 Henkilökunnan ja laitoksen taiteellinen taso

Toinen vastakkainasettelu johtajien epäpätevyydelle on henkilökunnan korkea taso. Tätä luodaan toisaalta kehuvien asiantuntijalausuntojen kautta ja toisaalta henkilöstön erilaisilla lausunnoilla, jotka toimivat narratiiveina ammattiyhpeydestä ja vastuullisista ammattilaisista. Vaikutelmaa korostaa se, että henkilöstö nähdään kautta linjan yhtenäisenä ja yksimielisenä ”Oopperan väkenä”.

Oopperan henkilökunnan tasoa kehutaan suorasanaisesti esimerkiksi seuraavissa lausunnoissa: *”Oopperalla on huipputason orkesteri ja kuoro, samoin paljon erinomaisia solisteja. Baletti on korkeatasoinen. Koko henkilökunta on erinomainen ja ilmapiiri työtä tehdessä hyvä. Otin tämän tehtävän vastaan, koska oopperalla on niin paljon taiteellista potentiaalia.”* (Mikko Franck artikkelissa ”Franck erosi protestina oopperan johdolle”, 15.2.), *”Ylikapellimestari Mikko Franckin mukaan taiteelliset ja tekniset resurssit ovat erinomaiset. Rahaakin on käytössä enemmän kuin koskaan [...]”* (Missä siis vika? 17.2.). Molemmat lausunnot ovat Franckin, ja siis mahdollisesti osa hänen omaa kampanjaansa lähtönsä vaihtoehtomuudesta, mutta yhtä kaikki luovat suurelle yleisölle kuvan Oopperasta laadukkaana taidelaitoksena. Eriäviä mielipiteitä tähän ei teksteissä näy.

Henkilökunta osoittaa artikkeleissa huolenpitoa Oopperan taiteellista tasoa ja oman työnsä laatua kohtaan, ja kasvattaa siten omaa asiantuntijastatustaan suhteessa johtajaongelmaan. Henkilökunta järjesti Franckin irtisanoutumisen jälkeen mielenilmauksen, jolla ”osoittaa myös huoltaan oopperan taiteellisesta tasosta. Mielenilmaus ei henkilöstön mukaan vaaranna perjantai-iltaista *Anna Karenina* -baletin ensi-iltaa.” (Oopperan väki marssii tänään ulos, 16.2.) Jos oopperalaiset joutuvat osoittamaan huoltaan talonsa taiteellisesta tasosta, niin taustaoletus lienee se, että he eivät itse sen laskua ole aiheuttaneet. Mielestäni tässä Oopperan taiteellisen tason lasku voi olla vain johdon vika. Toisaalta vastuulliset ammattilaiset ovat kiinnostuneita työnsä tasosta. Sama vastuullisuus näkyy myös siinä, että jo etukäteen varaudutaan vasta-argumenttiin, joka saattaisi syyttää heitä esitysten huonosta hoitamisesta mielenilmausten takia.

Varsinaisesta mielenilmauksesta kerrotaan 17. helmikuuta artikkelissa ”Mikko on paras, Mikko takas!” Siinä puhutaan ”reippaasti ja hyväntuulisesti” sujuneesta mielenilmauksesta, ja kerrotaan, kuinka ”Yksimielisyys nykyisessä johtajakriisissä on siis suuri”. Henkilökunta halutaan nähdä

hyvässä valossa protestoinnista huolimatta, ja esittää yhtenäisenä. Vastuullisuutta korostetaan myös esimerkiksi seuraavassa tekstin osassa: *"Mitään lakkoon vivahtavaa henkilökunta ei esittänyt. Se korosti hoitavansa esitykset niin hyvin kuin taitaa. 'Yleisö on meille tärkeä, arvostamme sitä', baletin luottamusmies Jouka Valkama totesi."* Tässä "vivahtava" on mielestäni nähtävä ääri-ilmauksen kaltaisena, joka korostaa sitä, kuinka kaukana lakosta oltiin. Samoin *"niin hyvin kuin taitaa"* vie huomion siitä, että kyseessä on keskustelu siitä, hoitaako henkilökunta esitykset vai ei. Vastuullisuutta lisää Valkaman toteamus yleisön tärkeydestä ja arvostuksesta: tulkintani on, että tämän lehtikirjoituksen kohdeyleisönä pidetään nimenomaan Oopperassa käyviä, joita tällä kommentilla puhutellaan ja suostutellaan henkilökunnan puolelle.

Artikkelissa "Ooppera odottaa pelastajaa" (25.2.) henkilöstön korkea ammattietiikka tuodaan uudelleen esiin: *"Kriisistä huolimatta Oopperan näytökset on vedetty kunniallisesti läpi. Tasosta ei ole tingitty. Henkilöstön ammattilypeys on ollut kovempaa kuin johtoa kohtaan koettu kauna."* Tätä todistaa myös laulaja Tuija Knihtilän lausunto: *"Pyrin vain keskittymään omaan työhöni mahdollisimman hyvin"*. Henkilöstön halu tehdä työnsä mahdollisimman hyvin ikään kuin tuottaa korkeatasoisen esimerkin siitä, miten Oopperassa pitäisi toimia, ja näyttää toisaalta riitaisat johtajat erityisen epäammattimaisina. Myös henkilöstön lausunnot saavat parempaa uskottavuutta siitä, että heidät tuotetaan eettisesti ja taidollisesti korkeatasoisina.

4.2.4.1 Henkilöstön turvattomuus

Jos Oopperan henkilökunta tuotetaan niin tasokkaina ammatilaisia kuin mitä edellä olen esittänyt, johtajien epäpätevyyskuvaa tukee se, että heidän toimiensa kautta henkilökunnalle nähdään koituvan epävarmuutta ja työelämän turvattomuutta. Esimerkkinä tästä käy lainaus artikkelista "Mikko on paras, Mikko takas!" (17.2.): *"Henkilöstöryhmien edustajat valittivat yksimielisesti siitä, että tieto ei kulje johdon ja henkilökunnan välillä. 'Saamme lukea johdon tekemistä ratkaisuihin lehdistä', Valkama ihmetteli."* Me-muoto ja yksimielisyys luovat ilmiöstä koko Oopperan kaikkia jäseniä koskevan epäkohdan, jonka todellisuudesta Valkaman esimerkki vakuuttaa. Myöhemmin samassa artikkelissa sanotaan myös seuraavaa: *"Niihin [uusiin suunnitelmiin] henkilöstöryhmien edustajilla ei ollut tässä vaiheessa mitään sanottavaa, sillä orkesteriyhdistyksen puheenjohtajan Patrik Stenströmin mukaan henkilökunta on pidetty*

informaatiopimennossa.” Jälleen esimerkki vakuuttaa siitä, että henkilökuntaa ei Oopperassa kohdella asianmukaisesti. Nimellä esitetty lainaus lisää viimeisen väitteen uskottavuutta, ja informaatiopiminto on itsessään ääri-ilmauksen omainen siten, että epäselväksi ei jää enää se onko henkilökunnalta pimitetty informaatiota vai ei, ainoastaan pimittämisen asteesta voidaan keskustella.

Franck kritisoi johtajien tekemiä ratkaisuja sellaisiksi, että niiden ansiosta Oopperan ja sen henkilökunnan tulevaisuus muuttuu epävarmaksi. Esimerkiksi hallintojohtaja Kaurasen esittämästä uudesta viikkomallista Franck sanoo, ettei sen *”vaikutuksia tiedetä kuin summittaisesti”*. Franck ei myöskään tiedä *”millaisia suunnitelmia tehdään taas vuoden päästä. Millainen kaniini nykäistään hatusta.”* Mielikuva johtajien tekemistä päätöksistä on se, että ne tehdään huonon pohjatyon jälkeen tai täysin sattumanvaraisesti. Kaniinivertauksen tulkitseen niin, että Franckin mielestä johdolta voi tulla mitä tahansa. Vertauskuvallinen esittämistapa on kuitenkin retorisesti tehokkaampi tapa esittää asia. (Franck erosi protestina oopperan johdolle, 15.2.)

Artikkelissa *”Ooppera odottaa pelastajaa”* (25.2.) turvattomuusteemaa käsitellään enemmänkin, esimerkiksi *”henkilökuntaa epätietoisuus päätöksistä rassaa”*. Orkesterin luottamusmies Sami Koivukangas sanoo, että *”Vaikutusmahdollisuudet ovat nolla. Tämä on toivoton tilanne”*, ja baletin luottamusmies Jouka Valkama *”Henkilökunnan kanssa ei käydä mitään neuvotteluja. Asioita [aloitteita ym.] ei viedä eteenpäin, vaan ne jäävät lojumaan.”* Syntyvä mielikuva on se, että johto eristää henkilökunnan kaikesta päätöksenteosta, jolloin nämä ovat työsuhteessaan ilman hallintaa omaan elämäänsä. Puhe on jälleen tosiasiapuhetta, jota kuorruttavat ääri-ilmaukset *”nolla”* ja *”ei mitään”*. Vaikutelma henkilökuntaa huomioimattomasta johtamisesta vahvistuu.

4.2.5 Jotain hyvääkin

Hahmottaaksemme sen kokonaiskuvan, jota osapuolista teksteissä luodaan, on mielestäni paikallaan perehtyä myös edellä esitellyistä poikkeaviin näkökulmiin, joita teksteistä on löydettävissä. Niitä ei kuitenkaan ole paljon; vain neljässä artikkelissa 19:stä sanotaan johtajista

jotakin myönteistä, pääosin liittyen taloudellisten tappioiden paikkaamiseen luopumalla kuukauden palkasta, kun muu henkilökunta lomautetaan kahdeksi kuukaudeksi. Siitä huolimatta nämäkin kirjoitukset vaikuttavat kokonaiskuvaan, joten käsittelen niitä seuraavaksi.

Johtoryhmän luopuminen kuukauden palkoista kerrotaan Helsingin Sanomissa kolmen päivän ”jatkokertomuksena”. 20. helmikuuta artikkelissa ”Korhonen osallistuu oopperan säästötalkoisiin” kerrotaan Oopperan hallituksen suosituksesta, että Oopperan johtajat osallistuisivat henkilökunnan lomautuksiin kuukauden bruttopalkalla. Kaikki johtajat ovat Oopperaan määräaikaaisessa työsuhteessa, joten lain mukaan heidän osallistumisensa on vapaaehtoista. Hallituksen puheenjohtaja Seppo Tiitinen sanoo artikkelissa: *”Lähtökohta on se, että määräaikaiset eivät osallistu lomautuksiin. Mutta pääjohtaja ilmoitti heti lomautuksesta päätettyämme, että johtajisto tulee osallistumaan näihin yhteisiin säästötalkoisiin.”* Myös myöhemmin artikkelissa asia otetaan vielä esiin: *”Korhonen on itse ilmoittanut osallistumishalunsa.”*

Korhonen ja hallintojohtaja Kauranen ovat kaikessa muussa mustamaalaavassa kirjoittelussa olleet jollain tapaa poissa olevia hahmoja, kommenttien kohteita mutta eivät aktiivisia osallistujia tai edes puolustautujia. Siksi yllättäen Korhosen esittäminen aktiivisena toimijana ainakin näennäisesti omien intressien vastaisessa rehdissä teossa on voimakas kontrasti muuhun aineistoon. Pääjohtajan aktiivisuus näkyy tekstissä siinä, että hän ilmoitti ”heti”, on ”itse” ilmoittanut ja hänellä on nimenomaan ”halu” osallistua. Lisäksi huomattavaa on Tiitisen sanavalinta ”yhteiset säästötalkoot”. Huolimatta henkilökunnan mielenilmauksista ja haukuista, pääjohtaja on ainakin Tiitisen mukaan halunnut tuottaa koko talon väen samassa veneessä olevaksi yhteisöksi, jolla on talkoohenkeä. Tämä saattaa olla tyypillistä yhteisöllisyyttä rakentavan johtajan retoriikkaa, mutta on samalla myös merkki siitä, että Korhonen ei ole lähdössä mukaan osapuolten mustamaalaukseen. Sen tyyppistä kommentointia ei kummaltakaan kiistanalaiselta johtajalta ole koko aikana joko kuultu tai päässyt Helsingin Sanomiin asti julkaistavaksi.

Toinen osa palkkoja koskevaa kirjoitussarjaa julkaistiin helmikuun 21. päivä nimellä ”Lähes koko oopperajohto lupasi luopua kuukauden palkasta”. Tekstissä kerrotaan, että *”ainakin viisi*

johtajaa” lupasi luopua palkastaan, pääjohtaja Korhonen kertoo, että *”Johtoryhmän kokouksessa sain käsityksen, että kaikki noudattavat suositusta ja luopuvat kuukauden palkasta”* ja *”hallintojohtaja Pekka Kaurasen tiedon mukaan viisi johtajaa noudattaa suositusta ja kuudes harkitsee vielä asiaa”*. Mielenkiintoista tässä on se, että kuudes johtaja jonka osallistumisesta ei ole varmuutta, on Mikko Franck, mutta sitä ei artikkelissa mainita, vaan asia selviää vasta seuraavan päivän lehdestä. Jäin pohtimaan, eikö kirjoittaja tiennyt sitä, vai oliko asian kertomatta jättäminen tarkoituksellista. Periaatteessa se, ettei nimeä kerrota, on valinta, joka ylläpitää tiettyä mielikuvaa Franckista. Tällaisessa tilanteessahan olisi julkisuuskuvalle melko tuhoisaa päättää pitää palkkansa ja olla osallistumatta *”yhteisiin säästötalkoisiin”*.

Myöhemmin artikkelissa puhutaan siitä, kuinka hallituksen mielestä johtajilta riittää kuukauden bruttopalkan menestys, joka rahamääräisesti kuulemma vastaa muuhun henkilöstöön kuuluvan kahden kuukauden palkanmenetystä. Pääjohtajan kommentti siihen on kiistävää. *”Niinkö sanoivat, voi hyvänen aika”, Korhonen sanoo. ”He ovat varmaan ajatelleet, että johtajat ovat kuitenkin töissä myös lomautuksen aikana, toisin kuin lomautettu henkilökunta. Täällä on asioita, joita täytyy hoitaa koko ajan.”* Korhosen ensimmäinen hämmästynyt kommentti kumoaa esitetyn väitteen älyttömänä. Päivittely on tietynlainen metafora, jolla tuotetaan mielikuva esitetyn väitteen päättömyydestä, esittämättä kuitenkaan minkäänlaista argumenttia sitä vastaan. Korhonen välttyy näin kommentoimasta palkka-asiaa suoraan, mutta onnistuu kuitenkin luomaan sen kuvan, etteivät heidän palkkansa ole mitenkään kohtuuttoman suuret Oopperan talousvaikeudet huomioon ottaen. Jatkokommentti taas tuottaa johtajat ahkerina ja vastuuntuntoisina työntekijöinä, jotka ovat töissä huolimatta siitä, ettei palkkaa tule.

Artikkelin loppupuolella Korhonen saa myös tilaisuuden esiintyä hyvin uutisten tuojana: *”Korhonen muistuttaa myös, että lomautuksista ilmoitettiin henkilöstölle mahdollisimman aikaisin, jotta ihmiset voivat liittyä työttömyyskassoihin ja saada työttömyyskorvausta.”* Tässä Korhonen esittää johdon henkilöstönsä parasta ajattelevina ja huomioon ottavina. Missään muussa aineistoni artikkelissa kukaan ei ole kiitellyt johtoa tämän asian huomioimisesta. Jos sanottua alkaa pilkkoa, esimerkiksi *”mahdollisimman aikaisin”* ei kuitenkaan välttämättä ole niin positiivinen kuin miltä se ensisilmäyksellä näyttää. Mikä on johdon näkökulmasta mahdollisimman aikaisin? Onko se silloin kun asia on päätetty ehdottomalla varmuudella vai jo

se kun asia on ensi kerran tullut esiin? Riittääkö se aika henkilöstölle? Itse asia on peitelty kauniin retoriikan alle. Työttömyyskassoihin liittyminen taas nähdään tässä ongelmat ratkaisevana helppona asiana, joka mielestäni on yksinkertaistus: oikean työttömyyskassan löytäminen ja byrokratian kanssa taistelevien pienen korvauksen tähden tuskin on parin minuutin juttu jonka hoitaa lounastauolla.

Kirjoitus loppuu Korhosen talouskatsaukseen: ”Korhosen mukaan käänös parempaan tapahtui syksyllä. *’Vielä keväällä 2006 jouduimme alennuskampanjoihin odotettua heikomman myynnin vuoksi. Mutta syksyllä täyttöaste oli jo lähes 80 prosenttia ilman alennuksia, ja tämän kevään näytökset on jo nyt varattu yli 80-prosenttisesti.*’ Korhosen mukaan tilanne on nyt parantunut niin, että hallintojohtaja Pekka Kaurasen kaavailemia näytösten vähentämisiä 20 prosentilla ei tarvitse toteuttaa täysmääräisesti. *Tämän hetken suunnitelmissa näytökset vähenevät 16 prosentilla.*”

Ensi näkemältä nämä vaikuttavat hyviltä uutisilta. Korhonen luo tehokkaan johtajan imagoa paitsi esittelemällä näennäisesti hyviä tuloksia, myös käyttämällä johtajalle ammatillisesti sopivaa retoriikkaa, joka sisältää prosenttilukuja ja taloussanastoa. Uutiset saattavat kuitenkin olla lähinnä kauniiksi muotoiltuja lauseita jotka eivät kuitenkaan sisällä mitään kovin kuvaavaa. Mikä on ollut kevään 2006 odotettu myynti? Jos se on ollut 90 prosenttia ja on jäänyt 80 prosenttiin, nykytilanteessa parannusta ei ole syntynyt kuin näennäisesti. Lähes 80 prosenttia voi olla käytännössä mitä tahansa yli 70 prosentin, ja yli 80-prosenttinen täyttöaste on mitä tahansa enemmän kuin 80,00 prosenttia. Asiaa tuntemattomille sitä paitsi tuon tason täyttöaste ei kerro mitään. Jos johtaja luo mielikuvan että se on hyvä, täytyy lukijan silloin luottaa siihen. Suunnitelma näytösten vähentämisen vähentämisestä 4 prosenttiyksiköllä ei sekään ole kovin merkittävä parannus, jos ajattelee, että henkilökunta on täysin koko vähentämisajatusta vastaan. Kuulostaa kuitenkin edistysaskelelta, jos johtaja voi ilmoittaa asian näin päin, eikä niin, että Ooppera vähentää näytöksiä 16 prosenttia.

Sarjan kolmas kirjoitus 22. helmikuuta on otsikoitu ”Myös Mikko Franck luovuttaa oopperassa kuukauden palkan”. Franck sai siis aiheesta oman otsikon, henkilökohtaisen esiin noston, vaikka koko muu johtajisto tekee saman. Näkisin tämän edelleen jonkinlaisena Franckin puolesta

puhumisena. Artikkelissa Franck sanoo: *"Noudatan hallituksen ja hallintoneuvoston suositusta. Kahden kuukauden palkanmenetyskin olisi sopinut minulle. Mutta en lähde eri linjalle muun johtajiston kanssa"*, sekä *"On selkeää, että palkan luovutus koskee myös minua. Vaikka en ollutkaan organisaatiossa, kun lomautuksiin johtanut tilanne on syntynyt."* Franck esittää itsensä epäitsekään sanoessaan, että olisi voinut luopua enemmästäkin, mutta myös lojaalina muulle johtajistolle. Tämä on mielestäni vähän ristiriitaista ottaen huomioon kärjistyneen tilanteen Franckin ja kahden muun johtajan välillä. Omien intressien vastaista uhrautumista korostaa myös se, että Franck haluaa osallistua "rangaistukseen", vaikkei olekaan syyllinen tilanteeseen. Lisäksi tosiasiassanasto *"on selkeää"* kertoo implisiittisesti, ettei Franck koskaan harkinnutkaan mitään muuta.

Artikkelissa huomautetaan, että *"Franckin suostumisesta oli vielä eilen epäselvyyttä, koska häneltä oli pyydetty ilmoitusta 'kevään aikana'"*. Tätä ei kuitenkaan edellisenä päivänä syystä tai toisesta kerrottu lukijoille.

Ainoa kerta, kun jompikumpi johtajista edes jollain tapaa puolustautuu - tai saa tilaisuuden puolustautua - heitä kohtaan esitettyihin syytöksiin, on artikkelissa "Oopperan väki tyrmistyi Franckin erosta" (15.2.). Artikkelin lopussa mainitaan, ettei Korhonen halua kommentoida asioihin mitään, ja lainataan häntä: *"Asiat, joita oopperassa nyt tehdään, eivät ole yksinkertaisia. Miten tehdä hyvää oopperaa kustannustehokkaaksi [-sti?], on vaikea tehtävä."* Korhonen ei suoraan puolustaudu syytöksiin, mutta hänen lausuntonsa sisältää kuitenkin ajatuksen siitä, että ulkopuoliset eivät ymmärrä heidän tilannettaan eivätkä ehkä siksi ole arvostelukykyisiä.

Vielä viimeinen Korhoselle myönteiseksi luettava kommentti löytyy artikkelista "Oopperan peli pitää viheltää poikki" (24.2.), jossa muutoin Oopperan nykytila tuomitaan täysin. Siinä viitataan Oopperan historiaan kertomalla, että *"pääjohtaja Korhoselle myönnettiin suurella yksimielisyydellä uusi kausi oopperan johdossa."* Korhosen on täytynyt siis joskus tehdä jotain oikeinkin, jos hänen johtajuutensa jatkosta on vallinnut *"suuri yksimielisyys"*. Aihetta ei artikkelissa sen kummemmin kuitenkaan tarkenneta.

Jos johtajat, etenkin Korhonen, ovat saaneet jotain positiivistakin huomiota Helsingin Sanomissa, vertailun vuoksi on hyvä ottaa esiin myös positiivisen yleiskuvan vastaiset äänenpainot Mikko Franckista. Niitä en nimittäin aineistosta onnistunut löytämään kuin yhden, niin yksituumaista on Franckin luominen ”hyvänä” tässä vastakkainasettelussa. Artikkelissa ”Franckille etsitään seuraajaa pikavauhtia” (23.2.) pohditaan Kansallisoopperan ylikapellimestarin valintakriteerejä, ja tekstin seassa on lause ”*Kuuluisuus-kriteerin Franck nuoresta iästään huolimatta täyttää, ja se on tehnyt hänet myös kallispalkkaiseksi.*” Kallispalkkaisuus on nähtävä negatiivisena asiana, sillä ”*kallis*” kai sitä yleensäkin on, ja ”-*palkkaisuus*” esimerkiksi ”hyvätuloisen” sijaan viittaa työnantajan näkökulmaan. Koska aiheeseen ei sen koommin koko aineistossa kajota, tämä irtokommentti on mielestäni jokseenkin hämmäntävä. Se on ehkä nähtävä Franckin vastaisena, mutta sen irtolaisuus ei edes nosta Franckin palkkausta omaksi aiheekseen, joten en näe sitä muuna kuin mahdollisena roskana Franckin muuten puhtoisessa ammattilaiskuvassa.

4.2.6 Valta ja sen puute

Eräs teksteissä selkeästi erottuva teema johtajien työhön ja keskinäiseen suhteeseen liittyen on valtakysymys. Oletan itse, ja nähdäkseni artikkelien kirjoittajat olettavat, että Oopperassa pääjohtaja Korhosella pitäisi olla enemmän hallinnollista valtaa kuin hallintojohtaja Kaurasella. Tämä näkyy erilaisina ihmettelynä ja kyseenalaistuksina, kun toimittajat raportoivat valtakamppailuja ja vallan siirtymistä Kauraselle. Muutoinkin Oopperan valtasuhteet näyttäytyvät teksteissä hyvin epäselvinä ja jopa kaoottisina.

Toisaalta valtapuheissa käsitellään johtajien keskinäistä vallan jakautumista ja jonkinlaista kilpailua vallasta, toisaalta valta-asetelmaa katsellaan ulkoa päin, henkilökunnan ja muiden sidosryhmien näkökulmasta, ihmetellen sen epäselvyyttä. Räikein esimerkki ensimmäisestä löytyy artikkelista ”Ooppera odottaa pelastajaa” (25.2.), jossa kirjoitetaan: ”*Kaurasen väitetään napanneen kaiken vallan heikolta Korhoselta.*” Passiivimuotoinen ”*väitetään*” antaa ymmärtää, että tieto on jonkinlaista sisäpiiritietoa tai jonkun itse havaitsemaa, vaikkakin kyse on vain väitteestä. ”*Nappaaminen*” taas on salaa ja luvatta ottamista, joka korostaa Kaurasen teon vääryyttä. On ehkä hieman kyseenalaista väittää, että Kauranen olisi todella onnistunut ottamaan ”*kaiken vallan*”, mutta siihen lisättynä Korhosen melko henkilökohtaisuuksiin menevä kuvaus

”heikko” tuottaa mielikuvan tilanteesta, jossa Korhonen on vain marionetti tai vanhuudenhöperö hallitsija, jolla ei todellisuudessa ole mitään sanottavaa asioihin. Tämä voitaisiin hyvin nähdä myös osana epäpätevyyskeskustelua. Suorasta valtataistelusta taas kertoo toinen kappale samassa artikkelissa: *”Oopperan väki kertoo, miten pääjohtaja Korhonen ja hallintojohtaja Kauranen jakavat työt: kun ensin on sovittu jotain Korhosen kanssa, seuraavaksi Kauranen sen tyrmää. Mihinkään ei voi luottaa, kun johtajat käyvät omaa valtataisteluaan, mutistaan.”*

Todistajalausunto siitä, kuinka johtajat ”jakavat työt” antaa ymmärtää, että tämä on jokapäiväinen käytäntö, vaikkei se ehkä aivan pidäkään paikkaansa. Johtajien keskinäinen nokittelu ja valtataistelu vaikuttavat haittaavan jo Oopperan henkilökunnan työtä. ”Mihinkään” ei voi enää luottaa.

Toisissa teksteissä pääjohtaja Korhosen nähdään itse enemmän tai vähemmän vapaaehtoisesti luopuneen vallastaan. Esimerkiksi artikkelissa ”Franck erosi protestina oopperan johdolle” (15.2.) Franck itse kommentoi: *”Hallintojohtaja on ottanut itselleen päätäntävaltaa asioissa, jotka kuuluvat pääjohtajalle ja joihin hänellä ei ole kompetenssia. Pääjohtaja on jäänyt seuraamaan sivusta eikä johda taloa.”* Hallintojohtaja on tässä aktiivinen, valtaa kahmiva osapuoli joka ei välitä taidollisista puutteistaan, ja pääjohtaja on passiivinen taustahahmo, jonka valinta on se, ettei hän pidä kiinni asemastaan. Artikkelissa ”Oopperan väki tyrmistyi Franckin erosta” (15.2.) taas asia nähdään hieman toiselta kantilta: *”Franckin ja monen muun oopperalaisen mukaan pääjohtaja Korhonen on menettänyt talouskriisissä valtaansa, ja valtatyhjiön on täyttänyt hallintojohtaja Kauranen. Esimerkkinä tästä pidetään tammikuussa lähetettyä tiedotetta, jonka allekirjoittivat vain Kauranen ja hallituksen puheenjohtaja Seppo Tiitinen.”* Mainittujen ”silminnäkijähavaintojen” mukaan Korhonen siis ensin menetti kriisitilanteen vuoksi valtaansa, ja vasta ”valtatyhjiön” synnyttyä tuli Kauranen ja täytti sen. Tässä siis toimittaja ei esitä Kaurasen tarkoituksellisesti syrjäyttäneen Korhosta, vaan hän on ikään kuin ”imeytynyt tyhjiöön”, koska jonkun kai valta pitää ottaa. Lausumassa jää hyvin epäselväksi se, mikä talouskriisissä varsinaisesti aiheutti sen, että Korhonen menetti valtaansa. Epämääräistä luonnonmullistuksen kaltaista kriisiä on helppo syyttää asiasta, vaikka yhtä hyvin se olisi voinut aiheuttaa myös Korhosen vallan vahvistumista. Jälkimmäinen lause taas vahvistaa esimerkin voimin mielikuvaa Korhosen marionetin asemasta.

Toisissa kuvauksissa valta-asetelmaa katsellaan ulkoa päin ihmetellen, kuka Oopperassa oikeastaan johtaa. Tämän huomaa esimerkiksi Mikko Franck: *"Hänen [Franck] mukaansa oopperan valtasuhteet ovat epäselvät."* (Oopperan johto voi mennä uusiksi, 16.2.) Artikkelissa "Opetusministeriön vaikea tehtävä" (16.2.) asia otetaan esille epäsuoremminkin: *"Opetusministeriö tulee pitämään [hallituksen] puheenjohtajan ensisijaisena valintakriteerinä valmiutta edelleen selkiyttää oopperan valta- ja vastuusuhteita"* sekä *"Nykyisinkin valta ja vastuu ovat periaatteessa pääjohtajalla, mutta talouskriisissä taloudesta vastaavan hallintojohtajan rooli kasvaa helposti niin suureksi, että henkilökunnan on vaikea enää erottaa, kuka taloa johtaa ja ketä pitää totella."* Ensimmäisessä katkelmassa oletama on se, että Oopperan valta- ja vastuusuhteet ovat epäselvät, jos niitä pitää selkiyttää. Toisessa taas taustoitetaan hieman sitä, miksi valta olisi siirtynyt Kauraselle, ja huomioidaan henkilökunnan näkökulmasta se hankala tilanne, ettei heille ole selvää, keneltä käskyjä otetaan vastaan. Vallanjako ei siis ole enää organisaatiokaavion mukainen, mikä on laskettava pääjohtajan heikkouden osoitukseksi.

4.2.7 Historiallinen konteksti

Näkökulmavalintani aiheeseen on sellainen, että en juurikaan huomioi aineistoni käsittelyssä sen historiallista kontekstia. Tämä on helposti perusteltavissa, kun katsotaan aineistoa. Huolimatta siitä, että Oopperan historia - kuten olen sitä käsittelevässä jaksossa esittänyt - on täynnä eriasteisia johtajuuskriisejä talousvaikeuksilla maustettuina, aineistoni artikkelien kirjoittajat eivät niitä huomioi teksteissään. Sen sijaan Oopperan tilanne nähdään jonkinlaisena ainutlaatuisena ongelmien kulminaationa, erityisenä draamana ja kriisimäisenä, kuten kappaleessa 4.2.1 esitin, eikä sitä osata tai haluta ottaa niin, että "on näistä ennenkin selvitty".

Menneet ongelmat huomioidaan vain kolmessa artikkelissa koko aineistossa. Huomionarvoista on se, että aineiston artikkeleista viisi on kirjoittanut Hannu-Ilari Lampila, jonka laajan Kansallisoopperan historiaa käsittelevän teoksen pohjalta olen kirjoittanut historiasta tähän tutkielmaan. Lampila ei kuitenkaan omissa artikkeleissaan kertaakaan viittaa Oopperan menneisyyteen.

Oopperan menneisyys ohitetaan yleensä nopeasti muutamalla sanalla, esimerkiksi "[...] siirtää valtaa oopperan kriiseihin tympääntyneelle opetusministeriölle" (Oopperan johto voi mennä uusiksi, 16.2.), "nykyisinkin oopperassa kolisee koko ajan" (Raiskinen takaisin! 16.2.), "Kansallisoopperan kohtaloksi näyttää koituvan se, että suuri taidelaitos ajautuu säännöllisin väliajoin sisäiseen kriisiin" ja "päättös [hallintojohtajan lyhennetystä jatkosopimuksesta] onkin nähtävä myös kannanottona menneeseen" (Oopperan peli pitää viheltää poikki, 24.2.). Hieman runsaammin historiaa käsittelee ainoastaan lyhyt kirjoitus "Raiskinen takaisin!", jossa kolmella lauseella kerrotaan Juhani Raiskisen menestyksekkäistä kausista Oopperan johdossa.

4.2.8 Toimittajien rooli

Vaikka haastateltavien puheet esitettäisiinkin suorina lainauksina, viimekädessä on kuitenkin toimittajien valinta, mitkä puheenvuorot, aiheet ja sanavalinnat pääsevät painetuksi sanaksi. Analyysin myötä on käynyt selväksi, että toimittajat ovat asettuneet Oopperan asiassa henkilökunnan ja Mikko Franckin puolelle pääjohtaja Korhosta ja hallintojohtaja Kaurasta vastaan. Valintojensa kautta heillä on suuri vaikutusvalta julkiseen mielipiteeseen tämän tapauksen tiimoilta.

Lisäksi toimittajat ovat halunneet ottaa Oopperan asiaan "tietäjän" roolin. Monissa artikkeleissa toimittajat puhuvat ikään kuin omalla suullaan tosiasiapuhetta siitä, miten asioiden pitäisi olla. He tuntuvat tietävän Oopperan asiat paremmin kuin siellä työskentelevä johto, ja joskus jopa esiintyvät, kuin olisivat jo pidemmän aikaa ihmetelleet jotakin epäkohtaa.

Johtajien työtä toimittajat kommentoivat artikkeleissa esimerkiksi seuraavasti:

"Opetusministeriön onkin korkea aika toimia, sillä se on sallinut kumman löysän hallintokulttuurin kukoistaa laitoksessa, jonka pyörittämiseen tarvitaan julkista rahaa yhtä paljon kuin on koko julkinen tuki kaikille Suomen lukuisille kunnallisille teattereille yhteensä." ja *"Oopperan johtojärjestelmä on yksinkertaisesti liian kauan ollut haavoittuva."*

(Opetusministeriön vaikea tehtävä, 16.2.). Ensimmäisessä esimerkissä "korkea aika" antaa ymmärtää, että opetusministeriö ei ole ajoissa tajunnut asiaa, jonka vakavuuden toimittaja kuitenkin ymmärtää. Kirjoittaja on vielä halunnut lisätä asian vakavuutta rinnastamalla Oopperan

taloudellisen suuruuden suureen määrään "vastaavia" instituutioita: ikään kuin olisi yhtä leväperäistä johtaa kaikkia pieniä teattereita yhtä löysästi, jos niissä pyöritettävä rahamäärä on samansuuruinen. "Kumman löysä" viittaa myös siihen, että toimittaja ihmettelee asiaa jonka todellista tolaa ne ihmiset eivät ole tajunneet, joiden pitäisi olla asiantuntijoita. Samaan sarjaan, toimittajan paremmin-tietämiseen, menee myös asian vakavuutta painottava ilmaus "yksinkertaisesti liian kauan".

Toimittajat haluavat myös esittää painavia näkemyksiä Oopperan muusta toiminnasta. "Voidaan sanoa, että ooppera tuottaa nyt sadan prosentin tuella vain 75–80 prosenttia aiempien vuosien tuotannosta. Sitä ei voi pitää hyvänä tuloksena." (Raiskinen takaisin! 16.2.) "Kansallisooppera on niin merkittävä taidelaitos, ettei sen taiteellinen taantuminen ole millään muotoa hyväksyttävää." (Oopperan peli pitää viheltää poikki, 24.2.) Kuten edellä, myös näissä esimerkeissä toimittaja tietää paremmin, mutta myös esittää omia mielipiteitään. Mielipiteet on kuitenkin esitetty tosiasioiden kaltaisina, ja esimerkiksi passiivia käyttämällä häivytetty se, kuka ei voi pitää jotain hyvänä tuloksena tai hyväksyttävänä, toisin sanoen esitetty asia yleistiedon kaltaisena. Näin mielipiteiden painoarvo lukijan mielipiteisiin vaikuttamisessa kasvaa.

Teksteissä on nähtävissä myös paljon normatiivisuutta, ohjeita siitä, kuinka asioiden pitäisi olla. "Mutta selvää on, että jostakin olisi löydettävä uusia 'raiskisia' [Juhani Raiskinen menestyi pääjohtajana] johtamaan Suomen suurinta taidelaitosta.", "Kansallisooppera on saatava ohjatuksi oikealle väylälle." (Raiskinen takaisin! 16.2.) "Oopperan tapaisessa taidelaitoksessa tulee päteä samojen sääntöjen kuin muissakin yhteisöissä. Johdon pitää pystyä keskustelemaan keskenään ja sopimaan asioista. Henkilöstön taas tulee saada tietää riittävän ajoissa, mitä tehdään ja miksi tehdään. Kiistan sattuessa on pystyttävä neuvottelemaan ja ennen kaikkea sopimaan." (Oopperan peli pitää viheltää poikki, 24.2.) Väitteet ovat niin naturalistisia ja näennäisesti järkeviä, ettei niitä vastaan ole helppo keksiä argumentteja. Argumentoimalla, että näin pitäisi toimia, toimittaja oikeastaan tulee sanoneeksi, ettei nykyään niin tehdä, ja koska ajatukset ovat niin itsestään selviä (tietenkin kiistan sattuessa pitäisi pystyä sopimaan!), jollain muulla tavalla toimiva johto näyttäytyy epäasiallisena. Viisaiden neuvojen antajana esiintyminen taas nostaa toimittajien uskottavuutta.

Edellä mainittujen tekstien taustalla lienee pyrkimys luoda toimittajat uskottaviksi asiantuntijoiksi. Sanomalehtien ja muun uutismedian, ja sitä kautta toimittajien, toiminnan jatkuvuus edellyttää, että yleisö pitää niiden välittämää sanomaa uskottavana (Chen & Meindl, 1991). Siksi toimittajille saattaa olla edullista luoda itsensä vähän muita viisaammiksi.

4.2.9 Yhteenveto

Aineiston analyysin perusteella vaikuttaa siltä, että Helsingin Sanomien toimittajat ovat halunneet alusta asti järjestelmällisesti luoda lukijoille selkeästi kahtiajakautuneen kentän Oopperan tuolloisissa tapahtumissa. Jako ”hyviin” ja ”pahoihin” on hyvin mustavalkoinen: johtajat Erkki Korhonen ja Pekka Kauranen nähdään epäammattimaisina, riidanhaluisina ja pätemättöminä epäonnistujina, jotka vain sotkevat Oopperan asioita, kun taas Mikko Franck ja muu henkilökunta kuvataan pätevinä, lahjakkaina ja tunnollisina työntekijöinä, jotka ovat joutuneet Korhosen ja Kaurasen toiminnan uhreiksi. Aineiston perusteella ei voi päätellä toimittajien motiivia tällaisen kuvan tuottamiseen.

Yleisyytensä vuoksi rohkenen nimittää tätä koko aineiston lävistävää mustamaalaavaa näkökulmaa *epäpätevyysdiskurssiksi*. Sen puitteissa johtajien kimppuun käydään monesta ilmansuunnasta. Heidät kuvataan niin lahjoiltaan kuin riidanhaluisilta luonteiltaankin kelvottomiksi ja epäkypsiksi, työnsä huonosti hoitaneiksi uhkiksi talon taiteelliselle tasolle ja henkilöiksi, jotka eivät nauti sen enempää henkilökuntansa, johtajakollegansa kuin talon hallituksenkaan luottamusta. Tilanteen vakavuutta korostetaan äärimmäisin sanavalinnoin. Lisäksi johtajia kritisoiva vastapuoli käyttää sanan säilää toimittajien luoman korkean puhujastatuksen suojasta. Johtajien omat kannat asioihin eivät saa kuuluvuutta, joten on melko mahdotonta luoda käsitystä heidän näkökulmastaan tilanteeseen. Toisen näkökulman puutteessa lukijoiden käsitys muodostunee toimittajien sanavalintoja mukaillen ”kriisiksi” ja ”draamaksi”.

Johtajien vastavoima, kapellimestari Mikko Franck, sen sijaan kuvataan sellaisen merkityssysteemin kautta, jota kutsun *pyhimysdiskurssiksi*. Tämä ”hyvien” edustaja pahoja johtajia vastaan kuvataan pyyteettömänä uhrautujana, jolla on korkea työmoraali ja omasta paremmuudestaan katsellen varaa arvostella muita. Hän on lahjakas huippuammattilainen, pidetty,

ja jollain tapaa täysin ylivertainen verrattuna vastustajiinsa. Tällä kertaa kuitenkin pyhimyksen näyttää käyvän huonosti ”pahisten” käsissä.

Valta-asemien ja -kamppailun kuvaus luo omalta osaltaan kuvaa Oopperan kaoottisesta tilanteesta. Vaikuttaa siltä, että johtajat itse, henkilökunnasta ja muista sidosryhmistä puhumattakaan, eivät tiedä, kuka taloa varsinaisesti johtaa ja millä perusteella. Myöskään valtaa koskevissa teksteissä johtajia ei nähdä mitenkään imartelevassa valossa.

Jos artikkeleihin olisi tuotu historiallista näkökulmaa, yleisö olisi ehkä osannut sijoittaa tapahtumat kontekstiin, jossa tämän kaltaisia asioita tapahtuu aina silloin tällöin ja niistä selvittää. Sen sijaan toimittajat ovat tehneet melko selkeän valinnan olla mainitsematta aiemmista käänteistä mitään, vaikka todistettavasti ainakin Hannu-Ilari Lampila on hyvin selvillä Oopperan historiasta. Tässä kohtaa se, mitä *ei* sanota näyttelee mielestäni lähes yhtä tärkeää roolia kuin se, mitä sanotaan.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähdin tutkimukseni tekoon melko sinisilmäisesti, perehtymättä tutkimusaineiston aihepiiriin etukäteen tai tietämättä juuri mitään aikaisemmasta tutkimuksesta koskien lehdistön toimintatapoja. Nyt loppusuoralla vaikuttaa siltä, että onnistuin itse asiassa osumaan melkoiseen kultasuoneen, jos haluan todistella monen lukemani journalismitutkimuksen yleistettävyyttä. Tämän voi havaita ensinnäkin käsiteltävien artikkelien raameista: uutinen tapahtuu instituutiossa (vrt. Croteau & Hoynes, 2003), kohde aiheuttaa uhkan yhteiskuntajärjestykselle mullistamalla kansallisen laitoksen vallanjakoa ja toimintatapoja (vrt. Krefting, 2002) ja sen uutisointi rakennetaan irralleen melko ilmiselvästä historiallisesta kehyksestään (vrt. Fairclough, 1997). Artikkelit myös sisältävät runsaasti sellaisia uutisjuttujen piirteitä, joita tutkijat ovat pystyneet osoittamaan tyypillisiksi: esimerkiksi toimittajat ennustavat jonkun johtajan lähtölaskennan alkaneen, mikä tapahtuikin myöhemmin samana vuonna (vrt. Tienari, Vaara & Kuronen, 2006).

Vastoin yleistä ajatusta lehdistön tavoitteesta olla ”objektiivinen”, käsittelemässäni Kansallisoopperan tapauksessa käy selväksi, että Helsingin Sanomat on ottanut määrätietoisesti puolensa. Kuten myös aikaisempaan tutkimukseen perehtyminen osoittaa, lehdistön objektiivisuus on itse asiassa melkoista harhaa, ja ehkä jopa epäolennaista. Toimittajat toimivat aineistossani tulkitsijoina ja näkökulmaajina, jollaisina esimerkiksi James Carey heidät mieluiten näkee (Mörä, 2004). Toisaalta toimittajilla on melkoinen valta-asema suhteessa juttujen kohteisiin. Kyseisessä tapauksessa he ovat päässeet valitsemaan kenen puolelle asettuvat, ”kenen lauluja laulavat”, ja kenen näkökulma välittyy suurelle yleisölle. Koska kansan käsitys julkisten asioiden hoidosta muodostuu suurelta osin median välityksellä (Chen & Meindl, 1991), ei ole lukijoiden tietotason kannalta merkityksetöntä, mitä valintoja toimittajat juttujensa kanssa tekevät. Esimerkiksi teksteistä eristämäni epäpätevyysdiskurssi ja pyhimysdiskurssi ovat mielestäni sen tyyppistä ideologista muotoilua, joka tuottaa artikkeleihin arvolatauksen. Tämän arvotuksen taas voisi katsoa sellaiseksi tulkintakehykseksi, joka lukevan yleisön on pakko ottaa käyttöön voidakseen lukea artikkeleja (Fairclough, 1997). Toisin sanoen lukijan on hyväksyttävä esimerkiksi toimittajan ennakko-oletus siitä, että johtajat ovat ikäviä ihmisiä ja surkeita työssään, voidakseen käsittää joidenkin artikkelien tapahtumat. Toisaalta tapahtumien henkilöiminen ja ominaisuuksien mustavalkoinen kiinnittäminen päähenkilöihin on toimittajille tyypillinen keino

tuoda artikkeliin lisää kiinnostavuutta ja saada monimutkaiset asiat (johtamisongelmat) yleisölle ymmärrettäviksi (vrt. Tienari, Vaara & Kuronen, 2006).

Päinvastoin kuin Fairclough (1997) ehdottaa, mielestäni vaikuttaa kiistämättömältä, että toimittajat eivät tutkimusaineistoni artikkeleissa ole edes yrittäneet pehmentää mielipiteidensä esittämistä ja muotoilla niitä loivemmiksi ottaen huomioon sanomansa painoarvon. Toimittajien kommentit olivat sitä vastoin useimmiten hyvinkin kärjekkäitä, moralisoivia ja tuomitsevia, mikä on linjassa Erkkä Railon (2006) tutkimuksen kanssa. Railo havaitsi, että Helsingin Sanomien henkilökuvat ovat muuttuneet voimakkaasti kommentoivammiksi ja kritisoivammiksi kuluneiden muutaman vuosikymmenen aikana, enkä näe mitään syytä, miksei tämä käytäntö olisi voinut vaikuttaa muihinkin lehden kirjoituksiin julkisuuden henkilöistä. Henkilöt jaettiin selvästi hyviin ja pahoihin, ja toimittajat ottivat tehtäväkseen suostutella lukijat hyvän tyypin, Mikko Franckin, puolelle (vrt. Pernaa, Pitkänen & Railo, 2006).

Mainittuun puolen valintaan liittyen toimittajat olivat artikkeleissa melko mustavalkoisesti valinneet aiheet joita käsitellään ja puhujat jotka pääsevät ääneen. Esimerkiksi Mikko Franckin siteeraamisessa oli monesti havaittavissa sitä rituaalisuutta, jolla siteeratusta lausunnosta tehdään totta: toimittaja ei tarkista tietoja tai kommentoi lausunnon todenperäisyyttä, vaan jättää siteeraamalla sisällön todenperäisyyden puhujan vastuulle, jolloin lausunnot herkästi muuttuvat totuudeksi (Juholin & Kuutti, 2003). Kun vasta-argumentteja ei Oopperan johdolta yleensä saatu, korostuu Mikko Franckin valta luoda ”totuutta”.

Oopperan johdon käsittelyssä näkyy selvästi toimittajien antideterministisyys, jota Chen & Meindl (1991) ehdottavat. Kansallisoopperalla on mennyt huonosti, ja se liitetään kiinteästi siihen, että johtajat ovat kyvyttömiä, lahjattomia ja niin edelleen. Ympäristötekijöiden vaikutusta ei huomioda juuri millään tavalla vaan senhetkinen menestys katsotaan johdon aikaansaannokseksi, joten näkisin, että johdon imagon muodostumisessa Kansallisoopperan huono taloudellinen menestys heijastuu suoraan siihen, millaisina heidät ja heidän kykynsä johtajina nähdään. Tämän kuvan muodostamisessa lehdistö käyttää epäroimattä oikeuttaan puuttua myös julkisessa tehtävässä toimivan henkilön persoonaan, tekojen ohella, mikä näkyy mielestäni lähes katujuymäisenä kaikinpuolisena liiskaamisena. Toisaalta, julkiset toimet eivät

kuulukaan yksityisyyden piiriin, ja median tehtävä on pitää julkinen hallinto vastuullisena kansalle. (vrt. Juholin & Kuutti, 2003) Pidän melko todennäköisenä, että tämä julkisuuden pakottama vastuunotto oli pääsyy Oopperan pääjohtajan myöhempään eroon.

Tässä Kansallisoopperan tapauksessa korostuvat mielestäni viihteellisyyden ja julkisen draaman ainekset. Toimittajien voimakkaiden kärjistysten voi olettaa tehneen artikkeleista kiinnostavampia ja myyvämpiä. Toisaalta julkisen draaman erityispiirteet ovat selvästi nähtävissä. Karvosta (1997) mukaillen kuka tahansa, tällä kertaa Mikko Franck, saattaa varastaa show'n. Franckin ja Helsingin Sanomien välille muodostui selkeä vaihtosuhde, jossa lehti sai arvovaltaisen, tunnetun ja yhteistyökykyisen lähteen tapahtumien keskipisteestä ja Franck asialleen kaipaamaansa julkisuutta. Franck oli ilmeisesti lehdelle niin haluttu lähde, että asian käsittelystä muodostui oikeastaan niin kutsuttua ”puhuu suunsa puhtaaksi” -journalismia, ja Franck saavutti lähes monopolimaisen puhevallan asiassa ilman, että toimittajat kritisoisivat häntä. (vrt. Juholin & Kuutti, 2003) Toiseksi, mistä tahansa riidasta saattaa tulla tärkeä. Tällä kertaa se oli erään julkisuuden henkilön riitautuminen esimiehensä kanssa. Tässä Franck voidaan mielestäni nähdä myös roolissa, jossa lukijat voivat hänen kauttaan käsitellä monelle varmasti tuttua ongelmaa, lähtöä (tai sen harkitsemista) työpaikasta henkilösuhteiden vuoksi. (vrt. Karvonen, 1997) Kyseisessä tapauksessa on myös selvästi toteutunut julkisen draaman piirre jäsentää ihmiset hyviin ja pahoihin ja puolustaa pientä suurempia vastaan. Huolimatta muodollisesta asemastaan Kansallisoopperan johtoryhmässä Franck luotiin artikkeleissa enemmänkin uhriksi tai ”duunariksi”, jolla ei ollut muita vaihtoehtoja kuin lähteä, kun isommat kiusaavat.

Karvosen (1997) mukaan tosielämän draamoilla ei ole ennalta lukkoon lyötyä käsikirjoitusta. Epäilen kuitenkin, että tässä nimenomaisessa tapauksessa sellainen on saattanut jonkun kassakaapista löytyäkin. Tutkimuspäiväkirjani mukaan olen alkanut ensimmäisen kerran haistaa palaneen käryä syyskuussa 2007, jolloin aloin analyysini myötä epäillä, että Franck onkin itse asiassa se, joka pyörittää kaikkein kylmäpäisintä peliä. Franck etsiytyi selvästi tapauksessa julkisuuden huomaan, antoi haastatteluja ja pääsi asiansa kanssa asemaan, jossa pääsi jonkin verran kontrolloimaankin tapauksen saamaa julkisuutta. Hän asettui draaman päähenkilöksi, symboliseksi johtajaksi, jonka taistelun (Daavid vastaan ylimmän johdon Goljat, marttyyri joka

luopuu työstään koska ei halua toimia ”väärauskoisten” kanssa) puolelle suuren yleisön ja lehdistön on helppo asettua. Lopulta tälle löytyi termikin: Juholin & Kuuttia (2003) lainaten olisi houkuttelevaa esittää arvaus, että Franck itse asiassa ”lobbasi substanssiasiaansa” mediassa niin taitavasti, ettei lehdistö tajunnut työskentelevänsä tuntemattomien päämäärien eteen. Tässä vaiheessa olin joka tapauksessa vakuuttunut siitä, ettei Franckilla oikeastaan ollut koskaan ollutkaan tarkoitus lähteä Oopperasta, vaan vain painostaa mediasuhteidensa avulla epämiellyttävät henkilöt pois talosta ja varmistella itselleen mukavampi asema. Joulukuun 18. 2007 Kansallisooppera antoi julkisuuteen tiedotteen Mikko Franckin nimittämisestä Oopperan taiteelliseksi johtajaksi aiemman ylikapellimestarin sijaan.

Kansallisoopperan silloinen johto jäi Franckin mediapelissä melko ikävään asemaan. Luulen heidän ymmärtäneen Franckin todelliset päämäärät, kun he halusivat tämän lähtevän talosta kuukaudessa vuoden irtisanomisajan sijaan. Läpi mennessään tämä ehdotus olisi sotkenut Franckin suunnitelmat. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, ja tapaus saatiin lehdistössä näyttämään vain johdon typeryydeltä.

Luullakseni pääjohtaja Korhosen ja hallintojohtaja Kaurasen tilannetta pahensi heidän huonosti hoidettu kommunikaationsa niin talon sisällä kuin ulospäin. Aula & Mantereen (2005) mukaan hyvä johdon viestintä tuottaa yrityksen henkilökunnassa turvallisuutta ja tunnetta siitä että asiat ovat hyvin. Tätä ei ainakaan Helsingin Sanomien mukaan ollut nähtävissä Kansallisoopperan henkilökunnan keskuudessa. Jos johto olisi ollut pidetty ja luotettava, tapaus ei välttämättä olisi kääntynyt niin voimakkaasti Mikko Franckin eduksi. Toisaalta hyvä kommunikaatio ulospäin on maineenhallintaa. Voi olla, ettei johtajien lausuntoja yksinkertaisesti päästetty pinnalle lehdistössä, mutta ainakin artikkeleista sai sen kuvan, että johto pikemminkin kieltäytyi kommentoimasta asioita. Se oli siis kaukana niistä hyvän viestinnän periaatteista, joihin kuuluvat muun muassa selkeys, yhdenmukaisuus ja tärkeiden asioiden toisto (Tienari, Vaara & Kuronen, 2006). Johdolle henkilökohtaisesti tilanne oli jonkinlainen mainekriisi: tällöin pelastus olisi saattanut olla hyvässä kriisiviestinnässä, joka on nopeaa, rehellistä ja avointa sekä osoittaa vastuunottoa (Juholin & Kuutti, 2003).

Chen & Meindl (1991) arvelevat, että johtajan aiemmin luoma hyvä kuva mediassa saattaa osoittautua huonompina aikoina niin kestäväksi, että se voi suoraan vaikuttaa johtajan mahdollisuuksiin säilyä virassaan. Korhosen tapauksessa maine ei auttanut, ja jääkin spekuloitavaksi, olisiko hänen parempi maineenhallintansa ja positiivisempi julkisuuskuvansa pelastanut häntä tässä kriisissä.

Mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aiheita tapauksesta löytyy mielestäni useita. Ensinnäkin olisi kiinnostavaa perehtyä siihen, minkälainen maine johtajilla on ennen tätä tapausta ollut, ja onko sillä ollut vaikutusta tapahtumien saamiin käännteisiin. Olisiko tapahtuman käsittely ollut toisenlainen, jos johtajia olisi aiemmin pidetty huippuammattilaisina, vai onko todennäköisempää, että maine voi mediassa muuttua nopeastikin tapahtumien saamien käänteiden ja tässä tapauksessa Kansallisoopperan taloudellisen menestyksen mukana?

Chen & Meindl (1991) jättivät omassa tutkimuksessaankin avoimeksi kysymyksen siitä, onko johtajan huono maine julkisuudessa yhtä sitkeässä kuin hyvä maine yrityksen suoriutumisen muuttuessa dramaattisesti. Jos julkisuudessa saatu ”pikatuomio” osoittautuu henkilön imagolle hyvin vahingolliseksi, olisi mielestäni paikallaan pohtia myös sitä, mikä vastuu toimittajilla on kyseisten henkilöiden ammatillisen tulevaisuuden kannalta. Tutkimassani tapauksessa aloin jo jossain vaiheessa tuntea myötätuntoa Oopperan johtoa kohtaan, kun mustamaalaus alkoi kääntyä lähes lynkkausmielialaksi. Mikä vaikutus (epäoikeudenmukaisen) jyrkällä julkisella tuomitsemisella on yksityishenkilön tulevaisuuteen? Onko julkisuuskuva vielä mahdollista muuttaa positiiviseksi menestyksekkäällä toiminnalla?

Itse en halunnut enää levittää omaa tutkimustani huomioimaan jutun saamia viimeisiä käännteitä, esimerkiksi uuden pääjohtajan nimittämistä tai Franckin pestiä taiteellisena johtajana, mutta myös ne tarjoavat monenlaisia mahdollisuuksia. Kielellisen tutkimuksen mahdollisuus löytyy esimerkiksi uuden johtajan saapumisesta taloon. Tässä yhteydessä tutkisin itse mielelläni sitä, miten vanhoista johtajista puhutaan uuden pääjohtajan rinnalla, ja miten heistä käytetty diskurssi heijastuu uuden pääjohtajan saamaan julkisuuteen.

LÄHTEET

- Aula, P. & Mantere, S. (2005) *Hyvä yritys: Strateginen maineenhallinta*. WSOY, Juva.
- Berelson, B. (1952) *Content Analysis in Communication Research*. The Free Press, Glencoe.
- Chen, C.C. & Meindl, J.R. (1991) *The Construction of Leadership Images in the Popular Press: The Case of Donald Burr and People Express*. *Administrative Science Quarterly*, 36, 521-551.
- Croteau, D. & Hoynes, W. (2003) *Media Society*. Pine Forge Press, Thousand Oaks.
- Fairclough, N. (1997) *Miten media puhuu*. Vastapaino, Tampere.
- Fairclough, N. (2003) *Analysing Discourse*. Routledge, Lontoo.
- Herman, E. & Chomsky, N. (1988) *Manufacturing consent: the political economy of the mass media*. Pantheon Books.
- Jokinen, A. (1999) *Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen* teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1993) *Valtasuhteiden analysoiminen* teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999) *Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta* teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Jyväskylä.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Jyväskylä.

Juhila, K. (1993) *Miten tarinasta tulee tosi: Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa* teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Jyväskylä.

Juholin, E. & Kuutti, H. (2003) *Mediapeli, anatomia ja keinot*. Inforviestintä Oy, Hämeenlinna.

Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (1998) *Media-analyysi - Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tampere.

Karvonen, E. (1997) *Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä*. Tampereen yliopisto, Vammala.

Krefting, L.A. (2002) *Re-presenting women executives: valorization and devalorization in US business press*. *Women in Management Review*, 17, no.3/4, 104-119.

Lampila, H-I. (1997) *Suomalainen ooppera*. WSOY, Porvoo.

Levikintarkastus Oy:n internetsivut, www.levikintarkastus.fi/uutisia/Levikkitiedote0407.pdf,
lainattu 6.11.2007.

Mörä, T. (2004) *Demokratian juurihoitoa: James Carey ja journalismi* teoksessa Mörä, T., Salovaara-Moring, I. & Valtonen, S. (toim.) (2004) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Gaudeamus Kirja, Tampere.

Nykysuomen sanakirja (1992). WSOY, Juva.

Opetusministeriön internetsivut,

http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/rahoitus_ja_ohjaus/?lang=fi, lainattu

13.8.2007

Parker, I. (1992) *Discourse Dynamics: Critical Analysis for Social And Individual Psychology*. Routledge, Lontoo.

Pernaa, V., Pitkänen, V. & Railo E. (2006) *Politiikan peleistä mediapeleihin* teoksessa Pernaa V. & Pitkänen V. (toim.) (2006) *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981-2006*. Ajatus Kirjat, Jyväskylä.

Railo, E. (2006) *Lehdistön lemmikit ja median möröt* teoksessa Pernaa V. & Pitkänen V. (toim.) (2006) *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981-2006*. Ajatus Kirjat, Jyväskylä.

Suoninen, E. (1993) *Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen* teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Jyväskylä.

Suoninen, E. (1999) *Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen* teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Jyväskylä.

Tienari, J., Vaara, E. & Kuronen, M.-L. (2006) *Managing the Media*. European Business Forum, 25.

Valtonen, S. (1998) *Hyvä, paha media* teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliaverronen, E. (1998) *Media-analyysi - Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tampere.

Väliaverronen, E. (1998) *Mediatekstistä tulkintaan* teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliaverronen, E. (1998) *Media-analyysi - Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tampere.

HS - Helsingin Sanomat

- 31.5.1995 *Juhani Raiskinen palaa Kansallisoopperan johtoon*
- 15.9.1995 *Juhani Raiskinen ottaa Kansallisoopperan pääjohtajan ja oopperanjohtajan tehtävät*
- 16.9.1995 *Grönroos jätti eroanomuksen*
- 7.5.1999 *Kiire on ja kova*
- 27.10.1999 *Erkki Korhonen nousi Kansallisoopperan uudeksi pääjohtajaksi*
- 1.12.1999 *Pääjohtaja päätti jättää oopperan*
- 8.12.1999 *Raiskinen palaa takaisin*
- 5.7.2000 *Lopettaako väitöskirja oopperakiistat?*
- 3.4.2004 *"Monipuolisuus on tärkeää"*
- 1.2.2005 *Kansallisoopperan pääjohtaja jatkaa vuoteen 2012*
- 29.3.2006 *Lomautukset uhkaavat Kansallisoopperassa*
- 27.4.2006 *Oopperan väki tyrmistyi säästöistä*
- 27.4.2006 *Luottamus johtoon on mennyt*
- 18.1.2007 *Kansallisooppera vähentää näytännöistään viidenneksen*
- 14.6.2007 *Kansallisoopperan pääjohtaja Erkki Korhonen irtisanoutui*

Liite 1

19 kirjoitusta joista kaksi pääkirjoitusta
11 päivää 15.-25.2.2007, joista kirjoituksia 9 päivänä

Kuka puhuu?	artikkelia	artikkelia, jossa suoria lainauksia	suoria lainauksia yht.
ylikapellimestari Mikko Franck	9	5	16
kirjoittaja	5	-	-
nimetön orkesterilainen	1	1	1
orkesterin luottamusmies Sami Koivukangas	2	2	4
pääjohtaja Erkki Korhonen	4	2	7
kulttuuriministeri Tanja Saarela	3	2	4
ministeri Antti Tanskanen	1	1	1
pääkirjoituslainaukset	1	1	4
kuoron luottamusmies Eija-Riitta Aakio	2	2	2
henkilöstö	4	2	2
baletin luottamusmies Jouka Valkama	2	2	3
orkesteriyhdistyksen pj Patrik Stenström	1		
Kansallioopperan hallintoneuvosto	1		
Kansallioopperan hallituksen pj Seppo Tiitinen	3	2	3
hallintoneuvoston pj Martti Ahtisaari	2		
hallituksen varapj Matti Ahde	2		
hallintojohtaja Pekka Kauranen	2		
orkesteri	1		
kapellimestari Leif Segerstam	1		
Kulttuuriministeriö	1	1	1
johtokunnan kokouksen silminnäkijä	1		
hallituksen jäsen Suzan Ikävalko	1	1	1
eräät lähteet	1		
Opetusministeriön johtaja Rauno Anttila	1	1	2
hallintoneuvoston jäsen Kirsi Aropaltio	1	1	2
oopperalaulaja Tuija Knihtilä	1	1	1
oopperalaulaja Raili Viljakainen	1	1	1

Kuka puhuu?	artikkelia	suoria lainauksia
henkilökunta, ml. Mikko Franck	24	30
johto ja hallitus	16	13
toimittajat	6	(4)
opetus- ja kulttuuriministeriö	5	7

Liite 2

Tutkimusaineiston erittely

pvm	kirjoittaja	otsikko	kirjoitustyyppi
15.2.2007	Hannu-Ilari Lampila	Franck erosi protestina oopperan johdolle	artikkeli
15.2.2007	Teemu Lukka	Oopperan väki tyrmistyi Franckin erosta	artikkeli
15.2.2007	Hannu-Ilari Lampila	Johtoportaan draama	kainalo
16.2.2007	Teemu Lukka	Oopperan johto voi mennä uusiksi	artikkeli
16.2.2007	Teemu Lukka	Opetusministeriön vaikea tehtävä	artikkeli
16.2.2007	Raimo Vikström	Raiskinen takaisin!	kolumni
16.2.2007	HS	Oopperan väki marssii tänään ulos	pikku-uutinen
17.2.2007	Pääkirjoitustoimittaja	Draamaa oopperatalossa	pääkirjoitus
17.2.2007	Hannu-Ilari Lampila	"Mikko on paras, Mikko takas!"	artikkeli
17.2.2007	Hannu-Ilari Lampila	Missä siis vika?	kainalo
20.2.2007	HS-STT	Korhonen osallistuu oopperan säästötalkoisiin	uutinen
21.2.2007	Vesa Sirén	Lähes koko oopperajohto lupasi luopua kuukauden palkasta	artikkeli
22.2.2007	HS	Myös Mikko Franck luovuttaa oopperassa kuukauden palkan	uutinen
23.2.2007	STT	Kansallisoopperan johto toivoo Franckin lähtevän nopeasti	pikku-uutinen
23.2.2007	Hannu-Ilari Lampila	Franckille etsitään seuraajaa pikavahtia	artikkeli
24.2.2007	HS	Ministeri Saarela: Franckin irtisanomisaika seuraavan hallituksen asia	uutinen
24.2.2007	Pääkirjoitustoimittaja	Oopperan peli pitää viheltää poikki	pääkirjoitus
25.2.2007	Annamari Sipilä	Kansallisoopperan syvenevään kriisiin ei näy ratkaisua	uutiset sivu
25.2.2007	Annamari Sipilä	Ooppera odottaa pelastajaa	artikkeli

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 15.2.2007 - 3606 merkkiä - 1. painos

Franck erosi protestina oopperan johdolle

HANNU-ILARI LAMPILA

► Suomen Kansallisoopperan ylikapellimestari **Mikko Franck** eroaa, koska on menettänyt luottamuksen pääjohtaja **Erkki Korhoseen** ja hallintojohtaja **Pekka Kauraseen**. "Minulla ei ole tässä tehtävässä valtaa tehdä muita muutoksia talon johtoon kuin erota itse."

Franckin mukaan hänen lähtönsä perussy ovat Korhosen ja Kaurasen tekemät linjaukset, jotka ovat vahingollisia talon taiteelliselle tulevaisuudella. Hän katsoo, että hänen on pakko jättää tehtävänsä, koska ei voi vaikuttaa ratkaisuihin. "En voi jäädä vierestä seuraamaan näiden ratkaisujen vaikutusta."

Franck vastustaa Kaurasen kehittämää viisipäiväistä viikkomallia, johon on määrä siirtyä ensi vuonna ja joka vähentää voimakkaasti esitysten määrää. Hänen mielestään mallin taloudellisia vaikutuksia ei tiedetä kuin summittaisesti.

"Viisipäiväisessä mallissa päänäyttämö on kiinni yhden lisäpäivän viikossa ja se vähentää myös siellä pidettävien harjoitusten määrää. Harjoitukset on siirrettävä harjoitussaleihin ilman lavasteita ja orkesteria."

Franck kritisoi voimakkaasti Kansallisoopperan johtamistyyliä. Hän on lähettänyt oopperan hallituksen puheenjohtajalle kolmisivuisen kirjelmän, jossa käsittelee johdon ongelmakohtia.

"Hallintojohtaja on ottanut itselleen päätäntävaltaa asioissa, jotka kuluvat pääjohtajalle ja joihin hänellä ei ole kompetenssia. Pääjohtaja on jäänyt seuraamaan sivusta eikä johda taloa. Tilanne on sekava."

Vuosi sitten hallintojohtaja Kauranen oli laatinut oopperalle tervehdyttämisohjelman, jonka oopperan hallitus hyväksyi. Tämän ohjelman mukaan esitysten määrä oli tarkoitus säilyttää nykyisellään.

"**Ei tiedä**, millaisia suunnitelmia tehdään taas vuoden päästä. Millainen kaniini nykäistään hatusta."

Ylikapellimestari Franck kuuluu oopperan johtoryhmään. Franckin englanninkielisessä työsopimuksessa hänen tehtävästään käytetään nimitystä general music director. Musiikillisella johtajalla on enemmän valtaa ja vastuuta kuin ylikapellimestarilla. Koska Kansallisoopperan ohjesääntö ei tunne musiikillisen johtajan tehtävää, sopimus tehtiin Franckin toivomuksesta englanniksi.

"Minun on kannattava johtoryhmän ratkaisuista vastuu, vaikka olisin eri mieltä."

Franck sanoo tuntevansa haikeutta jättäessään Kansallisoopperan.

"Oopperalla on huipputason orkesteri ja kuoro, samoin paljon erinomaisia solisteja. Baletti on korkeatasoinen. Koko henkilökunta on erinomainen ja ilmapiiri työtä tehdessä hyvä. Otin tämän

[Nyt](#)[Radio Helsinki](#)[Älypää](#)[Tilaa Hesari](#)[Mediatiedot](#)[Oikotie](#)[Sa](#)

Maanantaina 26.2.2007

<< [Paluu](#)

HS - Kulttuuri - 15.2.2007 - 906 merkkiä - 1. painos

Johtoportaan draama

► **Mikko Franckin** ero on hälyttävä oire siitä näkymättömästä draamasta, joka on käynnissä Kansallisoopperan korkeimmalla johtoportaalla. Johdon ongelmat heijastuvat oopperan henkilökuntaan ja vaikuttavat myös yleisön ilmapiiriin.

Kriisin varsinainen syy ei ole kahden kuukauden lomautus, joka odottaa pian Kansallisoopperan henkilökuntaa. Kansallisoopperan kaltainen laitos vaatii pitkän tähtäimen taiteellista suunnittelua, huolellista budjetointia sekä taiteellisten ja teknisten resurssien viisasta käyttöä.

Jos tulevaisuus on hämärän peitossa ja odotettavissa on epämiellyttäviä yllätyksiä ja jatkuvia suunnitelmien muutoksia, on selvää, että Franckin kaltainen kansanvälisesti kysytty ja arvostettu, työlleen korkeat vaatimukset asettava kapellimestari katsoo, että toimintaympäristö on aika toivoton.

HANNU-ILARI LAMPILA

Artikkelilinkki: [Franck erosi protestina oopperan johdolle](#) Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 15.2.2007 - 2431 merkkiä - 1. painos

Oopperan väki tyrmistyi Franckin erosta

TEEMU LUUKKA

► Kansallisoopperan ylikapellimestarin **Mikko Franckin** keskiviikkoinen eroilmoitus oli jälleen uusi järkytys viime aikoina kovia kokeneille oopperan työntekijöille.

Franckin kauden piti jatkua kesään 2011 saakka, mutta hän lähteekin jo 14. helmikuuta 2008 eli samana päivänä kuin hänen vuoden irtisanomisaikansa päättyy.

"**Tyrmistynyt on** oikea sana", nimettömänä pysyttelevä orkesterin soittaja kuvaa oopperatalon tunnelmaa.

"Surullinen juttu. Henkilökunta on ottanut tämän vastaan järkyttyneenä. Tämä on taas yksi lisä oopperan selvitystilaa muistuttavassa hallinnollisessa kaaoksessa", sanoo oopperan orkesterin luottamusmies **Sami Koivukangas**.

Hänen mukaansa Franckin ero ei tullut kaikille yllätyksenä, sillä johdon ja Franckin näkemyserot ovat jo jonkin aikaa olleet nähtävissä.

"Henkilökunnalla oli erittäin korkeat odotukset Franckin suhteen. Vihdoin oli taiteellisesti ja hallinnollisesti taitava henkilö selkeyttämässä asioita, mutta niin ei käynytkaan."

Henkilökunta protestoi eroa poistumalla puhuhuoneisiinsa hetkeksi *La Traviatan* alussa keskiviikkoiltana

Koivukankaan mukaan Franckin eron taustalla on oopperan hallituksen kyvyttömyys puuttua heikosti yhteen pelaavien hallintojohtaja **Pekka Kaurasen** ja pääjohtaja **Erkki Korhosen** toimintaan.

Franckin ja monen muun oopperalaisen mukaan pääjohtaja Korhonen on menettänyt talouskriisissä valtaansa, ja valtatyhjiön on täyttänyt hallintojohtaja Kauranen. Esimerkkinä tästä pidetään tammikuussa lähetettyä tiedotetta, jonka allekirjoittivat vain Kauranen ja hallituksen puheenjohtaja **Seppo Tiitinen**.

Tiedotteessa ilmoitettiin oopperan vähentävän näytäntöjään viidenneksellä.

Ensi kesänä oopperan väki lomautetaan kahdeksi kuukaudeksi.

Pääjohtaja Erkki Korhonen sanoo olevansa hyvin pahoillaan Franckin erosta ja pitävänsä sitä henkilökohtaisena tappiona, mutta ei osaa kommentoida, johtuuko ero hänen johtamistavastaan.

Korhonen ei halua myöskään kommentoida, onko hänen ja Kaurasen välillä erimielisyyksiä tai onko valtaa siirtynyt Kauraselle.

"Asiat, joita oopperassa nyt tehdään, eivät ole yksinkertaisia. Miten tehdä hyvää oopperaa kustannustehokkaaksi, on vaikea tehtävä."

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 16.2.2007 - 3993 merkkiä - 1. painos

Oopperan johto voi mennä uusiksi

TEEMU LUUKKA

► Kansallisoopperan johtoon kaavaillaan muutosta. Esillä on ollut Kööpenhaminan oopperasta tuttu malli, jossa vastuu on selkeästi vain yhdellä ammattijohtajalla.

Erilaisista johtamismalleista on oopperan hallituksessa keskusteltu jo viime syksynä, mutta mihinkään jatkotoimiin ei ryhdytty, koska hallituksen toimikausi loppuu jo nyt huhtikuussa. Torstaina kulttuuriministeri **Tanja Saarela** (kesk) ilmoitti odottavansa uudelta hallitukselta ratkaisuja johtamisongelmiin.

"Opetusministeriö on saanut lukuisia viestejä siitä, että Suomen Kansallisoopperan johtamisessa on ongelmia", Saarela sanoo.

Päärahoittajan eli opetusministeriön tahto on ollut, että ennen mahdollista johtajakuvion uudistamista on oopperan hallinnon säännöt muutettava. Juuri vahvistettujen sääntöjen mukaan huhtikuussa aloittavalla uudella hallituksella onkin ainakin sääntöjen puolesta aikaisempaa suurempi mahdollisuus valvoa, ohjata ja tarpeen tullen myös vaihtaa johtajia.

Uusien sääntöjen mukaan esimerkiksi toimiva johto saa olla hallituksen istunnoissa vain esittelijöinä. Aikaisemmin nykyiset johtajat eli pääjohtaja **Erkki Korhonen** ja hallintojohtaja **Pekka Kauranen** ova olleet hallituksen jäseniä eli valvoneet itse itseään, mikä on tehnyt hallituksesta varsin hampaattoman. Seuraavassa hallituksessa ei ole enää myöskään henkilökunnan edustajia, mutta heille jää kokouksessa läsnäolo- ja puheoikeus.

Osa sääntömuutoksista siirtää valtaa oopperan kriiseihin tympääntyneelle opetusministeriölle. Opetusministeriö valitsee jatkossa puheenjohtajan ja viisi jäsentä yhdeksästä, kun nykyisin opetusministeriö on nimennyt suoraan hallituksen neljästätoista jäsenestä vain kolme.

Oopperaa ylläpitää itsenäinen Suomen Kansallisoopperan säätiö, mutta sen 45 miljoonan kuluista noin 70 prosenttia maksetaan opetusministeriön kulttuuribudjetista.

Ooppera teki ison tappion vuonna 2005, vaikka tukea on lisätty 2000-luvulla ainakin kuudella miljoonalla eurolla. Myös viime vuosi olisi ollut tappiollinen, ellei tuntemattomana pysyttelevä yksityishenkilö olisi lahjoittanut oopperalle puolta miljoonaa euroa. Taloutta on nyt lähdetty korjaamaan muun muassa lomautuksilla.

Oopperan henkilökunta on voimakkaasti arvostellut nykyistä johtoa. **Mikko Franck** ilmoitti keskiviikkona eroavansa oopperan ylikapellimestarin työstä protestina oopperan johtoa kohtaan.

Hänen mukaansa oopperan valtasuhteet ovat epäselvät. "Hallintojohtaja on ottanut itselleen päätösvaltaa asioissa, jotka kuuluvat pääjohtajalle ja joihin hänelle ei ole kompetenssia. Pääjohtaja on jäänyt seuraamaan sivusta eikä johda taloa. Tilanne on sekava", vasta puoli vuotta

ylikapellimestarina toiminut Franck sanoi keskiviikkona.

Tänään oopperan henkilökunta järjestää johtamiskriisin takia mielenilmauksen Oopperatalon edessä

Franckin lähtö on vahvistanut opetusministeriössä ajatusta, että uuden johtokunnan ensimmäisiä tehtäviä on pohtia johtajakuvio uudelleen.

Opetusministeriössä Kööpenhaminan mallista on pidetty, koska siinä vastuu on nykyistä selkeämmin yhdellä ammattijohtajalla. Se myös mahdollistaisi sen, että nykyistä johtoa ei välttämättä tarvitsisi ainakaan suoraan erottaa, vaan heille voisi tarjota taiteellisen ja hallinnollisen johtajan tehtäviä uuder johtajan alaisuudessa.

Uusi hallitus valitaan huhtikuussa eikä opetusministeriössä tiettävästi ole vielä tehty listaa, keitä hallitukseen aletaan houkutella.

Käytäväkeskusteluissa suosituin henkilö mahdolliseksi puheenjohtajaksi on ollut Kansallisoopperan hallituksen jäsen ja juuri Osuuspankkiryhmän pääjohtajan tehtävästä eläkkeelle jäänyt ministeri **Antti Tanskanen**.

"En rupea spekuloidaan millään tavoilla, koska kukaan ei ole vielä tässä aiheessa minua lähestynyt" Tanskanen sanoo.

Artikkelilinkki: Opetusministeriön vaikea tehtävä

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

[Nyt](#)[Radio Helsinki](#)[Älypää](#)[Tilaa Hesari](#)[Mediatiedot](#)[Oikotie](#)[Sa](#)

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 16.2.2007 - 1287 merkkiä - 1. painos

Raiskinen takaisin!

Juhani Raiskinen ryhtyi kahdesti johtamaan Kansallisoopperaa. Sekä 1970-luvulla että 1990-luvulla laitos oli jonkinlaisessa johtamisen kriisissä. Molemmilla kerroilla Raiskinen onnistui nostamaan Kansallisoopperan hyvään kuntoon.

Juhani Raiskinen tuskin enää on käytettävissä Kansallisoopperan johtotehtäviin. Mutta selvää on, että jostakin olisi löydettävä uusia "raiskisia" johtamaan Suomen suurinta taidelaitosta.

Nykyisin oopperassa kolisee koko ajan. Näin siitä huolimatta että toimintaedellytykset näyttäisivät nyt olevan paremmat kuin koskaan ennen. Valtion ja kuntien tuki Kansallisoopperalle on huipputasoa.

Voidaan sanoa että ooppera tuottaa nyt sadan prosentin tuella vain 75-80 prosenttia aiempien vuosien tuotannosta. Sitä ei voi pitää hyvänä tuloksena. Oopperan nykyinen johto ja hallinto ovat epäonnistuneet tehtävässään.

Kansallisooppera on saatava ohjatuksi oikealle väylälle. Ajelehtiminen ja löysät puheet on lopetettava. Henkilökunnan kiduttaminen ja yleisön aliarviointi on lopetettava. Se on ennen kaikkea opetusministeriön tehtävä.

RAIMO VIKSTRÖM

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 17.2.2007 - 2834 merkkiä - 1. painos

"Mikko on paras, Mikko takas!"

HANNU-ILARI LAMPILA

► Suomen kansallisoopperan henkilökunnan perjantaisella mielenilmauksella oli selvä viesti: henkilökunta ei halua **Mikko Franckin** lähtevän. "Me haluamme Franckin jatkavan ylikapellimestarina", kuoron luottamusmies **Eija-Riitta Aakio** tiivisti kaikkien yhteisen sanoman.

Parisataa henkilökunnan jäsentä heilutti banderolleja ja huuteli rytmikkäitä iskulauseita. Laulua ei kuultu, vaikka sopivat sävelet olisi voitu löytää repliikkeihin: "Mikko on paras, haluamme Mikon takas!" "Mikko takas, ooppera ylös!" "Mikkoa emme vaihda!"

Reippaasti ja hyväntuulisesti sujuneeseen mielenilmaukseen osallistui kahdeksan eri henkilöstöryhmän jäseniä. Yksimielisyys nykyisessä johtajakriisissä on siis suuri.

Mitään lakkoon vivahtavaa henkilökunta ei esittänyt. Se korosti hoitavansa esitykset niin hyvin kuin taitaa. "Yleisö on meille tärkeä, arvostamme sitä", baletin luottamusmies **Jouka Valkama** totesi.

Konkreettisia ehdotuksiakaan ei kuultu, eivätkä henkilöstöryhmien luottamushenkilöt ottaneet kantaa kysymykseen, pitäisikö nykyinen johtajakaksikko, pääjohtaja **Erkki Korhonen** ja hallintojohtaja **Pekka Kauranen**, vaihtaa.

Koska Mikko Franck ei halua jatkaa ylikapellimestarina eikä johtoryhmän jäsenenä nykyisen johtajakaksikon mukana, ainoa mahdollisuus pitää hänet on saada taloon uudet johtajat. Franck on itsekin ilmaissut, että hän voisi siinä tapauksessa harkita jatkoa.

Emotionaalinen mielenilmaus kertoi, että henkilökunnassa Franckia ei ainoastaan arvosteta, hänestä myös pidetään paljon.

Ilmeisesti 27-vuotias Franck onkin ollut johtoportaan tukija ja turva ja ainoa johtoryhmän jäsen, joka on arvostellut suoraan johtajakaksikon ratkaisuja.

Henkilöstöryhmien edustajat valittivat yksimielisesti sitä, että tieto ei kulje johdon ja henkilökunnan välillä. "Saamme lukea johdon tekemistä ratkaisuista lehdistä", Valkama ihmetteli.

Toiveena on, että Kansallisoopperassakin olisi keskustelukulttuuri, joka antaisi taiteelliselle henkilökunnalle mahdollisuuden osallistua talon kehittämiseen.

Tulevaisuuden suunnitelmia ovat viisipäiväinen viikkomalli, mahdollinen pitkän tähtäimen suunnittelu ja uusi hallintomalli vastuunkantavine toimitusjohtajineen. Niihin henkilöstöryhmien edustajilla ei ollut tässä vaiheessa mitään sanottavaa, sillä orkesteriyhdistyksen puheenjohtajan **Patrik Stenströmin** mukaan henkilökunta on pidetty informaatiopimennossa.

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

[Nyt](#)[Radio Helsinki](#)[Älypää](#)[Tilaa Hesari](#)[Mediatiedot](#)[Oikotie](#)[Sa](#)

Maanantaina 26.2.2007

[<< Paluu](#)

HS - Kulttuuri - 17.2.2007 - 785 merkkiä - 1. painos

Missä on siis vika?

► Kansallisoopperan työilmapiiriä on viime aikoina mittailtu, ja tulokset ovat olleet melko karua kerrottavaa.

"Ilmapiiri on huono johdon ja henkilökunnan välillä, mutta henkilökuntaryhmien sisällä ja niiden välillä on erittäin hyvä ilmapiiri", henkilökunnan perjantaisessa mielenilmauksessakin todettiin.

Oopperan toimintaedellytykset ovat kuitenkin tällä hetkellä ehkä paremmat kuin milloinkaan aikaisemmin.

Ylikapellimestari Mikko Franckin mukaan taiteelliset ja tekniset resurssit ovat erinomaiset. Rahaakin on käytössä enemmän kuin koskaan, eikä ainakaan henkilökunta ole vaatimassa sitä lisää

Missä on siis vika? Henkilökunnan mielestä se ei voi olla ainakaan heissä.

HANNU-ILARI LAMPILA

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

[Nyt](#)[Radio Helsinki](#)[Älypää](#)[Tilaa Hesari](#)[Mediatiedot](#)[Oikotie](#)[Sa](#)

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Pääkirjoitus - 17.2.2007 - 2492 merkkiä - 1. painos

Draamaa Oopperatalossa

Perjantaina monet pääkirjoitukset puivat Kansallisoopperan tilaa. Ylikapellimestari Mikko Franck eros tehtävästään torstaina menetettyään luottamuksensa oopperan johtoon.

Kalevan mukaan on syytä "unohtaa puheet siitä, ettei helsinkiläiselle rannalle rakennettu Kansallisooppera tuottaisi elämyksiä koko kansalle."

"Nyt niitä on jatkuvasti tarjolla, ja vieläpä ilman pääsymaksua. Tyyliä yleistä vain ei ole vielä ihan varma: farssi, tragedia vai jotain niin avantgardista, että se menee jo yli katsojien ymmärryksen?"

"Uusimmassa näytöksessä ylikapellimestari erosi protestina pääjohtajaa ja hallintojohtajaa vastaan. Tätä ennen oopperan budjetti on murtunut, ja lomautukset odottavat. Esitys varmasti jatkuu, mutta mikä on sen huipennus?"

"Kansallisoopperan esityksissä pitääkin irtautua todellisuudesta, mutta paikan johtamista koskevien uutisten pitäisi sentään muistuttaa operettia. Oopperan ulkopuolisessa maailmassa tavataan tehdä johtopäätöksiä, jos asiat ovat näin sekaisin."

Etelä-Suomen Sanomat arvioi Kansallisoopperan draaman sisältävän jo ainekset moderniin oopperaan.

"Taidelaitosten ongelmat sivuutetaan usein sillä, että taiteilijayhteisöissä on poikkeuksellisen paljon metelöintiä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että oopperan ongelmat ovat vakavampia."

"Mikko Franckin lähdön syyt on selvitettävä perusteellisesti. Ylikapellimestarin lähtö lähes saman tien kuin on tullut, viestii laajemminkin siitä, että talon johtamisessa jokin asia on pahasti vialla. Franckin lähtö johtaa kriisin syvenemiseen."

Turun Sanomat kirjoitti:

"Opetusministeriön on ollut määrä ottaa nykyistä tiukemmat ohjat Kansallisoopperassa. Keskeistä olisi huolehtia siitä, että taidelaitoksen diivat olisivat esiintyvissä eivätkä johtavissa tehtävissä."

► Myös

Karjalainen kummasteli tilannetta:

"Johtaminen on vaikeaa ja taidelaitoksen johtaminen kaksinverroin vaikeampaa, mutta siitä huolimatta maailmalla myös oopperatalot pyörittävät taiteellisesti korkeatasoista tuotantoa."

"On erikoista, että nykyisin eduskunnan pääsihteerinä toimiva entinen Supon johtaja Seppo Tiitinen ei saa hallituksen puheenjohtajana tasapainoa taloon. Hallinnollisten taitojensa lisäksi hän on vannoutunut oopperan ystävä. Suuret eleet kuuluvat oopperaan - niin johdossa kuin näyttämöllä."

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

[Nyt](#)[Radio Helsinki](#)[Älypää](#)[Tilaa Hesari](#)[Mediatiedot](#)[Oikotie](#)[Sa](#)

Maanantaina 26.2.2007

<< [Paluu](#)

HS - Kulttuuri - 20.2.2007 - 1366 merkkiä - 1. painos

Korhonen osallistuu oopperan säästötalkoisiin

HS-STT

► Suomen kansallisoopperan hallintoneuvosto ja hallitus suosittelevat, että oopperan kuusi johtajaa osallistuvat henkilöstön lomautuksiin luopumalla kuukauden bruttopalkastaan.

Johtajat ovat pääjohtaja **Erkki Korhonen**, hallintojohtaja **Pekka Kauranen**, baletinjohtaja **Dinna Björn**, ylikapellimestari **Mikko Franck**, tekninen johtaja **Timo Tuovila** ja tuotantojohtaja **Keijo Kupiainen**.

Kaikki johtajat ovat määräaikaisessa työsuhteessa Kansallisoopperassa, joten heidän osallistumisensa on lain mukaan vapaaehtoista.

"Lähtökohta on se, että määräaikaiset eivät osallistu lomautuksiin. Mutta pääjohtaja ilmoitti heti lomautuksesta päätettyämme, että johtajisto tulee osallistumaan näihin yhteisiin säästötalkoisiin", Kansallisoopperan hallituksen puheenjohtaja **Seppo Tiitinen** painottaa. Tällä perusteella Tiitinen sekä hallintoneuvoston puheenjohtaja **Martti Ahtisaari** ja hallituksen varapuheenjohtaja **Matti Ahde** suosittelevat johtajistolle kuukauden palkasta luopumista.

Korhonen on itse ilmoittanut osallistumishalunsa. Johtoryhmän jäsenet ovat sopineet keskenään, että vain Korhonen kommentoi muiden johtajien mahdollista talkoohenkeä. Korhonen ei ollut tiistaina tavoitettavissa.

HS-STT

Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 21.2.2007 - 2644 merkkiä - 1. painos

Lähes kokooopperajohto lupasi luopua kuukauden palkasta

VESA SIRÉN

► Ainakin viisi johtajaa Kansallisoopperan johtokuusikosta on luvannut osallistua henkilöstön kahden kuukauden pakkolomautukseen luopumalla kuukauden palkasta.

Johto on määräaikaisessa työsuhteessa, ja lain mukaan heidän osallistumisensa lomautuksiin on vapaaehtoista.

"Johtoryhmän kokouksessa sain käsityksen, että kaikki noudattavat suositusta ja luopuvat kuukauden palkasta. Jokainen hoitaa asian itse palkkatoimiston kanssa", pääjohtaja **Erkki Korhonen** kertoo.

Hallintojohtaja **Pekka Kaurasen** tiedon mukaan viisi johtajaa noudattaa suositusta ja kuudes harkitsee vielä asiaa.

Kuukauden palkan luovuttamista suosittelevat oopperan hallintoneuvoston puheenjohtaja **Martti Ahtisaari** ja hallituksen puheenjohtaja **Seppo Tiitinen** sekä varapuheenjohtaja **Matti Ahde**.

Suositus koskee Korhosen ja hallintojohtaja Kaurasen lisäksi seuraavia johtajia: baletinjohtaja **Dinna Björn**, ylikapellimestari **Mikko Franck**, tekninen johtaja **Timo Tuovila** ja tuotantojohtaja **Keijo Kupiainen**.

Hallituksen puheenjohtajan Seppo Tiitisen mukaan johdolle riittää kuukauden bruttopalkan menetys koska johtajan kuukauden palkka vastaa euromääräisesti muuhun henkilöstöön kuuluvan työntekijän kahden kuukauden palkkaa.

"Niinkö sanoivat, voi hyvänen aika", Korhonen sanoo.

"He ovat varmaan ajatelleet, että johtajat ovat kuitenkin töissä myös lomautuksen aikana, toisin kuin lomautettu henkilökunta. Täällä on asioita, joita täytyy hoitaa koko ajan."

Korhonen muistuttaa myös, että lomautuksista ilmoitettiin henkilöstölle mahdollisimman aikaisin, jotta ihmiset voivat liittyä työttömyyskassoihin ja saada työttömyyskorvausta. "Näin nettovaikutus on samanlainen, kun luovumme kuukauden bruttopalkasta."

Lomautukset johtuvat vuoden 2005 tappioista. Vuoden 2006 pelasti yksityisen lahjoittajan antamat 550000 euroa, jota ilman budjetoidusta olisi jääty 150000 euroa.

Korhosen mukaan käänös parempaan tapahtui syksyllä. "Vielä keväällä 2006 jouduimme alennuskampanjoihin odotettua heikomman myynnin vuoksi. Mutta syksyllä täyttöaste oli jo lähes 80 prosenttia ilman alennuksia, ja tämän kevään näytökset on jo nyt varattu yli 80-prosenttisesti."

Korhosen mukaan tilanne on nyt parantunut niin, että hallintojohtaja **Pekka Kaurasen** kaavailemia

näytösten vähentämisiä 20 prosentilla ei tarvitse toteuttaa täysmääräisesti.

"Tämän hetken suunnitelmissa näytökset vähenevät 16 prosentilla."

Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 22.2.2007 - 918 merkkiä - 1. painos

Myös Mikko Franck luovuttaa oopperassa kuukauden palkan

► Kansallisoopperasta eroava ylikapellimestari **Mikko Franck** on luopumassa kuukauden palkastaan, kuten muutkin viisi johtajaa.

Määräaikaista johtoa ei voi lomauttaa, mutta henkilökunta joutuu kahden kuukauden pakkolomalle säästösyistä.

"Noudatan hallituksen ja hallintoneuvoston suositusta. Kahden kuukauden palkanmenetykskin olisi sopinut minulle. Mutta en lähde eri linjalle muun johtajiston kanssa", Franck sanoo.

Franckin suostumisesta oli vielä eilen epäselvyyttä, koska häneltä oli pyydetty ilmoitusta "kevään aikana".

"On selkeää, että palkan luovutus koskee myös minua. Vaikka en ollutkaan organisaatiossa, kun lomautuksiin johtanut tilanne on syntynyt."

Franck on eroamassa Kansallisoopperasta, koska hän ei luota pääjohtaja **Erkki Korhoseen** ja hallintojohtaja **Pekka Kauraseen**.

HS

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 23.2.2007 - 4076 merkkiä - 1. painos

Franckille etsitään seuraajaa pikavauhtia

Ylikapellimestari **Mikko Franckin** yllätysero avasi seuraajapelin. Ehdokkaita on vähän. Yksi heistä on Mikko Franck.

Eroilmoituksensa mukaan Franck lähtisi ensi vuoden helmikuussa, mutta oopperan johto haluaa vielä nopeamman ratkaisun.

Se toivoo Franckin lähtevän jo maaliskuun lopulla, heti *Punainen viiva* -oopperan jälkeen.

Eroilmoituksessaan Franck jätti takaportin: hän voi harkita jatkoa, jos pääjohtaja **Erkki Korhonen** ja hallintojohtaja **Pekka Kauranen** lähtevät.

Kansallisoopperan henkilökunta haluaakin Franckin jäävän. Oopperan orkesteri ei voi tällä hetkellä ilmeisesti edes harkita mitään muuta vaihtoehtoa kuin Franckia.

Mutta onko Franckin painoarvo niin suuri, että sillä keikautetaan kaksi muuta johtajaa yli laidan?

Vaikuttaa epätodennäköiseltä, että taktiikka tuottaisi toivotun tuloksen.

Ylikapellimestarin nimityksessä orkesterin kantaa ei voi sivuuttaa. Ylikapellimestarin ja orkesterin on tultava toimeen keskenään.

Franck on Kansallisoopperan historiassa ensimmäinen ylikapellimestari, jolle on annettu sopimuksessa musiikillisen johtajan valta ja vastuu. Häntä pitäisi kuulla esimerkiksi solistivalinnoissa - mitä hänen harmikseen ei ole aina tehty.

Orkesteri on arvostanut sitä, että nykyisellä ylikapellimestarilla on hallinnollista valtaa ja myös halu käyttää sitä. Ylikapellimestarin pätevyyttä ei arvioida vain sen mukaan, miten hän heiluttaa tahtipuikkoa orkesterin edessä.

Orkesterin vaatimus on, että ylikapellimestarin on osallistuttava pitkäjännitteisesti talon kehittämisen.

Franckin viimeaikaisia edeltäjiä hallinnollinen valta ei ilmeisesti ole kiinnostanut.

Kokemus on osoittanut, että suomalainen ylikapellimestari on oopperassa paras vaihtoehto. Poikkeuksiakin on. Franckin edeltäjä, kiinalainen **Muhai Tang** oli nimenomaan orkesterin ehdotus. Orkesteri piti miehestä, ja hän teki yleisesti ottaen hyvää työtä.

Tang oli matalaa profiilia pitäneen **Okko Kamun** seuraaja. Korhosella oli Kamun seuraajaksi osin utopistisilta kuulostavia ehdotuksia: tähtikapellimestarit **Zubin Mehta**, **Esa-Pekka Salonen**, itävaltalainen **Franz Welser-Möst** ja espanjalainen **Jesús López Cobos**, kansainvälinen kuuluisuus hänkin. Ikään kuin Kansallisoopperamme olisi kansainvälisen ykköskategorian oopperatalo.

Jos Kansallisoopperalla olisi tuolloisessa hyvässä taloudellisessa tilanteessa ollut varaa Mehtaan, Saloseen tai Welser-Möstiin, rahat olisivat tuskin enää riittäneet näiden maestrojen edellyttämiin huipputason laulajiin.

Ylikapellimestaria on syytä pitää Kansallisoopperan tärkeimpänä musiikillisena toimijana. Hän on talon taiteellinen johtotähti ja mannekiini. Vaatimukset ovat suuret ja kriteereitä kokemus, arvostus ja kuuluisuus.

Alle kolmikymppisen Franckin tapaus todistaa, ettei suuri kokemus ole ratkaiseva kriteeri. Huippulahjakkuus voi riittää.

Kuuluisuus-kriteerin Franck nuoresta iästään huolimatta täyttää, ja se on tehnyt hänet myös kallispalkkaiseksi.

Tulevan ylikapellimestarin taidot ja ominaisuudet on päästävä testaamaan Kansallisoopperan esityksissä.

Nuorehkoista suomalaisista kyvyistä ovat kahden viime vuoden aikana parhaiten menestyneet **Susanna Mälkki** ja **Hannu Lintu**, joista Lintu on oopperakapellimestarina kokeneempi.

Ominaispainoltaan merkittävin suomalainen oopperakapellimestari on **Leif Segerstam**, joka oli luvannut pyhästi, ettei johda Kansallisoopperassa niin kauan kuin Korhonen on pääjohtaja.

Segerstamin oppilas Franck ja ilmeinen kunnon korvaus saivat hänet kuitenkin muuttamaan mielensä, ja hän johti viime vuonna *Taikahuilun* - melko löysin ottein.

Tosissaan oopperatehtävänsä ovat ottaneet **John Storgårds**, **Markus Lehtinen** ja **Jan Söderblom**. Eniten töitä talossa on tehnyt sen oma kapellimestari **Kari Tikka**, joka alkaa lähestyä eläkeikää.

HANNU-ILARI LAMPILA

 Tulosta juttu

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 23.2.2007 - 1180 merkkiä - 1. painos

Kansallisoopperan johto toivoo Franckin lähtevän nopeasti

► Ylikapellimestari **Mikko Franck** kertoo, että Kansallisoopperan johto pyytää häntä lähtemään talosta ennen irtisanomisajan päättymistä. Franckilla on vuoden irtisanomisaika. Hän ilmoitti viikko sitten eroavansa tehtävästä.

"Eilen (keskiviikkona) iltapäivällä pääjohtaja **Korhonen** ja hallintojohtaja **Kauranen** esittivät minulle toiveen, että työvelvoitteeni lakkaisi heti *Punaisen viivan* jälkeen eli maaliskuun lopussa. Mitään perusteluja en kuullut", Franck sanoi STT:lle.

Ylikapellimestarin mukaan oopperan hallitus käsittelee asiaa maaliskuun kokouksessaan. Vain hallitus pystyy päättämään työvelvoitteen lakkaamisesta ennen aikojaan.

"En tiedä, mitä hallitus päättää, joten pakkailen tässä jo tavaroita, että olen sitten heti valmiina lähtöön." *Punainen viiva* olisi muutenkin jäänyt Franckin viimeiseksi oopperatyöksi ylikapellimestarina. Syksyllä hänellä olisi ollut vielä neljä konserttia johdettavanaan. Mutta Franckin tarkoitus oli jatkaa irtisanomisajan loppuun ylikapellimestarille kuuluvien hallinnollisten tehtävien hoitamista.

STT

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Pääkirjoitus - 24.2.2007 - 3133 merkkiä - 1. painos

Oopperan peli pitää viheltää poikki

Kansallisoopperan kohtaloksi näyttää koituvan se, että suuri taidelaitos ajautuu säännöllisin väliajoin sisäiseen kriisiin. Sellaisesta on kysymys nytkin, kun ylikapellimestari Mikko Franckin ilmoitus jättää talo paljasti oopperassa pitkään kyteneen tulehtuneen tilanteen. Franck ilmoitti eronsa olevan protesti oopperan pääjohtajan Erkki Korhosen ja hallintojohtaja Pekka Kaurasen johtamistapaa kohtaan.

Oopperan ongelmat eivät johdu ainoastaan talon sisäisistä henkilösuhteista vaan jälleen kerran myös oopperan taloudesta. Vuosi 2005 meni kansallisoopperalta taloudellisesti penkin alle, kun yleisö hylkäsi talon. Seurauksena kausi toi 1,7 miljoonan euron tappion ja samansuuruisen loven oopperan säätiön pääomaan.

Oopperassa on lähdetty siitä ajatuksesta, että eräänlainen vakuuspääoma pitää saada nostetuksi takaisin neljään miljoonaan euroon. Myös vuoden takainen Strauss-kuukausi meni taloudellisesti penkin alle, mutta kuluva kausi on taas lähtenyt paremmin käyntiin.

Oopperan hallitus on hyväksynyt talouden matokuurin, jonka yksi osa on henkilökunnan kahden kuukauden pakkoloma. Myös talon johtajien pitäisi luopua kuukauden palkoistaan. Tervehdyttämisohjelma pitää sisällään myös budjettitalouden rakenteen uudistamisen, joka tähtää hankekohtaiseen rahoitukseen ja kustannusten valvonnan tehostumiseen.

Kansallisooppera on niin merkittävä taidelaitos, ettei sen taiteellinen taantuminen ole millään muotoa hyväksyttävää. Oopperaa ylläpitää Suomen kansallisoopperan säätiö, jonka noin 45 miljoonan euron kuluista noin 70 prosenttia tulee valtion varoista ja opetusministeriön pääluokasta. Vastuu talon asioista on siten valtiolla ja opetusministeriön valitsemilla hallituksen jäsenillä. Ministeriö valitsee uuteen hallitukseen sekä puheenjohtajan että hallituksen enemmistön.

Oopperan uusi hallitus ryhtyy toimeen vielä tänä keväänä. Oopperan nykyinen hallituksen puheenjohtaja, eduskunnan pääsihteeri Seppo Tiitinen ei ole enää käytettävissä. Ministeriöllä on oopperan sisäisestä tilanteesta johtuen poikkeuksellisen suuri vastuu uuden puheenjohtajan etsimisessä ja uudella puheenjohtajalla yhtä lailla poikkeuksellisen suuri vastuu oopperan asioiden saattamisessa hyväksyttävälle tolalle.

Oopperan tapaisessa taidelaitoksessa tulee päteä samojen sääntöjen kuin muissakin yhteisöissä. Johdon pitää pystyä keskustelemaan keskenään ja sopimaan asioista. Henkilöstön taas tulee saada tietää riittävän ajoissa, mitä tehdään ja miksi tehdään. Kiistan sattuessa on pystyttävä neuvottelemaan ja ennen kaikkea sopimaan.

Pääjohtaja Korhoselle myönnettiin suurella yksimielisyydellä uusi kausi oopperan johdossa. Hallintojohtaja puolestaan sai lyhennetyn pestin eli vain kahden vuoden jatkon. Päätös onkin nähtävä myös kannanottona menneeseen.

Oopperan johdon pitää viedä hallituksen hyväksymä talouden tervehdyttämisohjelma lävitse. Johdolla ei ole vaihtoehtoa ellei hallitus muuta päätöksiään. Jos oopperan työkaluturissa on valuvika, sen korjaamiseksi pitää tehdä kaikki voitava - myös nykyjohdon alaisuudessa.

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Kulttuuri - 24.2.2007 - 1411 merkkiä - 1. painos

Ministeri Saarela: Franckin irtisanomisaika seuraavan hallituksen asia

► Kulttuuriministeri **Tarja Saarelan** mukaan Suomen kansallisoopperan nykyinen hallitus ei saa päättää ylikapellimestari **Mikko Franckin** irtisanomisan kestoa.

Franck ilmoitti 14.2. eroavansa tehtävästään, mutta jatkavansa vuoden mittaisen irtisanomisan loppuun asti, ensi vuoden helmikuuhun. Kansallisoopperan johto, pääjohtaja **Erkki Korhonen** ja hallintojohtaja **Pekka Kauranen** haluaisivat vapauttaa Franckin työvelvoitteestaan jo tämän vuoden maaliskuun lopussa.

Oopperan nykyisen hallituksen on ilmoitettu käsittelevän Franck-asiaa maaliskuussa. Hallitus vaihtuu huhtikuussa ja saa uudet, opetusministeriön vahvistamat säännöt, joiden mukaan toimiva johto saa olla hallituksen istunnoissa vain esittelijöinä. Tähän asti pää- ja hallintojohtaja ovat olleet hallituksen jäseniä ja valvoneet itseään, minkä vuoksi vastuu- ja valtasuhteet ovat olleet epäselvät.

Kulttuuriministeri on sitä mieltä, että Franckin tehtävän keston ratkaiseminen on erityisen ongelmallinen siitä syystä, että Franck on arvostellut johdon toimintaa. Tästä syystä ministeriö suosittaa, että ylikapellimestarin tehtävän kestoä käsitellään huhtikuussa aloittavassa uudessa hallituksessa. Ratkaisun tekeminen vaatii "rauhallista harkintaa ja asian perusteellista selvittämistä".

HS

 Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot

Nyt

Radio Helsinki

Älypää

Tilaa Hesari

Mediatiedot

Oikotie

Sa

Maanantaina 26.2.2007

<< Paluu

HS - Sunnuntai - 25.2.2007 - 15457 merkkiä - 1. painos

Ooppera odottaa pelastajaa

ANNAMARI SIPILÄ

On ihmisiä, jotka ymmärtävät oopperaa. On heitäkin, joille baletti on tuttua.

Mutta mistä löytyisivät ne asiantuntijat, jotka ymmärtävät Suomen Kansallisoopperan kriisiä? Ja kuka on hän, joka nostaisi Oopperan jälleen jaloilleen?

Ooppera rypee ongelmassa. Se on uutisoitu laajalti. Ongelmat ovat sekoitus henkilöristiriitoja, rahapulaa, sekavaa hallintoa ja välinpitämättömyyttä. Kukaan ei ole ottanut vastuuta tilanteen selvittämisestä. Ei, vaikka valtio pumpkaa Oopperaan yli 30 miljoonaa euroa vuodessa.

Läpinäkyvyyden vaatimus ei ole yltänyt yhteen Suomen merkittävimmistä taideinstituutioista. Ymmällä on niin Oopperan henkilöstö kuin suuri yleisökin.

Tähän asti on selvillä seuraavaa:

Oopperan ylikapellimestari **Mikko Franck** erosi runsas viikko sitten, ystävänpäivänä. Franck ilmoitti, että hän on pettynyt Oopperan pääjohtajaan **Erkki Korhoseen** ja hallintojohtajaan **Pekka Kauraseen**. Yhteistyö kävi kuulemma mahdottomaksi.

Oopperan vähän alle 600-päinen henkilöstö järkyttyi Franckin erosta. Harva myönsi kuitenkaan yllättyneensä.

Henkilöstön edustajat ovat olleet Korhosen kanssa napit vastakkain jo vuodesta 2001. Pääjohtajaa pidetään yleisesti pätemättömänä tehtävänsä.

Henkilöstön toinen inhokki on hallintojohtaja Kauranen. Kaurasen väitetään napanneen kaiken vallan heikolta Korhoselta.

Kuvaan kuuluu myös se, että johtajakaksikko on keskenään jäätävissä väleissä. Johtoryhmän kokoukset menevät silminnäkijän mukaan nahistellessa.

Oopperan väki kertoo, miten pääjohtaja Korhonen ja hallintojohtaja Kauranen jakavat työt: kun ensir on sovittu jotain Korhosen kanssa, seuraavaksi Kauranen sen tyrmää. Mihinkään ei voi luottaa, kun johtajat käyvät omaa valtataisteluaan, mutistaan.

Korhosen ja Kaurasen kanta asiaan on tuntematon. Kumpikin kieltäytyy kommentoimasta tässä kirjoituksessa käsiteltäviä asioita.

Moni ihmettelee jo ääneen, miksi parivaljakko ei tajua erota. Henkilöstön ärtymystä lisää se, että se joutuu kesällä kahden kuukauden pakkolomalle. Syynä on johdon taitamaton budjetointi.

Erokehotuksia pääjohtajalle kuuluu jo Kansallisoopperan säätiön hallituksen sisältäkin.

"Ooppera ei voi enää jatkaa Korhosen kanssa. Luottamus on mennyt kaikkiin suuntiin. Nyt ei voi tehdä muuta kuin aloittaa puhtaalta pöydältä", sanoo Helsingin kaupungin toisena edustajana hallituksessa istuva **Suzan Ikävalko** (vihr).

Virallisesti hallitus ei ole Oopperan ongelmiin puuttunut. Se on seurannut tilanteen pahenemista tumput suorassa. Hallituksen puheenjohtajalta **Seppo Tiitiselä** ei ole löytynyt voimia tilanteen selkeyttämiseksi.

Ja nyt se olisikin jo liian myöhäistä. Hallituksen kolmivuotiskausi päättyy maaliskuussa. Sen jälkeen Tiitinen keskittyy työhönsä eduskunnan pääsihteerinä.

Suomen Kansallisooppera on säätiö. Säätiönä se on jo lain mukaan itsenäinen, eivätkä sitä saa muut määrällä. Todellisuudessa itsenäisyys on teoreettista, koska Ooppera on täysin riippuvainen valtion rahoituksesta.

Säätiömuoto estää kuitenkin kulttuuriministeri **Tarja Saarelaa** (kesk) lyömästä nyrkkiä pöytään ja vaatimasta järjestystä Oopperataloon. Siksi Saarela ei ole ollut valmis panemaan Tiitisen hallitusta lujille.

"Ei ole syytä hakea syyllisiä. Tiitinen on ottanut ongelmat vakavasti. Ei ole tarvetta kaataa häntä tai muita hallituksen jäseniä", Saarela sanoo. Hän kuitenkin myöntää, että Oopperan kriisi on uhka sen koko imagoille.

Erovaateista huolimatta Korhosen ja Kaurasen työsopimukset jatkuvat siis normaalisti. "Ne ovat säätiön henkilöstöasioita, joihin ministeriö ei voi puuttua", Saarela sanoo.

Eräiden lähteiden mukaan ministeriö olisi kuitenkin pannut tuulemaan kulissien takana. Juristit kuulemma kartoittavat, voisiko Korhosen ja Kaurasen määräaikaisia työsopimuksia tarkistaa. Korhosen kausi jatkuisi vuoteen 2012.

Tavoitteena on, että kaksikko sysättäisiin sivummalle jäähtymään. Ministeriö haluaa antaa todellisen vallan muualle.

Mutta ensin on löydettävä puheenjohtaja Oopperan uudelle hallitukselle. Se ei tule olemaan helppoa.

Puheenjohtajaksi on haussa todellinen ihmemies tai -nainen. Häneltä vaaditaan - Saarelan sanoin - taloushallinnon, valtionhallinnon, taiteen ja oopperan osaamista.

Uudesta puheenjohtajasta toivotaan koko Oopperan pelastajaa. Hänen pitää panna Korhonen ja Kauranen kuriin, auttaa talouden tasapainottamisessa, tyyntyttää henkilöstö, omata taiteellista silmää ja loputtomasti aikaa. Mieluiten ilmaiseksi.

Ministeriö alkaa koota ehdokkaita puheenjohtajaksi ja muiksi ministeriön nimeämiksi hallituksen jäseniksi ensi viikolla. Listan pitäisi valmistua maaliskuun puoliväliin mennessä.

Uskottavia puheenjohtaja- tai toimitusjohtajakandidaattien nimiä ei ole toistaiseksi ollut esillä.

Oopperan henkilöstö ei halua toimeen ainakaan kansanedustaja-oopperakonkari **Matti Ahdetta** (sd), joka toimii nykyhallituksen varapuheenjohtajana.

Ahteessa ärsyttää hänen Korhoselle antamansa lojaali tuki. Mutta ei Ahde ole toisaalta puheenjohtajaksi pyrkimässäkään.

Toinen esillä ollut nimi on ministeri, taloustieteen tohtori **Antti Tanskanen**. Hänelläkin on

vastustajansa.

Tanskasen esiintymistä nykyhallituksessa on moitittu ponnettomaksi.

Uuden puheenjohtajan tärkein tehtävä on saada Oopperan hallinto kuntoon. Yksi mahdollisuus on, että Oopperaa johtamaan palkataan ammattimainen toimitusjohtaja.

Silloin pääjohtajan virka lopetettaisiin. Korhonen jatkaisi uuden toimitusjohtajan alaisuudessa Oopperan taiteellisena johtajana - jos jatkaisi, ja jos sopimusasioista päästään yksimielisyyteen.

Baletin taiteellinen johtaja olisi silloin Korhosen tasavertainen kollega. Tämä lisäisi tasa-arvoa ja selkeyttä.

Johtaja **Rauno Anttila** opetusministeriöstä epäilee kuitenkin toimitusjohtajamallin rahoitusta.

"Uuden isopalkkaisen ihmisen nimittäminen ei ole linjassa Oopperan säästötavoitteiden kanssa. Siks pelkän vahvan puheenjohtajan malli voisi olla parempi", hallituksessa äänivallattomana asiantuntijajäsenenä toimiva Anttila pohtii.

Opetusministeriöllä on valtuudet maksaa uudelle puheenjohtajalle palkkaa, jos se katsotaan perustelluksi. Nykyinen hallitus tekee töitä harrastuspohjalta.

Iso ero nykyisen ja uuden hallituksen välillä on myös pääjohtajan ja hallintojohtajan asema.

Tähän asti riitaisa parivaljakko on käyttänyt Oopperan hallituksessa täyttä äänivaltaa. Tilanne on ollut omituinen: johtajat ovat olleet päättämässä itse valmistelemaansa asioista.

"Tällainen kaksoisrooli on ollut käytössä iät ja ajat. Sitten yhtäkkiä huomattiin, että keisarilla ei ole vaatteita", puheenjohtaja Tiitinen kertoo.

Mutta kyse ei ole ollut vain periaatteesta.

Oopperan hallitus ei ole voinut puhua johtajuusongelmasta, koska Korhonen ja Kauranen ovat istuneet kuin tatit hallituksen kokouksissa. Luottamuksellista neuvonpitoa on haitannut myös se, ettei Tiitinen ole halunnut mennä "henkilökysymyksiin".

Hallituksen kokouskäytäntöjä on leimannut muutenkin alkeellisuus.

"Kokousten valmistelu on ollut puutteellista, ja siihen on vaikuttanut varmasti vuosikymmenien perinne. Päivittäisten rutiniasioiden ohella pitäisi varata enemmän aikaa myös strategisten kysymysten käsittelyyn. Esityslista- ja pöytäkirjakäytäntöä olisi syytä kehittää edelleen. Tähän asti on pidetty keskustelupöytäkirjaa, josta tosin hallitus on päättänyt luopua", Anttila kertoo.

Hallituksen esityslistoihin ei ole kuulemma kirjattu selkeästi päätösasioita ja -ehdotuksia. Tämä on johtanut epäselvyyteen siitä, mistä hallituksen kokouksessa on oikein päätetty.

Yksi esimerkki tästä on Kaurasen ajama säästömalli lyhennettyyn eli viisipäiväiseen työviikkoon siirtymiseksi.

Osa oopperalaisista on sitä mieltä, että asiasta on hallituksen päätös.

Osa taas näkee asian niin, että siitä on vain keskusteltu, ei päätetty, koska työajan lyhentäminen oli hallituksessa esillä vain keskusteluasiana.

Oopperan henkilökuntaa epätietoisuus päätöksistä rassaa. Väkeä hiertää myös se, ettei hallitukselta ole löytynyt halua keskusteluun.

"Henkilöstö on lähettänyt hallitukselle kirjeitä jo useita vuosia. Mitään vastausta ei ole tullut. Edustaja ovat kertoneet, että kirjeitä ei lueta eikä käsitellä kokouksissa. Ne merkitään vain tiedoksi", orkesterin luottamusmies **Sami Koivukangas** sanoo ja jatkaa:

"Vaikutusmahdollisuudet ovat nolla. Tämä on toivoton tilanne."

Sama huolestuttaa myös tanssijoiden luottamusmiestä **Jouka Valkamaa**. "Henkilökunnan kanssa ei käydä mitään neuvotteluja. Asioita ei viedä eteenpäin, vaan ne jäävät lojumaan."

Yksi pahimmista kipupisteistä on koko henkilöstöä touko- ja elokuussa uhkaava kahden kuukauden pakkoloma.

Taustalla on taloudellisesti penkin alle mennyt vuosi 2005. Viime vuosikin olisi jäänyt punaiselle, jolle hätiin olisi rientänyt tuntematon hyväntekijä puolen miljoonan euron lahjoituksella.

Mistä äkillinen tulosnotkahdus sitten johtui? Olihan vuoden 2004 tulos erittäin hyvä. Tiitisen mukaan Oopperan uutuudenviehätys oli jo syöty vuoteen 2005 mennessä. Ohjelmistokaan ei houkuttellut yleisöä.

Eräät muut puhuvat johdon suuruudenhulluista odotuksista. Vuonna 2004 otettiin riskejä. Se kannatti ja riskiproduktioista tuli hittejä.

Seuraava vuosi budjetoitiin samanlaisen menestyksen toivossa. Mutta vastaava nappisuoritus ei enää toistunut. Kerättiin tappioita, joita maksellaan kohta pakkolomilla.

Kuoron luottamusmies **Eija-Riitta Aakio** pitää tilannetta epäoikeudenmukaisena.

Aakiosta on kohtuutonta, että väki pannaan pakkolomalle sen jälkeen, kun opetusministeriö myönsi lisärahoitusta vuosiksi 2005-2009.

"Kaiken pitäisi olla loistavassa kunnossa. Ja nyt pakkolomalle! Tämä ei ole oikein, kun on saatu rahoituskin, johon palkat jo sisältyvät", Aakio ihmettelee.

Koivukangas puolestaan muistuttaa, että vakituisten väen palkat ovat pysyneet lähes sentilleen budjetissa. Yllätyksiä ovat sen sijaan aiheuttaneet vierailijoiden palkat. Vierailijabudjetin ylitykset ovat muodostaneet noin puolet kaikista odottamattomista menoista.

Hallituksen puheenjohtaja Tiitinen sanoo ymmärtävänsä henkilöstön hädän. Hän pitää säästötoimia kuitenkin välttämättöminä.

"Hallitus on joutunut tekemään ikäviä päätöksiä, mutta niillä on pyritty eteenpäin pitkällä tähtäimellä."

Tavoitteena on kerätä neljän miljoonan euron puskuri. Sillä Oopperan hallitus voi varautua huonoihin vuosiin tulevaisuudessa.

Kaikkeksi onneksi Oopperan lipunmyynti on sujunut tämän kevään osalta hyvin. Katsomo on ollut 82-prosenttisesti täynnä.

Se yltää vuoden 2004 tasolle ja on kansainvälisesti hyvää luokkaa.

Menestyksenkäs lipunmyynti ei Oopperan väkeä kuitenkaan lohduta. Ihmiset surevat vielä ylikapellimestari Mikko Franckin lähtöä ja murehtivat tulevaisuuttaan.

"Mikko Franck on nero, jota ei olisi koskaan pitänyt päästää pois Oopperasta", huomauttaa myös teatteriohjaaja **Kirsi Aropaltio**, joka toimii Oopperan hallintoneuvoston jäsenenä.

Aropaltion mielestä on "pelottavan väärä tie", jos taiteilijoiden sananvalta Oopperassa vähenee ja supistusmallia ajavat saavat ylivallan.

Franck itse sanoo olevansa surullinen, että tilanne kehittyi siihen pisteeseen, että hänen piti lähteä.

Ylikapellimestari kertoo pettyneensä Korhosen linjattomuuteen, yleiseen saamattomuuteen ja täydelliseen luottamuksen puutteeseen. Pääjohtaja jätti jälkeensä valtatyhjiön, jonka diplomi-insinöörin koulutuksella varustettu Kauranen sitten täytti.

"Eihän se [insinöörintutkinto] anna pätevyyttä tehdä taiteellisia päätöksiä Kansallisoopperassa", Franck kertoo.

Oopperan hallitus ei ole kuitenkaan Franckin perään itkenyt. Se otti kapellimestarin erokirjeen vastaan ilmoitusluonteisena asiana.

Franckin irtisanomisaika on vuoden mittainen, joten hänen työnsä Kansallisoopperassa päättyisi sopimuksen mukaan vasta helmikuussa 2008.

Keskiviikkona Franckille kuitenkin ilmoitettiin, ettei hänellä ole enää työvelvollisuutta eikä -oikeutta maaliskuun jälkeen.

"Kauranen sen otti johtajien kokouksessa puheeksi. Ja Korhonen kuulemma tukee. On minun irtisanoutumisestani sitten jotain hyötyä ollut, jos se synnyttää konsensuksen heidän välilleen", Franck naurahtaa.

Lopullisesti asiasta päättää Oopperan hallitus viimeisessä kokouksessaan maaliskuussa. Tiitisen, Ahteen, Korhosen, Kaurasen, Ikävalkon ja Tanskasen lisäksi nyt luopuvaan hallitukseen kuuluvat kansanedustaja **Mari Kiviniemi** (kesk), kansanedustaja **Eero Akaan-Penttilä** (kok), Helsingin entinen kaupunginjohtaja **Eva-Riitta Siitonen**, Vantaan apulaiskaupunginjohtaja **Aulis Pitkälä** ja toimitusjohtaja **Anne Brunila**. Henkilökuntaa edustavat **Risto Fredriksson**, **Valeri Kononen** ja **Leena Paavolainen**.

Kriisistä huolimatta Oopperan näytökset on vedetty kunniallisesti läpi. Tasosta ei ole tingitty. Henkilöstön ammattilypeys on ollut kovempaa kuin johtoa kohtaan koettu kauna.

Kaikilla on omat keinonsa selviytyä mediamylläkästä ja tulevaisuuteen liittyvistä uhista. Jotkut ovat liittyneet protestojien yhä äänekkäämmäksi käyvään kuoroon. Toiset koettavat säilyttää mielenrauhan töihin uppoutumalla.

Oopperalaulaja **Tuija Knihtilä** kuuluu jälkimmäisiin.

"Pyrin vain keskittymään omaan työhöni mahdollisimman hyvin", hän kertoo.

Knihtilä istuu Oopperatalon maskeeraushuoneessa **Sirpa Lipposen** maskeerattavana. Naamaa pannaan kuntoon *Patarouva*-oopperan pääharjoituksia varten. Knihtilä laulaa siinä Polinan osan.

Mutta toisaalla Oopperatalossa tunnelmat ovat kireämmät. Alminsalissa harjoituksiin valmistautuva solisti **Raili Viljakainen** on tuohduksissaan hallintojohtaja Kaurasen ideasta siirtää Ooppera viisipäiväiseen työviikkoon.

Silloin ensi-illat eivät harvenisi, mutta esityksiä olisi aiempaa vähemmän. Taustalla on tuttu tarve säästää.

"Näytäntöjä ei saa vähentää. Harjoitella pitää joka tapauksessa entiseen malliin. Lopputuloksena olisi vain se, että yleisölle olisi entistä vähemmän näytöksiä tarjottavana. Puheet elitismistä lisääntyisivät" Viljakainen sanoo.

Ennen kuin Viljakainen ehtii jatkaa, ohjaaja **Pekka Milonoff** ja apulaisohjaaja **Anna Kelo** patistavat esiintyjät lavalle.

Viljakaisesta tulee *Punaisen viivan* Riika. Tunnelma on synkkä ja tuhoa enteilevä. Ihan niin kuin Kansallisoopperaan kuuluukin.

jatkuu seuraavalla sivulla

jatkoa edelliseltä sivulta

Tulosta juttu

© Helsingin Sanomat | Käyttöehdot